

קובץ גליונות

פרשת חיי שרה

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל
מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל
הגאון הצדיק
רבי ישראל אלי' וינטרויב זצוק"ל
הגאון האדיר
רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל
הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל
הגאון הצדיק
רבי ראובן קרלינשטיין זצוק"ל
הגאון הגדול
רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטינמן שליט"א
מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א
מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליין שליט"א
מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א
מרן המשגיח
הגר"ד יפה שליט"א

דברי שיה

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיה בחוקיך

גאון יעקב

דברי אמת

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

ניתן לשלם על הקובץ גליונות במכשירי 'קהילות' ו'נדרים פלוס' בבתי הכנסת

ברכת מזל טוב

לבחור החשוב ישראל מאיר גולדשטוף נ"י
המסייע רבות למערכת 'קובץ גליונות'
לרגל שמחת ארוסיו עב"ג שתחי' בשעתו"מ
יהי רצון שיזכה להקים בית נאמן בישראל

המעונינים לסייע (בשעת הצורך) בהעברת הקבצים, ירשמו במס' 072-2587402 יש להקיש 5 ואח"כ 4, הבקשה תשמע לכל הרשומים, ומי שיוכל לסייע יצור קשר

המעונינים לפתוח מוקד הפצה באיזור מגוריהם

וכן בכל עיני הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 פקס: 077-2092005 או במייל:

k.gilyonot@gmail.com

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות

למס' 053-3145900

ניתן לתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת, יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות, וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 4311 ניתן להעביר גם לבנק מרכזתיל סניף 745 מס' חשבון: 45458

לקבלת הקובץ במייל ניתן לשלוח בקשה למערכת 'קובץ גליונות'

k.gilyonot@gmail.com

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א לקראת השנה החדשה הבעל"ט

בואו והיו שותפים והקדישו ע"ג הקובץ את יקיריכם באחת משבתות השנה ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

כ"ב חשון	חיי שרה	ח' ניסן	צו - פסח
כ"ט חשון	תולדות	כ"ט ניסן	תזריע מצורע
ז' כסלו	ויצא	ו' אייר	אחרי קדושים
י"ד כסלו	וישלח	י"ג אייר	אמור
כ"א כסלו	וישב	כ' אייר	בהר
כ"ח כסלו	מקץ - חנוכה	כ"ז אייר	בחוקותי
ה' טבת	ויגש	ה' סיון	במדבר - שבועות
י"ב טבת	ויחי	י"ב סיון	נשא
י"ט טבת	שמות	י"ט סיון	בהעלותך
כ"ו טבת	וארא	כ"ו סיון	שלח
ד' שבט	בא	ג' תמוז	קרח
י"א שבט	בשלח	י' תמוז	חקת
י"ח שבט	יתרו	י"ז תמוז	בלק
כ"ה שבט	משפטים	כ"ד תמוז	פנחס
ב' אדר	תרומה	ב' אב	מטות מסעי
ט' אדר	תצוה	ט' אב	דברים
ט"ז אדר	כי תשא	ז' אלול	שופטים
כ"ג אדר	ויקהל פקודי	י"ד אלול	כי תצא
א' ניסן	ויקרא	כ"א אלול	כי תבא

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 230 | שנה ה' | פרשת חיי שרה | שנת תשע"ח

צריך עיון

"ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחותנו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער שנאיו"

תוד"ה כתובות ח,א שהכל וכו' שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם - פותחת בברוך אף על פי שכל אחת סמוכה לחברתה כיון דקצרות הן אם לא היה פותח בברוך היה נראה הכל ברכה אחת, וכן אשר יצר אם לא היה פותח בברוך היה נראה שהיתה מתחלת מברוך יוצר האדם אשר יצר, אבל שוש תשיש שהיא אחר ברכה ארוכה אין צריך לפתוח בברוך, ואשר ברא פותחת בברוך לפי שמברכים אותה בפני עצמה כשאין פנים חדשות כדפירש בקונטרס, ועל שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם פי' בקונטרס טעם אחר ור"ח פירש דיוצר האדם פותחת בברוך לפי שיש שלא היו אומרים אותה כדאמר בסמוך עכ"ה.

לכאורה אם את כל הברכות תקנו אנשי כנה"ג, א"כ לפי מה דאנו אומרים אותה הרי דסבירא לן דתקנו אותה אנשי כנה"ג ומה טעם הוא מחמת דיש שטועים ואין אומרים אותה, דהא מ"מ לדין דסבירא לן דנתקנה אז למה פותחת בברוך ואם זה נתקן אח"כ אפשר דהכרענו דזה שתי יצירות והדור הקודם לא סבר כן לכן הוצרכו להתחיל בברוך וצ"ע.

תורתו כפי מידת יגיעתו, דבעל כשרון שתופס מיד עדיין אין זה העיקר, אלא צריך להיות תורתו ע"י יגיעה, וכפי שיש יותר יגיעה והבנה ע"י אותה יגיעה יש יותר תורתו, והתורה נקראת על שמו של משה משום שמסר נפשו עליו, כדכתיב (מלאכי ג' כ"ב) זכרו תורת משה עבדי, דאע"פ שזה תורת ה', מ"מ כיון שמסר נפשו עליו היא נקראת תורת משה.

והנה יש אנשים שנשברים בזמן שהולך קשה ולא קולטים מה, ויש שבאים לידי יאוש שלא יצא מהם כלום, והרי באמת שזה להיפך, דככל שמגיע קשה וצריך יותר לעמול זה יותר תורתו, וזוכים כפי מידת היגיעה, וכשיש יותר יגיעה זה יותר בתורתו, וכשיש פחות זה פחות בתורתו, ואדם צריך להיות מרוצה על כל מה שצריך להתייגע יותר, דכפי שיותר יתייגע יקנה יותר ויהי תורתו, ואין המדובר רק למצא במדרגות גבוהות, אלא כל אדם יכול לזכות לפי המדה שמוסר עצמו.

וכן מצינו דכתיב בפרשת חקת (י"ט ב') ויקחו אליך פרה אדמה תמימה, ופרש"י לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה, דהיינו דלכל הפרות יש שייכות לפרה שעשה משה, ובכל הפרות צריכים לקחת מעט מאפר הפרה שעשה משה ולערב בה, והטעם לפי שמסר נפשו ועמל בפרשת פרה אדומה. וכמוכן שלא הוצרך לעמול על הידיעה הפשוטה מה שאנחנו צריכים לעמול, אלא דלמד הפרשה בכל ההיקף ובכל ההלכות, וכל מה ששייך בה פשט רמז דרוש וסוד, והכל ה' לאמיתיה של תורה עד הסוף, וזה ה' עמל שאצל משה רבינו נקרא יגיעה, וכיון שמסר נפשו ממילא נקרא על שמו, דבלי משה לא היינו יודעים, א"כ עמלו של משה מונח בכל הפרות אדומות, ויש לזה שייכות אליו דהכל בזכותו.

וכן רואים בכל הדברים שהקובע זה מסירות נפש, ואין הכונה למיתה, אלא מסירת נפשו היינו **המשך בעמ' 3**

שיחה לפרשת השבוע

הזכיה ברוחניות כמידת היגיעה והמסירות הנפש

שיחת רבנו בשיבת גאון יעקב תש"ן

בברכות (ז' ב') איתא א"ר יוחנן משום רשב"י מיום שברא הקב"ה את העולם לא ה' אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם אבינו וקראו אדון, שנא' ויאמר אד' ה' במה אדע כי אירשנה, והתוס' הקשו וא"ת והא כתיב ברוך ה' אלקי שם, וי"ל דהתם אינו באל"ף דל"ת שהוא לשון אדנות עכ"ל. נמצא שהנ"מ הוא דנח לא אמר בלשון אדנות אלא אברהם, וזה גדלותו של אברהם דמיום שהקב"ה ברא את העולם לא ה' אדם שקרא להקב"ה אדון עד אברהם, שזה מדרגה מיוחדת שקרא להקב"ה בלשון אדנות, שהוא אדון הכל.

והנה השו"ע (או"ח סימן ה') פסק דכשמוזכר שם הוי' כיון פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון הכל, ויכוין בכתיבתו ביו"ד ק"ה שה' הוה ויהי, דהיינו שצריך לכוין שתי הכונות, והגר"א מכריע שמספיק לכוין בלשון אדנות. אמנם לכו"ע נרמז אדנות בלשון הוי', ולא נחלקו אלא אם צריך לכוין גם ה' הוה ויהי או רק לשון אדנות, וא"כ עדיין קשה קושיית התוס' למה אמרו דעד אברהם אבינו לא ה' אדם שקרא להקב"ה אדון, הרי גם כשנח אמר ברוך ה' אלקי שם, לכו"ע הוא אמר גם אדנות? והנה באמת יתכן דבזמן נח לא ה' איסור לקרוא השם ככתיבתו, דמה דאמרין בפסחים (נ' א') דבעוה"ז השם נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת לא ה' לפני מתן תורה, וא"כ אם אמר השם ככתיבתו באמת לא הזכיר לשון אדנות, אמנם אפי' אם ה' מות, מסתבר שנח לא אמר את השם ככתיבתו (דנזכר שלמד תורה), ואם אמר כקריאתו עדיין קשה קושיית תוס' שהרי גם נח אמר אדנות.

ועוד איתא שם בהמשך הגמ', אמר רב אף דניא' לא נענה אלא בשביל אברהם, שנא' ועתה שמע אלקינו אל תפלת עבדך ואל תחנוני והאר פניך על מקדשך השמים למען אד', למענך מבעי ל', אלא למען אברהם שקראך אדון (דהיינו שמבקש מהקב"ה על ביהמ"ק בזכות אברהם שקראו להקב"ה אדון).

וצ"ב דבפסוק לא כתוב למען אברהם שהי' הראשון שקראך אדון, אלא שקראך אדון, והרי בודאי בדורות אח"כ היו עוד אנשים שקראו להקב"ה אדון, וגם על משה רבינו כתוב (פרשת שמות ד' י' - ג') שהזכיר את ה' בתואר זה, וא"כ מה הכונה למען אברהם שקראך אדון, הרי לא רק אברהם קראו אדון, והי' צ"ל שהוא ה' הראשון שקראו אדון.

ואפשר לבאר: דאע"פ שעוד אמרו לשון זה, מ"מ התורה מרמזת שכאן כתוב לראשונה לשון אדנות לבד, לומר דענין לשון אדנות, הוא במה שעשה מצב שהקב"ה אדון הכל, דלפני אברהם אבינו אע"פ שהיו צדיקים בעולם, מ"מ לא ה' אחד ששאיפת כל חייו היתה להמליך את הקב"ה ולהחדיר את אדנותו בכל העולם, שכולם ירגישו שיש אדון הכל, דאע"פ שתמיד כשאמר שהוא אדון הכל, זו היתה המציאות, אבל בכל זאת כשאנשים לא מבינים ולא מכירים בדבד, הרי חסר בזה.

וכדכתיב בפרשת חיי שרה (כ"ד ז') ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי, ופרש"י ולא אמר אלקי הארץ ולמעלה אמר ואשביעך וגו', א"ל עכשיו הוא אלקי

השמים ואלקי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי ה' אלקי השמים ולא אלקי הארץ שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא ה' רגיל בארץ.

דהיינו דלאחר שגיייר אנשים והשריש בהם אמונה בהקב"ה, אז הוא נקרא אלקי הארץ, ואע"פ שגם קודם הוא ה' אלקי הארץ, מ"מ כשאנשים לא מכירים בכך א"א לומר שהוא אלקי הארץ, דאלקי היינו שאנשי העולם מכירים שיש רבש"ע.

וכן הוא באדנות, דבודאי כל הזמן הקב"ה ה' אדון הכל, אבל שיהי' במציאות אדון הכל, זה דוקא כשאנשים מכירים בכך, וזה ה' חסר עד אברהם, וגם לאחריו משמע שאברהם אבינו ה' הגדול והמיוחד להכניס את האדנות בפי הבריות, ועל זה הוא מסר נפשו כל חייו, להחדיר אמונה בפי הבריות שהקב"ה הוא אדון הכל.

וא"כ אע"פ שגם נח אמר ברוך ה', מ"מ י"ל שהתורה רימוזה שלא נזכר שם לשון אדנות, כיון שלא עמל כל חייו להשריש אצל הבריות שהקב"ה אדון הכל, אבל אברהם אבינו קראו להקב"ה אדון, שזה ה' כל חייו, שהתאמץ דכל הבריאה תכיר שהוא אדון הכל, דמה שכן המציאות זה עדיין לא מספיק, אלא מה שעמל כל חייו להשריש אצל הבריות שהוא אדון הכל.

והנה בפרשת נשא (ז' א') כתוב ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן ופרש"י בצלאל ואהליאב וכל חכם לב עשו את המשכן ותלאו וכתוב במשה, לפי שמסר נפשו עליו לראות תבנית כל דבר ודבר כמו שהראהו בהר להורות לעושי המלאכה ולא טעה בתבנית אחת וכו' ולכן נקרא על שמו.

הנה רש"י אומר שהי' צריך למסור נפשו לראות תבנית כל דבר, לדעת למסור בדיק כל הפרטי פרטים בלא טעות, ואם רש"י אומר שמסר נפשו, כנראה דאפי' משה רבינו על אף כוחותיו הגדולים הוצרך ליגיעה עצומה לדעת ולמסור כל פרטי סודות בנין המשכן, ומשום יגיעה זו עשיית המשכן נקראת על שמו, וכתוב ויהי ביום כלות משה, אע"פ שעושי המלאכה עשו המשכן. ורש"י ממשיך וכן מצינו בדוד לפי שמסר נפשו על בנין ביהמ"ק שנא' (תהילים קל"ב) זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' וגו', לפיכך נקרא על שמו שנא' (מלכים א' י"ב ט"ז) ראה ביתך דוד.

דאע"פ שלא בנה, זה נקרא ביתו ע"ש שמסר נפשו על כך, וכדכתיב (תהילים שם) אשר נשבע וגו' אם אבא באהל ביתי וגו' אם אתן שנת לעיני וגו' עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב, ולכן נקרא ביתו אע"פ שלא עשה כלום בבנין שהרי מת קודם שנבנה, אלא שהמסירות נפש שהכניס ע"י היגיעה והתפילה שיהי' ביהמ"ק ה' כ"כ חזק, עד שתשוקתו שיהי' ביהמ"ק שוקל יותר מאותם שעשו העבודות בפועל, והמסירות היא העיקר.

והנה בקידושין (ל"ב א') ס"ל לרב יוסף דאפילו הרב שמחל על כבודו כבודו מחול, שנא' וה' הולך לפנינהם יומם, אמר רבא הכי השתא התם הקב"ה עלמא דילי הוא ותורה דילי היא מחיל לי ליקר', הכא תורה דילי היא, הדר אמר רבא אין תורה דילי היא דכתיב ובתורתו יהגה יומם ולילה, ופרש"י כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה, בתחילה היא נקראת תורת ה', ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו.

והנה במה דנקרא תורתו יש דרגות שונות, דנחשב

הנה רבנו שליט"א במשך הרבה שנים עמד לימין הארגון שהיה שומר על חיטוטי שכבי והיה מונהג עפ"י גדולי ישראל, ובאחד השנים התקיימו חפירות נסע רבנו ביום רביעי כ"ב אדר א' חשנ"ה בראש קבוצת אברכים חשובה למקום החילול והביע שם כאב עצום על חילול הקודש. במשך השנים כשאירע שפגע הארגון במרן רבנו הגרי"ש זצ"ל. ובאו אח"כ לבקש מרבנו חתימה לענין חילול קברים התנה בתוקף שאינו חותם מבלי מרן הגרי"ש, והם התחמקו תקופה ממושכת ורק אחרי שהסכימו בסוף להחתים את מרן זצ"ל הסכים רבנו לחתום.

מצוה הבאה לידך על תחמיצנה

שח הרה"ג רבי אליעזר טורק שליט"א: באחד הימים עליתי למעונו של מרן ראש הישיבה רבי אהרן יהודה ליב שטינמן. התחושה העילאית במחיצתו מעוררת ההשראה של קדושה ורוממות מיוחדת, כמו בכל פעם שזכינו בתוך כל הבאים להיכנס 'לפני ולפנים', לדרך על מפתן דלת ביתו, ברחוב חזון איש 5 בבני-ברק.

צורת הבית על כל רבדיו וחפציו, בתוך קיתונו הצר והדל, זועק את השקפת עולמו הנוקב והמעשי של בעל-הבית הקדוש זה; ראש הישיבה ורעייתו הרבנית הצדקנית, שחיו בתחושה מתמדת בעולם הזה: 'כאן זה פרודור!' זה רק היכי תמצא 'כדי להיכנס לטרקלין!' הכל זמני! הכל חולף! ראש הישיבה שב בדיוק בדקות אלו לביתו לאחר מסירת שיעוריו היומי בשיבת פוניבז' לצעירים, ועוד לפני שהספיק לנוח מעט מעמל הדרך או ללגום דבר מה, הופיע לפתע הגאון רבי ד"ש שליט"א - רבי דוד נכנס וניגש הישר אל ראש הישיבה. ראש הישיבה שוחח עמו דקות ספורות, כשבסיומו יצא רבי דוד מהבית.

לאחר מכן מיד לבש ראש הישיבה שוב את הכובע והחליפה והתכונן לצאת מן הבית. והתנצל בפני הממתינים על שהוא מוכרח לצאת כעת. ראש הישיבה עמד מתחת לבית והמתין לרכב שיבוא לקחתו. הרבנית עליה השלום, אמרה לי: 'אוי! הוא עדיין לא טעם כלום! להיכן הוא יוצא!...' וכשניסיתי להתערב ולומר זאת לראש ישיבה, הגיב לי: 'זה העניין שלי... בינתיים מה רצונך לשאול?...' אלא, שהתברר מאוחר יותר, שרבי דוד נכנס לעדכן אותו על חפירת קברים במקום מסויים, שיביא תועלת לעצור את העבודות במידה והראש ישיבה יבוא למקום. ולכן מבלי עיכוב של רגע יצא הראש ישיבה למקום החפירה, אולם בזמן שהמתין לרכב הגיע שליח לומר שבסוף הפועלים יתחילו מחר את עבודתם, רק אז שב הראש ישיבה הביתה...

(מתוך הס' אוצרותיהם אמלא שיצא לאור זה עתה)

למניעת חיטוטי שכבי באלג'יר

בעת שהיה חששות גדולים מחפירת הקברים באלג'יר שלח רבנו מכתב לנשיא צרפת בזה"ל: לכבוד נשיא צרפת מר פרנסואה הולנד.

אנו בני העם היהודי מאמינים בהישארות הנפש ובכל הדורות עשו הכל לבל תופרע חלילה מנוחתם של שוכני עפר. וכעת שעומד על הפרק הריסת בתי העלמין באלג'יר, אשר הוא דבר חמור ביותר ואין ביד מי שיכול להתיר דבר זה ע"פ ההלכה היהודית, ע"כ פונה אני לכבוד הנשיא אשר מנהיג את השלטון במדינתכם בהנהגה של חסד, גם כלפי העם היהודי, והשפעתם רבה גם במדינת אלג'יריה, שבוודאי מדינת צרפת תעשה כל השתדלות למנוע חילול והרס מקום קבורתם, ולפגוע בכבוד החיים, הן בצרפת והן באלג'יריה. א"ל שטינמן

בענין קבורה בקומות

על ענין קבורה בקומות מתנגד לכן נחרצות רבנו כפי שהשמיע בע"פ בפני כמה ת"ח שבאו לפניו בפעמים שונות. (מוריה ת"ו עמ' שד וע"ש באריכות)

קבורת קדושי גטו קובנה

מספר רבי יצחק אלחנן גיברלטר שליט"א משרידי גטו קובנה, בספרו 'יסור יסרני ח"ב' (עמ' 653). ...לפני כעשרים שנה ביקרתי בוילנא ובקובנה עם משלחת ניצולי הגיטאות מליטא. סיבת נסיעתי היתה קודם כל הרצון

להודות לבורא עולם בכל מקום בגטו שבו נעשה לי נס. רוב שטח הגטו היה עדיין חרב; כנראה פחדו הליטאים לגור במקומות אלו שבהם נהרגו ונשרפו אלפי אנשים וילדים. בעת הליכתי ראתה אותי אישה ליטאית והבחינה בי שאני מכיר את המקום ויודע מה אני מחפש. היא אמרה לנו שהיא גרה במקום, ועד היום עדיין מוצאים מלינות עם עצמות הקדושים שלא הובאו לקבורה. היה זה לפלא בעיני, שהרי ידעתי שחיפשו היטב והביאו את כולם לקבורה. לא היתה לי אפשרות להמשיך לדבר איתה מפני שהאוטובוס עימו הגענו מוילנא לקובנה היה מוכרח כבר לחזור. הבנתי שבאמת מכל מחבוא שנשרף הביאו את כולם לקבורה, אך היו מחבואים שלא היו בתוך מרחפי הבתים והם לא נתגלו. בגטו ידעו שכלל שהפתח למחבוא יהיה יותר מוסווה - גילויי יהיה קשה יותר. היו אנשים שעשו מחבואים לא בבתים אלא בחצרות מחוץ לבתי הגטו, וביקשו ממכרים שישפכו למעלה עפר כדי שלא ימצאו שום פתח כניסה. אחר כך הם לקחו איתם לבונקרים כלים כדי לחפור בעצמם חפירה וכך לצאת דרך מחילות העפר החוצה, או שביקשו מאנשים שהתחבאו במלינות טובות שלאחר השחרור יחפשו את הבונקר מבחוץ ויוציאו אותם. תקלות רבות התרחשו, ואנשים שהיו במלינות לא יכלו לפתוח את הפתח וכך מתו בתוך הבונקרים. בשלושת הבתים הגדולים בני הארבע קומות שפוצצו ע"י הגרמנים היו בחדרי המרתפים כמה מחבואים, ולאחר פיצוץ הבתים ומפולת הבנינים נשארו האנשים קבורים שם. כנראה עכשיו בונים שם בשטח הגטו בתים גדולים וחופרים באדמה ומוציאים מדי פעם את עצמות הקדושים.

התחלתי לארגן קבוצה מידידי יוצאי גטו קובנה שתבקש מועד הקהילה המצומצמת בקובנה לפעול אצל הממשל הליטאי שירשה לנו לחפש את עצמות הקדושים בגטו. ההסכמה מהליטאים ניתנה, וכעת רצינו להביא מיכשור אלקטרוני שיחפש הד של חלל באדמה.

תכננו לגשת לעיריית קובנה ולקבל את התכנית של כל הרחובות והבתים שהיו בגטו לפני המלחמה, שהרי עכשיו הכל חרב, וכך נלך ונבדוק בית אחר בית וחצר אחר חצר. רצינו לחפש בעיקר בשטחים הריקים שהיו סביב הגטו ליד הבתים, ובפרט ליד שפת הנהר הוויילי ששם בנו את המחבואים הכי טובים. חשבנו שאולי כך נצליח למצוא עוד עצמות של קדושים שלא זכו להגיע לקבורה. היה לנו ברור שכל מחבוא שהיה לו פתח כניסה מוסווה ברצפת הבית - לאחר שריפת הבית כשכל התכולה נשרפה ודאי נתגלתה רצפת הפתח המלינה ואז הביאו המתעסקים במצווה הגדולה את הנספים לקבורה. הבעיה יכולה להיות רק במחבואים שבהם פתח הכניסה היה מחוץ לבית דרך מחילה באדמה, כי אם לא הצליחו לצאת - נספו שם, והמתעסקים לא מצאו את המחבוא. כששמעתי מהליטאים שמוציאים עוד היום עצמות של קדושים, הבנתי שכנראה כאשר בונים בית גדול וחופרים בעומק האדמה - מוצאים עוד בונקר מזמן הגטו. כמוכן מדובר במחבואים יחידים, כי את רובם מצאו אנו, הניצולים מהגטו, הרגשנו שזו החובה והזכות שלנו לחפש את השרידים, ואם נמצא - להביאם לקבר ישראל. יש לי קרוב משפחה, בן דוד של אשתי, שיש לו חברה גדולה בחוץ לארץ העוסקת בהעברת בתי קברות של יהודים ממקום למקום לפי דיני ישראל. זו הוצאה גדולה מאד של מאות אלפי דולרים, אך לאחר ששמע שמדובר בקדושים שנשרפו על ידי הגרמנים בחיסול הגטו - היה מוכן לעשות את ההעברה על חשבוננו הפרטי. הוא רצה לזכות במצוה הגדולה בכספו והיה מוכן להביא לארץ את עצמות הקדושים על חשבוננו; הוא רק ביקש רשות מגדולי ישראל להביאם באניה כדי להזיל את המחיה, ולא במטוס שמייקר מאד את העלויות. פרט לכן, הוא ביקש שאת עצמות הקדושים שימצאו יכניסו עם עפר בתוך ארגזים מקרשי עץ, מה שיוזיל את ההעברה. כמו"כ בקשתו היתה שאת החיפושים אנחנו נעשה לבד, וברגע שנמצא עצמות - הוא מיד יבוא עם אנשיו ויעשה את ההעברה לפי דעת גדולי התורה ולפי דיני ישראל. הכל היה מסודר. הממשלה הליטאית עמדה לתת אישור לחפור כדי למצוא את עצמות הקדושים, והקבוצה התענינה במיכשור האלקטרוני הכי חדיש שיאפשר למצוא חלל ריק באדמה. כולם רצו לזכות במצווה הגדולה של קבורת מתי מצווה לאחר כחמישים שנה שבהן לא זכו לבוא לקבר ישראל. הלכתי לגדולי ישראל - מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל ויבדלחט"א מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א לקבל את הסכמתם.

אך הגרא"ל שליט"א עורר שאם עצמות הקדושים קבורות בחלל האדמה יותר מחמישים שנה - יתכן שהמקום נקרא קבר. לכן נפסק, שאפילו הגופות והעצמות נמצאים בתוך חלל של חדר בתוך עומק האדמה כחמישים שנה ולא מכוסים בעפר - המקום הפך לקבר ואסור לגעת בו. רק אם בונים במקום וחופרים ומוציאים את עצמות הקדושים - חייבים להביא את העצמות לקבורה. וגם הליטאים עלולים לבנות בבית קברות קיימים. והאם נתחיל בשל כך להעביר את כל בתי קברות בליטא. לאחר שקיבלתי את פסק דין האומר שהמקום הפך לקבר ואסור לגעת בעצמות - התפרקה הקבוצה ולא המשכנו לטפל בזה יותר.

טנא מלא ברכה

לידידנו הרה"ג ר' ישראל טרבליטי שליט"א

מח"ס אפקי איל

לדגל הוצאת ספרו 'לב ישראל' - חידושים בגדרי ממונו המזיק

וז"ל הסכמת מרן הגר"ח ורה"ר שליט"א: הרב הגאון זך השכל רבי ישראל טרבליטי שליט"א זכה ומזכה את עם ישראל בספר היקר 'לב ישראל' על מסכת בבא קמא. וכבר זכה הרב המחבר ובס"ד דבריו ערבים ויבאו לתועלת רבה למעינינו ומעמיקים בתורה.

מברכו בכל לב יצחק זילברשטיין ג"א מצטורף חיים קניבסקי

ליל שבת

ברכת מעין שבע בביתו | במנין שבביתו אין הש"ץ אומר ברכת מעין שבע בערבית ליל ש"ק, דדעתו שאין זה מנין קבוע. [ואמר שכיון שזה תלוי בו ונועד לצרכו זה נחשב ארעי, וכשאני בעיר אין מתפללין שם, ונפ"מ גם שלא צריך להדליק שם נ"ח כדין ביכ"נ, וגם שאילו ה' ביהכ"נ ה' יכול להזיק לשכנים הדרים שם כמש"כ הט"ז].

בביאור הברכה של ופרש עלינו | ז"ל הגאון הגדול רבי משנה קליין זצ"ל (משנה הלכות חט"ו ספ"א) מ' למט-מונים התשנ"ח בני" יצ"א ישאו הרים וגבעות חיים ברכה ושלום למע"כ רב האי גאון המפורסם בכל קצוי עולם פאר הדור והדרו אין דורו דור יתום מרביץ תורה ברבים גודר גדר עומד בפרץ כגקש"ת מוה"ר אהרן ליב שטיינמאן שליט"א ראש ישיבה בבני ברק עיה"ק אחדשכג"ק בידידות נאמנה. באתי להשתעשע בדברי תורה על ההערה בו העיר כ"ק אדמו"ר מגור שליט"א בביקורכם בביתי, מה דינו של הבא לביקור לכמה ימים האם צריך לומר בחו"ל ברוך ה' לעולם אמן ואמן?

ונתגלגל בתוך הדברים, דהיות כי התיקון היה מפני המזיקין כמבואר בטור סי' רלה] ובשבת דליכא מזיקין אין צריכין שמירה, והזכרתי אז מקושיית הט"ז א"ח (סי' רס"ז סק"א ד"ה אינו חותם) דבשבת אין לנו לומר ושמור צאתנו, [-כיון דשבת שמורה ממזיקין ותי' דטעם שלנו ע"פ מ"ש הטור דהא דבשבת א"צ להתפלל על שמירה, לפי שאם ישמרו את השבת השבת ישמור אותם והיינו אם ישמרו אותו כראוי כמ"ש אלמלא שמרו ישראל, ואנו יודעין שאין אנו בחזקת שומרי שבת כראוי, ע"כ צריכין אנו להתפלל על השמירה עיין בט"ז שם יותר באריכות.

ותמה מעכ"ק [רבנו שליט"א] שבנוסחאות שלנו איתא תפילה על השמירה, וביחוד דייק מעכ"ק דבאבודרהם ג"כ הוא כנוסחת שלנו. וגם בספרי הראשונים, ועוד תמוה דלדעת הט"ז א"כ חסר אחד משתי ברכות, דהרי אמרו בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה וזה פשוט דבין בחול בין בשבת. וכמבואר בברכות י"א ע"א (וטוש"ע א"ח סי' נ"ט וסי' רל"ו ס"א) ואי לא אומר ושמור צאתנו חיסר ברכה אחת?

ובזה הנני חוזר על הראשונות ידידכם המעתיר בעדכם לאריכות ימים ושנים דשנים ורעננים עדי יבא ינון ולו יקתה עמים כמים לים מכסים עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש. מנשה הקטן.

תשובת רבנו | ל"כ הגאון הגדול מגדולי המשיבים דבר ה' זו הלכה מפורסם לגאון ישראל ותפארתו, חסיד ועניו ר' מנשה קליין שליט"א נעיונות בימינו נצח.

קודם אודה להדר"ג מאד על שכיבדני בספריו הק' אשר דנים על כל חלקי התורה [וגם כיבדני בתשובותיו] וברוב ענותנותו שלח לי כ"ז, אם כי אליבא דאמת איני יודע עד מה ואפילו במסכתא חדא לא זכיתי לידע, וכידוע בירושלמי [-שלהי שביעית] דכגון דא צריך לומר זה, כדילפינין זה מפסוק דזה דבר הרוצח. הנה כ"ג ביאר כל הענין של הזכרת שמירת שבת ובתוך הדברים נזכר מה שכתבו שבשבת שכיחי טפי מזיקין, וכפי הנראה אינו רק מזיקין רוחניים אלא גם לסטים וחיות רעות וכדומה מצוי יותר בזמן שאין הרבה עובדי ושיבים, דבזמן שהיישוב יותר ניכר ויש עובדים ושיבים, אין הליסטים כ"כ עושים מעשיהם, כי כל מעשיהם בחושך אורבים, וכן חיות דכן כתיב מעט מעט אגרשנו מפניך פן תרבה עליך חית השדה, וכן המזיקין מצויין פחות כל שהמקום יותר מיושב.

עיקר הדבר שנתקשה בדברי הלבוש שחילק, דלהזכיר ושמור צאתנו אנו מזכירים אבל לא חותמים בזה, וכן ראיתי להדיא בפירושי סידור התפלה לרוקח עמוד תע"ב וז"ל ובערב שבת אומר ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם ברוך אתה ה' הפורש סוכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים אין אומר שומר ישראל לעד לפי שהשבת אין צריך שמירה שהקב"ה שומר ישראל ע"י השבת. ואפשר לבאר דהנה לכאורה אף כי א"צ, מ"מ מה מקלקל אם אומר ומתפלל ע"ז וצ"ל משום דמשמע דמזלזל בקדושת השבת, והנה בב"מ פ"ח ב' במעשה דרבי דהעמיד ר' חייא ובניו להתפלל כדי למהר הגאולה וכשאמרו משיב הרוח נשיב זיקא, ואח"כ כשרצו לומר ולחתום מחי' המתים רגש עלמא, ובא אליהו להטירינן שלא יחתמו כי עדיין לא הגיע הזמן, והקשו בתוס' ד"ה כי מטא, דהא כבר הזכירו מחיה מתים בהתחלת הברכה, ותיצרו בתירוצם השני דמשיב הרוח מקומו בהתחלה לכן נשיב זיקא, משא"כ מחיה המתים עיקרה נתקנה בחתימה לכן קודם לא רגש עלמא.

נמצא דעיקר הוא לפי מה שתקנו חז"ל, וענין התפילה על שמירה שנתקנה תמיד לגומרה בחתימה אז תמיד עיקרה בחתימה לכן בהתחלתה אין כ"כ קפיידא אם מזכירין שמירה, משא"כ בחתימה אם יזכירו שמירה הוא זלוול בשבת דא"צ שמירה.

המשך מעמ' 1 כל יגיעת המח, כל העמל שמתייעג הרי מכניס בה כל הנפש, וזה העבודה של כל אחד, דהרוצה לזכות לא יחשוב שזה מגיע בקלות,

אלא להיפך, כמה שיש יותר קשיים יש יותר סיכויים שיהי' לו קנין הנפש בדבר, ואז נקרא תורתו. דהכל נמדד כפי היגיעה, והתורה וכן הפרה נקרא ע"ש משה, וביהמ"ק נקרא ביתו של דוד בגלל יגיעתו, והמשכן נקרא ע"ש משה ואע"פ שבצלאל ואהליאב עבדו בפועל והפסוק משבחם מאד, אבל העיקר ה' משה, ומשו"ה כתוב ויהי ביום כלות משה להקים. והנה לא דורשים מאדם בזמנינו להגיע לדרגת משה רבינו, אבל כל אחד יכול להגיע, למה שהוא יכול לפי כשרונותיו ושקו עבודתו, וזה דבר נחוץ מאד ובפרט לאנשים צעירים שיכולים להתיימשכ כשרואים עקשה ולא קולטים ממה אבל זה טעות, דכפי שמתיעבים ומתמסרים (ויחזרו פעמים נוספות וישאלו) זה נהי' תורתם, והקב"ה יעזור שכל אחד מאתנו ישקיע עצמו ביגיעת התורה.

והנה רואים גם בדורות האחרונים שהיו אנשים כמו הח"ח שזכה שכולם לומדים

תשובת הגר"מ | וחזר הגר"מ והשיב לרבנו שליט"א (משנה הלכות חט"ז ספ"ח) ד' לסדר טובה הארץ מאוד מאוד, התשנ"ח בני" יצ"א הנה ברך לקחתי וברך לו אשיבנה ה"ה מע"כ הגאון המובהק המפורסם בכל קצוי תבל פאר הדור והדרו אין דורו דור יתום בקי בחדרי תורה כל רז לא אנוס ליה, גודר גדר ועומד בפרץ כגקש"ת מוה"ר אהרן יהודה ליב שטיינמן שליט"א ראש ישיבה ונשיא אלקים ב"ב עיה"ק - אחדשכהדר"ג שליט"א בידידות נאמנה.

נתמלא הבית אורה זו תורה לשמה ושמחתי שמעכבדר"ג עיין בדברי הפעוטים אשר הם ללא יועיל למעכ"ג כרכא דכולה ביה וי"ר שיאריך ימים על ממלכתו מאן מלכי רבנו עדי יבא ינון ולו יקתה עמים.

ושמחתי בביאורו ופי' בדברי הלבוש סי' רס"ז בו דברנו במכתבי הצעיר והמה דברי אלקים חיים לאמיתתה של תורה. ורק חשבתי להוסיף על מה שכתב מעכ"ג דכפי הנראה שבת שכיחי מזיקין טפי לא רק מזיקין רוחניים, אלא גם לסטים וחיות רעות וכדומה מצוי יותר בזמן שאין הרבה עובדים ושיבים, וכן חיות דכתיב מעט מעט אגרשנו מפניך פן תרבה עליך חית השדה, וכן המזיקין מצויין פחות כל שהמקום יותר מיושב, ובאמת כעין זה כתב הרמב"ם בהקדמה לסדר זרעים בסיבה שני' לבריאת אנשים רשעים פן תרבה עליך חית השדה וכתב שהוא טעם חשוב מן הראשון ע"ש. וחשבתי אולי דזה נמי פ"י מה שאמרו ז"ל בשור נגח מועד לחול לא הוי מועד לשבת וכן ההיפוך דהא בהא תליא דכיון דשכיח מזיקין יותר גם השור מנגח לעוברי רצונו, ולשומרי שבת אינו מזיק ולכן לא הוי מועד.

ועי"ש באריכות בכל דבריו על קושיית רבנו בענין המילה. ומסיים"ם אלו דברי ידידו מכבדו ומוקירו כערכו הרם, המתאבק בעפר רגלי ת"ח, החותם בסל מלא ברכות בלב ונפש, מנשה הקטן. וע"ע אילת השחר שבת י"ב ע"ט ד"ה ת"ר הנכנס.

טעה בנוסח ופרוש | נשאל רבנו שליט"א אם שכח לומר בליל ש"ק "ופרוש עלינו סוכת שלומך" ונזכר לאחר שאמר "ברוך אתה ד'", האם יסיים "הפורש כו" ועל ירושלים" או שמא יסיים "שומר עמו ישראל לעד" [דמ"מ יוצא בוודאי בדיעבד] או שמא יאמר "למדני חוקיך" ויחזור ל"ופרוש עלינו סוכת כו"?

ואמר רבנו שסוף סוף זה נחשב אותה ברכה, והראה שיוצא ב"שומר עמו ישראל לעד", ולכן יסיים "הפורש כו" ואין חסרון שלא אמר לפני כן "ופרוש כו" דהיינו מעין החתימה [ובל"ה אינו לעיכובא] וגם אין חסרון שלא היה דעתו לסיים כן כשאמר את שם השם. (רשימות הרב אהרן גיב שליט"א)

ושמרו בליל שבת | שח רבנו שבבית כנסת בבריסק נהגו כמנהג המבואר ברמ"א ואמרו ושמרו בליל שבת אחרי השכבינו כמו שנהגו, אבל היו כמה יחידים שנהגו ע"פ הגר"א והם לא אמרו. [ובמעשה רב מבואר שאף בקלויז של הגר"א אמרו ושמרו ורק הגר"א בעצמו לא אמר]

תוכ"ד לייכלו | שאלתי האם כמו שמבואר הגמ' [מכות ו'] שעדות מצטרפת כשהשני התחיל לומר בתוך כדי דיבור לאחר שסיים הראשון, כך גם בליל ש"ק אם אחד לא הספיק לומר "ויכלו" ממש עם הציבור אבל התחיל בתוך כדי דיבור משסיימו הקהל, יועיל ולא יצטרך להדר לומר שוב לאחר התפילה, ואמר רבנו אה"נ כאן זה לא ממש עדות או כ"ש שיועיל.

והוסיף רבנו שהחזו"א אמר שזו לא עדות וממילא א"צ לומר ביחד עם עוד מישהו, אבל לכתחילה טוב אם אפשר לעשות כמו הט"ז סי' רס"ח ולומר עם עוד מישהו. וראה במשנ"ב בשם הפרמ"ג שימחר בתפילתו כדי לומר ויכלו בציבור [א"ה וראה הליכות שלמה תפלה עמוד קס"ז ובס' ארח דוד או' קלה]. (רשימות רבי אהרן גיב שליט"א)

סעודה עם כובע וחליפה | בסעודת שבת מקפיד רבנו שלט"א לשבת עם כובע וחליפה, והביא דברי הפלא יועץ (ערך אכילה) וז"ל: וידוע מעשה ה"ר ישראל נאג'ארה בזמן האר"י ז"ל שהיה משורר על שולחנו בקול נעים והיו מתקבצים מלאכי השרת בכמומטוי חתן וכלה והיו זרועותיו מגולות מפני החום, וקל מן שמאי נפל: ברחו לכס מאצל האיש הזה שממעט בכבוד שמים שאינו יושב בכבוד על השולחן אשר לפני ה'. ותיכף פרחו כולם, והרב האר"י היה רואה מביא את המראה הגדול הזה וגילה סודו להר"י נאג'ארה וחרד חרדה גדולה וקשט עצמו וישב בכבוד וחזר לשורר כבראשונה, וחזרו מלאכי השרת להתקבץ כבתחילה, לכן הירא את דבר ה' כולו אומר כבוד עכ"ל. - ומטעם זה רבנו יושב בסעודת שבת עם כובע וחליפה.

ברכת הילדים | רבנו לא נוהג לברך הילדים קודם קידוש [ובעיו"כ נהג לברך בניו ביד אחת בנוסח שהובא בחיי אדם, ואמר שכן נהג הגר"א ראה מה שכתב באילת השחר פר' ויחל].

בספר משנה ברורה, וכבר כתב בנו שאין לשער גודל עמלו בסידור ההלכה הן בביאור הדברים הן בהכרעת הלכה למעשה, כמה פעמים שהה על סימן אחד כמה שבועות ולפעמים חדשים שלמים, ולכן זכה שזה התקבל בכלל ישראל, והיו אחרים שלא התייעגו כ"כ, וכך רואים שהגדולים שזכו ה' כפי היגיעה, ומסר נפשו, הכונה להרגיש שזה חלק מחיי, וכשזה כך אז מה לא עושים.

ולדאבונינו רוב האנשים אפי' השומרי תורה ומצוות, מ"מ חיהם והמסירות נפש זה על עוה"ז, אבל מי שיתמסר לגמרי, שרוצה להיות עבד ה' בתורה ובתפילה מביא שמנים ומידות, לעמול לפי שרוצה להיות עבד ה' ולהתייעג בזה, יזכה ומאד ואי"א לתאר מה שאפשר לזכות. וזה תלוי בכל אחד, דלא צריך להיות בעל כשרון מיוחד, ויזכה לפי מה שיכול לזכות, דלפי מסירותו יאה תורה דילי, והקב"ה יעזור שכל אחד מאתנו יתמסר להיות מסור אליו, לרצות לדעת ולהבין התורה ביגיעה, ונזכה לבתורתו יהגה יומם ולילה. (ימלא פי התלחך עיני תורה עמי' צט)

רבן של בני הגולה

גייטסהד

ביום ה' ט"ו אייר תשס"ז הגיע רבנו לביקור חיזוק בעיר גייטסהד שבאנגליה

בהגיע רבנו לשדה התעופה, הגאון רבי עזריאל יפה שליט"א - תלמידו של רבנו שליט"א משכבר הימים ומי שעומד כיום בראש ישיבת "תפארת יעקב" שבגייטסהד, התלווה לטיסה. הוא מלווה את רבנו שליט"א בירידתו מכביש המטוס. בבית הנתיבות, ממתין הגאון הגדול רבי אברהם גורביץ שליט"א - ראש הישיבה דגייטסהד - "בית יוסף". רבני הישיבה ורבני העיר, אף הם באו לכאן.

לפני מאה ועשרים שנה נוסדה כאן הקהילה. יהודים יראי ד' "נמלטו" מהעיר הסמוכה ניוקאסל, כדי שיוכלו לשמור שבת. בתחילה נקרא המקום "חברת שומרי שבת". סמוך למלחמה העולמית הנוארה, נפתחה כאן ישיבת גייטסהד המפורסמת. מקימיה היו תלמידי נובהרדוק - רבי נחמן לנדינסקי ורבי חזקיהו אליעזר קהאן זצ"ל. בראשות הישיבה עומד כיום הגאון רבי אברהם גורביץ שליט"א בנו של ראש הישיבה רבי אריה זאב זצ"ל - ואל ביתו עושה השיירה את דרכה. הבית הומה אדם שנדחקים כדי לבקוע את חומת המגן של השומרים.

עוד מעט תתקיים כאן ישיבה בעניי הקהילה. ז' טובי העיר באו אל הבית. הם בקשו את עצת רבנו שליט"א, את דעתו דעת התורה בשאלות שהמקום גרמן.

הרכב עושה דרכו אל היכל הישיבה הגדולה, לאורך שכונת היהודים. בני הישיבה עוטים את הרכב, בקול שירה גדולה, בריקוד של שמחה: והיה כעץ שתול על פלגי מים. ימים על ימי מלך תוספי. שירי שמחת תורה - ורוד מפוזז...

בניינה של הישיבה נמצא במורד הדרך, בצד ימין. משני צידי הכביש, בשורה ארוכה שהעין מתקשה ללכוד, מתייצבים הילדים מתוקי הסבה, עם הדגלים בידיהם. הבתים עם הגזוזטרה העגולה והארוכה המשוננת, נראים זהים לחלוטין. אף הם, גם אם דוממים, מסייעים ליצירת השורה הארוכה, להתרבות תפאורה הולמת לכבוד התורה. בני הישיבות - כולל ישיבות "נצח ישראל" ו"באר התורה", מלהיטים את האווירה.

היכל הישיבה היה מלא מפה לפה. האולם עלה על גדותיו וגלש גם אל המסדרונות וחדרי המדרגות. בני ישיבות מכל האזור כמו ישיבות סונדרלנד ואחרות, נהרו לכאן. מספר בני תורה מלונדון באו רק כדי לראות, להתברך, ולשוב על עקבותיהם. בנות הסמינרים המפורסמים של גייטסהד היו מכונסים במקומות סמוכים, ממתינים לצפיה במתרחש מעל גבי מסך. "כבוד שמים הגדול ביותר זה למוד התורה", החל רבנו שליט"א לחזק את בני התורה. פניו התלהטו כלבת אש. הוא בער בלהט תלמודו. שלא כהרגלו, ידיו חצבו באויר.

הוא דיבר על ערכם של שנות הבחורות. על החובה להתמסר ולנצל את ימי הנועורים כסולם התעלות. הוא הרעף דברים על גורל שכרם של עמלי התורה. כך פתח דלת לשאיפות רוח, למאוויים של גדלות.

שיחה בישיבת גייטסהד

"יש אנשים שיש להם כל מיני מצבים שלא יכולים תמיד לעשות מצות פעם הוא חולה ופעם סיבות אחרות ויש שבגלל פרנסה הוא לא יכול לשבת כל היום וללמוד, לא כל אחד יכול לעשות את זה אבל בני ישיבה בפרט שיש להם את האפשרות לשבת וללמוד, מה חסר הכל יכולים לעשות, כל רגע יכולים לנצל להיות האדם המאושר, על כל רגע זוכים אין לשער ואין לתאר את התענוג שזוכים לעולם הבא על כל רגע ובפרט אנשים שברוך ד' בחורים שיש להם הורים וגם אברכים יכולים לנצל את כל הזמן בשביל ללמוד תורה.

וסיים: איזה תענוג ואיזה שמחה צריך להיות לאדם כשזוכה ללמוד דף גמרא או כשזוכה לקיים מצוה אחרת ולימוד תורה יותר כי תלמוד תורה כנגד כולם איזה אושר צריך להיות לו הוא רק צריך לנצל את ההזדמנות מה שהקב"ה נתן לנו...

הקב"ה נתן לאדם בכלל ולישיבה בפרט שיכולים לשבת וללמוד כל רגע הם יכולים לנצל לכן שהקב"ה יעזור שנתחזק בזה שנוכל להבין את החשיבות ואת האושר שיש כשעושים מצוה כשלומדים תורה כל מילה יש לו מצוה אחרים חושבים שהוא מסכן הוא עמל ולומד ולומד אלא צריך להיות מאושר עם כל מילה ואם האדם ירגיש ככה יצמח ויגדל וגם בו יקרים הפסוק יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו."

בישיבת תפארת יעקב

אחר כך יצא רבנו לשאת דברים בישיבת "תפארת יעקב". שיחה ארוכה. בענין שהשמש והירח הקב"ה אמר להם בכבודי לא מחיתם, בכבוד

בשר ודם מחיתם. וביאר איך צריך להרבות כבוד שמים. ורבנו בירך את כל הבחורים.

בראיון עם הגאון רבי עזריאל יפה שליט"א: נשאל: מה נותר בעיר התורה גייטסהד אחר ביקור רבנו?

הגר"ע יפה: "גייטסהד היא עיר של תורה. מטבע הדברים, כל האנשים כאן מתחנכים על כבוד התורה, על חביבות התורה. כל המטען הזה הולך ומצטבר בפנים ומחפש דרך ביטוי. אבל גייטסהד מאוד רחוקה גיאוגרפית. פחית היא מנותקת ממרכזי התורה. כשהגיע לכאן רבנו שליט"א, כל "כבוד התורה" וכבוד החכמים שהיה אצור בלב האנשים, התפרץ כהר געש. ואין לך הכנה טובה מזו לקראת מתן תורה. כי ההכנה לקבלת התורה זה הגברת חביבות התורה. וכמו שהתורה ניתנה בקולות וברקים, גם כאן ראית קולות וברקים. כל הקהילה מנער עד זקן, טף ונשים, לצד כל בני הישיבות, הוציאו לפועל את חביבות התורה שנאגרה בהם."

בכל זאת, גייטסהד מושתתת על היכלי התורה ואמונה על ציות לדעת תורה. לכאורה, יתכן שדוקא כאן התועלת פחותה מאשר במקומות שאנשים מרחקים יותר?

להיפך. שמעת את דבריו של הגאון רבי אברהם גורביץ שליט"א בעת הקבלת פנים. כשהציג את רבנו שליט"א הבהיר לתלמידים כי מי שניצל כאן הוא מי שאנו הוגים בספרי תורתו, מתחנכים על מוסרו ומפנימים את אורחותיו. לכן זו זכות גדולה לקיים בו "והיו עיניך ראות". בגמי בערובין מסביר רבי מאיר מדוע הוא חרף מחבריו: "ראיתי את רבי מאחוריו". והוסיף שאם היה רואהו מלפניו, הרי היה הרבה יותר. רואים שיש מעלה גדולה ב"לראות". לכן דוקא במקום תורה כגייטסהד, יש ענין גדול במחזה עינים. למעשה, אנחנו היינו צריכים לנסוע אליו. אבל בדאגתו לנו, כיון שרצה שאנחנו לא נבטל את תלמודנו, הוא זה שבא אלינו. אתה יודע איזו מתנה היא זו? כשאתה פוגש אדם שעוד זכה לראות את פני מרן החזו"א ולקבל תורה מפיו, הלא ודאי תיתקף "בקנאת סופרים". לו היית פוגש אדם שאומר "שמעתי ממרן הגר"ע" או "הייתי אצל מרן הח"ח", הרי בודאי שעניןך היו מתרוצצות בחוריהן בהתפעלות. מי שהיה כאן, קיבל את המתנה המופלאה הזו.

זו צידה לדרך, וככל שיחלפו השנים, ערכה רק ילך ויגדל - ימים על ימי מלך תוספי... האם בני הדור הצעיר מבינים את עומק המשמעות?

זה לא מובן מאליו. ואסביר: זו פעם ראשונה שגייטסהד ראתה מה זה "גדול". רבנו שליט"א, בשני משאיו בהיכלי הישיבות, דיבר על עשייה והתמסרות למען כבוד שמים ועל ניצול כל רגע בלמוד. את זה ראינו עליו. את זה אנחנו יודעים עליו.

מול עינינו ראינו נאה דורש ונאה מקיים. בחורים רואים דוגמה בעיניהם, למד לשאוף. אבל אין ספק, צריך הכנות מוקדמות כדי להכיל את מלוא המשמעות. לכן סיפרנו על לילות שלמים של למוד, על על יופי המידות שהיינו עדים להם. ולכל הסיפור הזה יש מטרה: כדי שכשהם יתנו כבוד לתורה, הם יחלקו כבוד לפנימיות, למהות - לא לבבואה החיצונית. וכשהם רואים שכל מטחי הכבוד אינם נוגעים בו כלל, כשהם ראו בפועל איך הוא נמלט ובורח מן הכבוד, הרי זו היתה תמצית של כל החינוך שהם קבלו. הבינו שהדברים הם לא תיאוריה, אלא משהו שאפשר להיות, משהו שאפשר להגיע אליו. צריך רק לעמוד! בני תורה רבים אמרו לי, שבדיקו בנקודה הזו היה להם חיזוק אדיר.

ומהו המסר לבני העיר, לתושבי המקום? צריך להכיר את המרקם של התושבים. בגייטסהד מתגוררות משפחות רבות שהתחזקו ועברו לכאן.

גם כשמדובר באברכים, הם באים לכאן לעשר שנים ולא יותר. כך קבע מרן הגר"א דסלר זצוק"ל. באמצע המלחמה הוא ייסד את הכולל המפורסם שנקרא כולל גייטסהד, משם יצאו כמה מחכמי אירופה ורבניה.

גייטסהד, באותן שנים, היתה בית היוצר ליצירת "כלי קודש". בעת ההיא היה מחסור חמור בהנהגה רוחנית בקהילות השונות, וזה היה צו השעה. היום ברוך ד', הנסיבות השתנו. אבל חלק גדול של האברכים עדיין עוזבים. במקביל יש פה כאלה שעושים לפרנסתם וקובעים עיתים לתורה. הקהילה עצמה בנויה מכלי קודש ובעלי בתים. השלל כאן אינו מורכב "מתורה לשמה", ללא תכלית וללא מטרה, רק להתמסר ללמוד התורה. בואו של רבנו שליט"א לכאן, מעביר את המסר שהוא נושא בכל אתר: רק תורה! לשמה! מתי האנשים כאן יכולים לשמוע את זה? כאן אין "יד אליהו", כאן אין "בניני האומה"! (מוסף שב"ק שלח תשס"ו)

גיליון מס' 254 פרשת חיי שרה
תשע"ח שנה חמישית

לע"נ האשה מרת

יהודית בת ר' מנחם מאניס ע"ה

נלב"ע כ' מר חשוון תשע"ג

תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

לקיים בנו חכמי ישראל

באשר הן המעשרות והן המעשרות רבי דב בן משה גיטל יסר שליט"א
כעב בריאותו רפ"ר מאד חקוקה אני לחמ"י שנים סדורים. ובני אצור חרל תח
החלה צריך שיהיה ענין עליו סג"א ואני בחלומי לבד"י סק וני
הני בפניו לאבדני החללים בני הישיבות והתקנות תשכ"ד לידנות כתפלה
התעוררתי להפאטני השלמה והתעוררתי חיוק בליבני התורה ועל כן א' וא' להחזק
בדברים הנרמזים חיוק. התקנה הזו עליו ועל הארת שליטת יסדאל וקבל
הפלתו בדברים.
י. גיטל אהרן שליט"א
חיים קניבסקי

על הפרשה

"ויתן לי את מערת המכפלה וגו' בכסף מלא יתננה לי" (כג, ט)

יל"ע דהול"ל ימכרנה לי ומהו יתננה שהוא לשון מתנה, וגם מ"ש עפרון השדה נתתי לך והמערה וגו' לעיני בני עמי נתתיה למה כפל כ"כ הרבה פעמים נתתי, וגם למה הזכיר בכל הפרשה לעיני בני עמי לעיני בני חת לכל באי שער עירו כ"פ. ויל"ל דא"א חשש שאם ימכרנה לו יערערו אח"כ השכנים משום דינא דבר מצרא [ואע"ג דלקבורה לית בה משום דינא דב"מ ה"מ אם המוכר צריך המעות לקבורה ולא נאמר על הלוקח. הערת ח"א] ולכן בקש שיתן לו מתנה דק"ל מתנה אין בו משום דינא דב"מ רק שלא יתיירא שלא יקבל הכסף א"ל בכסף מלא יתננה לי כלומר שאתן לו כל המחיר רק שיתן לי אותה לא עבור הכסף רק בתורת מתנה ועפרון השיב שמסכים לתת בתורת מתנה אך מה שאתה חושש משום דינא דב"מ לעיני בני עמי נתתי לך שכולם נמצאים בשעת מעשה ולא יוכלו לערער דינא דב"מ ורמז בזה שרצונו יותר במכירה ולכן עשה אברהם כדבריו וידבר אל עפרון באזני עם הארץ וגו' וישקול וגו' באזני בני חת כדי שלא יהא מערער אח"כ (ש"מ קצת מזה בהעמ"ד).

"לעיני בני עמי נתתיה לך" (כג, יא)

יל"ע לאיזה צורך אמר כן. ויל"ל דאמר' בירו' סנהדרין פ"ג ה"ח א' תפס לחברו בתוך סעודתו א"ל תן לי מה שאתה חייב לי א"ל אין בתר דקמון א"ל איני חייב לך כלום א"ל אית לי סהדין א"ל לא אמרתי אלא שלא לערב סעודתך אתא לקמי' דר' אמי פטרי' כו' ומבואר שזה טענה שלא רצה לעשות שערוריה באמצע הסעודה בפני הרבים ויל"ל שזה ה"ל גם כונת עפרון שיוכל אח"כ לטעון שלא היתה כונתו למתנה אלא שהתבייש בפני הרבים ואמר כן.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"שער הבית שהחלף"

בימים האחרונים שינו את דלת כניסת הבית של רבינו שליט"א.

הדלת של הכניסה החיצונית, שעמדה זה למעלה משלושים שנה, ישימשה בנאמנות את רבבות הבאים בשערי תל-תלפיות הגדול, וראתה אין ספור מופתים ועובדות מבאי הבית, כבר לא עמדה בעומס הקהל הרב שצוּבא על דלתות הבית, והוחלפה בדלת חדשה וחזקה יותר.

סיפור מעניין מסתתר סביב פתח הכניסה לבית רבינו מובא בספר 'בית אמי': היה זה ביום קיצי אחד בו לא חשה הרבנית ע"ה בטוב, ולבה הלם בחוזקה, וחולשה נוראה אפפה אותה עד כי לא יכלה לקום מהמיטה. היא הובילה לבית חולים, שם נערכו לה בדיקות מקיפות, ונמצא שהיא שרויה באפיסת כוחות, ועליה לגזור על עצמה מנוחה מוחלטת. ברור היה שבבית לא תוכל לנוח - הן מפני הנשים הרבות הממלאות אותו כל שעות היום, והן מפני שאינה מסוגלת לסרב לאיש, וכפי שהיתה אומרת: "אצלו אין סוגרים את הדלת" שום כך אושפזה בבית החולים לשם מנוחה.

כעבור יומיים חשה הרבנית כי נחה דיה, והיא בקשה לשוב הביתה, אולם הרופא עצר בעדה: "אסור לך ללכת, את חייבת לנוח!". הרבנית התעקשה: "כשאני בבית בעלי לומד יותר טוב, תורתו של בעלי חשובה יותר, ואני חוזרת הביתה." הרבנית שבה הביתה, ורבינו נטל על עצמו לשמור על מנוחתה. הוא הביא את הכיסא ואת הסטנדר סמוך לכניסה לבית וכפי שצפה - אף אשה לא העזה לעבור את הסף כשהרב יושב שם ולומד. אבל ההסדר נמשך רק יום אחד. למחרת הגיע הרופא, והנה - 'מפטיין כדאמול'... מה שהיה הוא שיהיה. נשים ממלאות את הבית כמימים ימימה! הוא ניגש לרבינו ודרש מפיו מדוע הונחה השמירה על מנוחתה של הרבנית.

רבינו השיב לו: "אמנם הבטחתי לשמור על מנוחתה, וקיימתי זאת, אך נוכחתי לדעת כי היא נעשית חולה מכך שהנשים מנועות מלבוא אליה, הן דופקות ומוצאות את הדלת סגורה, והדבר טורד את שלוותה. הבנתי כי למען בריאותה חובה לפתוח את הדלת - ואכן, היא הולכת ומבריא..."

קביעת מזוזה עם ברכה

והנה, כשהחליפו את הדלת שינו גם את משקוף הפתח והורידו את המזוזה, ואז עלתה שאלה האם כשקובעים מזוזה בשנית על המשקוף החדש יש לקבוע עם ברכה או לא, כי בספרו על מזוזה (סימן רפ"ט סק"ו בשער הציון) כותב רבינו כי 'המרחיב את הפתח ומוריד המזוזות וחוזר וקובען נראה דאין צריך לחזור ולברך אפילו הרחיב יותר מטפח, כיון שהוא אותו הפתח, ולכאורה כאן לא הרחיבו את הפתח אלא רק החליפו את המשקוף בסוג אחר חזק יותר, ויש להסתפק אם יש לקבוע שוב בברכה.

ולמעשה - קנו מזוזה חדשה, מהודרת יותר (ראה שער הציון שם אות ט"ז שאין להחליף מזוזה באחרת אלא א"כ יותר מהודרת) ורבינו הגיע לפתח, וקבע את המזוזה מימין הכניסה, ובירך אקב"ו לקבוע מזוזה, ושמה מאוד שנזדמן לו לקיים מצוה חשובה זו של מזוזות ביתך ובשעריך כפשוטו, שלא הרבה מזדמן לקיים מצוה זו בביתו.

שיעורו של רבינו מרן שר התורה שליט"א

כפי שמסר בבית הכנסת "לדרמן" בליל שבת פרשת וירא ט"ו חשוון תשע"ח
במלאת ס"ד שנים לפטירת דודו הגדול מרן בעל החזון איש זצוק"ל

בענין: "בדעת הגר"א שהובא בפ"ת לאסור לכרוך המזוזה בקלף וכדומה דהוי חציצה בין המזוזה למזוזה הבית"
כתב הפ"ת סי' רפ"ט סק"ב בשם הגר"א ז"ל שלא יכרוך המזוזה בקלף וכדומה שלא יהא חוצץ בין המזוזה למזוזה הבית ע"כ, וקשה דתנן בכלים פט"ז מ"ז בית המזוזה, ופירשו הראשונים קנה שמניחין בו המזוזה [וע"י בב"מ ק"ב א' אפשר בגובתא דקניא, ופי' כמה ראשונים שנותן המזוזה בתוכו, מיהו אפשר דגר"א לא פי' כן]. ובתוספתא דכלים פ"ז [הובא בתוס' במנחות ל"ג א'] שפופרת שחתכה ונתן בה את המזוזה ואח"כ נתנה בכותל אע"פ שלא כדרך קבלתה טמאה, נתנה בכותל ואח"כ קבע בה את המזוזה כדרך קבלתה טמאה, וקבעה אפי' כדרך קבלתה טהורה, ואין לומר דאם קובע השפופרת לפני המזוזה הו"ל היא עצמה הפתח ולהכי אינה חציצה, דהא בתוספתא מבואר להדיא דבתחילה נותן המזוזה ואח"כ קובע השפופרת, וכן במסכת מזוזה פ"ב חקק במקל ונתנה פסולה פירשו כמה מפרשים דהטעם משום שהמקל אינו קבוע משמע דאילו הי' קבוע הוי מהני, ושמעתי מפי מרן החזון איש זצ"ל שאינו מאמין שיצא הדבר מפי הגר"א ז"ל, ועי' כלים פ"ז מט"ז מקל שיש בו בית קבול מזוזה ומרגלית ופי' הגר"א בביאורו על התוספתא (ב"מ ספ"ז) כדי לגנוב המרגליות מן המכס עושה כן ואומר שהוא מוליך מזוזות ובתוכה טמונה המרגליות עכ"ל, משמע ג"כ שהיה דרכן להוליך המזוזות בתוך מקל. וצ"ל שהיו מחברין אותו בבית שהיו באין דאל"ה הו"ל תלאה במקל דפסולה כדתניא במסכת מזוזה, ולא מסתבר שהיו עושין רק זכר למזוזה כמו של בית מונבז, דמשמע דרק בית מונבז היו עושין זכר, אך אולי הגר"א מפרש דמקל ושפופרת כיון דהוא מין עץ בטל לגבי הפתח ולא הוי הפסק, אבל קלף שאינו מין של הדלת הוי חציצה, אך בבית המזוזה דכלים פט"ז משמע דבכלי עור מיירי, ושמא התם אינו ניתנת אלא מלמעלה ואינה חוצצת בין המזוזה לכותל, אבל לא משמע שם כן ע"ש, וברמב"ם משמע שם שהוא של עץ וצ"ע.

עלי הדף

ע"מ שלא תשמטני שביעית

מכות דף ג' ע"ב ואמר רב יהודה אמר שמואל האומר לחברו ע"מ שלא תשמטני שביעית שביעית משמטת ומסיק בגמ' על מנת שלא תשמטני בשביעית אין שביעית משמטתו ע"מ שלא תשמטני שביעית משמטתו, וכתב הרמב"ם (פ"ט מהל' שמיטה ה"י) דהטעם דבאומר ע"מ שלא תשמטני בשביעית אין שביעית משמטתו שכל תנאי שבממון קיים ונמצא זה חייב עצמו בממון שלא חייבתו תורה שהוא חייב עכ"ל. והנה רוב האחרונים נקטו דד' הרמב"ם דהו"ל התחייבות חדשה אחר שביעית והקשה אאמרו' זללה"ה בקה"י מכות סי' ג' דהתחייבות זו גופא תשמט שביעית ות' בשם האחרונים דהתחייבות זו הוי זמנה אחר שביעית והו"ל כהלואה ל' שנים שאין שביעית משמטת וקשה דמ"מ השביעית השני' תשמט וי"ל דהו"ל כאילו התחייב על כל השמיטות שבכל פעם אחר שמיטה יהי' התחייבות חדשה וקשה דא"כ אם מת הלואה אין כאן מי שיתחייב וי"ל דאם לא יתחייבו היורשים א"כ לא נתקיים התנאי ובטל ההלואה מעיקרא והו"ל המעות גזל וגזל אין משמט.

מעניני הפרשה

להתחתן עם הבחור הנ"ל הרוויחה או הפסידה? היא ויתרה על חיסרון שהוא באמת חיצוני בלבד, וקיבלה תמורתו מה שכל אחת מאחלת לעצמה - אדם גדול וצדק אמיתי! היא אשת חבר שהקריבה מעט וקיבלה הרבה מאד, ומי כיום אינו מקנא בה?

"מזל טוב! מזל טוב!"

בעיסוק בהקמתם של בתים חדשים ראתה הרבנית זכות גדולה. היא היתה מספרת כי החזון איש אהב להתעסק בענייני שידוכים. הרבנית סיפרה גם על רבינו, כי כל אימת שעולה בדעתו רעיון לשידוך, הוא ממחר להציע כדי שיהיה לו חלק בהקמת בית יהודי, באומרו: **"זריזות בשידוכים למדנו מבוז"**.

סיפרה הרבנית: פעם שב רבינו מלימודו ב'כולל', אולם מיד פנה לצאת. הוא אמר לי כי פניו מועדות למסור תשובה בענין שידוך מסוים שהציע. כשביקשתי ממנו שיאכל מעט וינוח ורק אחר כך ילך, השיב לי: **"דבר שכזה אין דוחים. עלי לצאת לשם מיד עכשיו!"**

תבונתה של הרבנית עמדה לה לסייע ב'סגירת' שידוכים: **"מפעם לפעם מגיעות אלי בחורות, ובדרך כלל הסיפור זהה: הבחורה מספרת לי שכבר נפגשה פעמים רבות, אבל אינה יכולה להחליט... אני שואלת אותה: 'הבחור ירא שמים ולומד טוב?' והיא עונה כי אכן, הוא ירא שמים ותלמיד חכם. כשאני מבחינה כי אין סיבה שלא לסיים את השידוך, ורק חששותיה מעכבים בעדה, אני מסבירה לה כי במשך הזמן הכל מסתדר... מיד אני קוראת בצלה: 'מזל-טוב! מזל-טוב!' וכך, אחר שכבר עשיתי אותה כלה, היא נותנת את הסכמתה לסגור את השידוך ברוגע ובשלווה..."** (בית אמי)

יש לדעת על מה לוותר

"אין חתן מושלם", היתה הרבנית אומרת. **"השאלה היא על מה מוותרים - על דבר מהותי או על פגם חיצוני?"**

אשה תושבת חוץ לארץ פנתה להרבנית - בנה הגיע לפרקו, והיא מבקשת שהרבנית תציע אותו לבתו של אחד מגדולי תלמידי החכמים שבבני ברק, שהיה בידידות עם רבינו. מדובר היה בבחורה מוכשרת מאוד שכבר שימשה בהוראה בפועל, דבר שלא היה שכיח באותן שנים.

הכל היה נשמע מצוין - בחור מתמיד וירא שמים, בחורה מצוינת ובעלת מידות. גם מבחינה כלכלית הכל נשמע שפיר, להוציא 'בעיה קטנה': הבחור סובל ממום בולט, והרבנית מתבקשת להציעו לבחורה ללא דופי...

הרבנית חששה לטפל בהצעת שידוך זו, אולם האשה הפצירה בה שוב ושוב עד שלא יכלה לסרב, והיא נגשה והציעה את ההצעה. כאן אירע הבלתי ייאמן: הבחורה, שהיתה באמת 'משכמה ומעלה', הגיבה כי היא מעדיפה פגם חיצוני על פני חיסרון פנימי, ונתנה את הסכמתה לשידוך! הבית הוקם, וכיום אותו בחור הוא אחד מצדיקי הדור, גדול בתורה, ומורה תורה דעת ומוסר לשומעי לקחו.

"באמצעות מעשה זה אני גומרת כמה וכמה שידוכים מדי יום!" היתה הרבנית אומרת.

כשהיתה שומעת על שידוך שאינו מגיע לידי גמר עקב חסרונות חיצוניים הקיימים בבחור, היתה הרבנית מספרת את הסיפור האמור ומסיימת: **בואו חשבון וראו - האם אותה בחורה שהסכימה**

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

נשיה בחוקיך

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 182 • חיי שרה תשע"ח

לספוד לשרה ולבכתה (ב, כג)

ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחת נשמתה ממנה ומתה (רש"י)

וכאן המקום להביא מה שכתוב בספר "חוט שני" (או"ח ח"א) בענין זה, במי שנפטר אחד ממשפחתו בזמן שמחתו, וז"ל: והנה בדינא הנ"ל, ישנם בני אדם שיש להם קושי בדבר ההנהגה המעשית, שבשעת צערם מעצם האבילות, עוד נמנע מהם בעת הזו, השתתפותם הרגילה בשמחת צאצאיהם או בן משפחתם, ולקיים את הדינים המפורשים לעת הזו, שהוא האיסור השמחה באבילות, והאיסור להכנס לבית המשתה, ולנהוג בדינים הללו את האסור והמותר ע"פ הדין.

וצריך לידע שהרי אנו יודעים ומאמינים שכל מאורע שקורה לאדם בימי חייו הוא בהשגחה פרטית, ובכללם כל השמחות והצער הוא בהשגחה פרטית ומחובתנו לנהוג על פי התורה בעל מאורע בחיינו, ולא לזוז במלוא נימא מן ההלכה הצרופה, ולא כאותם שבמצבים כאלו הם מחפשים קולות מקולות שונות שאינם תואמים את ההנהגה הראויה, והרי הם כאילו קובלים על כך שאירע להם הנהגת אבילות בזמן שמחתם, ונעלם מתוך צרתם ש"מה מצעדי גבר", אף שלעיני בשר נראה שהוא מפסיד משהו משמחתו שכל כך ציפה וחיכה לה והתכוון לה, מ"מ הרי מה מצעדי גבר, וכל מה שקורה לאדם הוא בהשגחה פרטית ובתוכנית שנקבעה מראש, והרי אם הוא ילך לשמוח בשמחה שבאופן ההוא ובזמן ההוא שעל פי הדין אין לו לשמוח אזי יהיה לו צער במקום אחר, ויש פעמים שזה גובל באפיקורסות, ומחובתנו לדעת שאנו משעובדים לנהוג אך ורק עפ"י התורה, ולשמוח בזמן ובאופן שתורתנו הק' מנהיגה אותנו, ולא לחפש קולות והיתרים שאינם עפ"י הדין, אלא לברר את רצון התורה בהנהגה בעת הזאת, ואז השמחה תהיה שמחה אמיתית, והוא לא יפסיד מכך כלום, וכבר אמרו חז"ל (שבת ס"ג ע"א) כל המקיים מצוה כמאמרה, אין מבשרין אותו בשורות רעות, ובמס' סוטה ה: אמרו, כל השם אורחותיו בעולם הזה [מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, רש"י] זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, עיי"ש.

ואקברה מתי מלפני (כג, ד)

אברך חשוב שכתב ספר על כל עניני קבורה והמסתעף, בא לפני רבינו ובקשתו להסכמה על ספרו אשר אסף וליקט את כל הדינים. לאחר העיון בספר, שח רבינו שליט"א את אשר אביו הגאון ר' נחום מאיר זצ"ל סיפר לו, שבהיותו בחור בישיבת סלבודקא, בזמן מלחמת העולם הראשונה היתה הישיבה בעיירה קרמנצ'וק והיתה שם שאלה גדולה על מת מצוה איך בדיוק לטפל בו, אביו של רבינו שליט"א, שהיה מחשובי הבחורים בסלבודקא, התבקש לילך למרן החפץ חיים זצ"ל שהיה בעיירה הסמוכה באותו זמן, וישאל את אשר עליהם לעשות.

כאשר נכנס אליו הגאון ר' נחום מאיר זצ"ל בהיותו בחור והציג בפניו את השאלה, אחזו בידו מרן החפץ חיים ואמר לו, אתה הרי בעז"ה עוד תהיה רב, ויש עליך לדעת, שיש לכל שאלה בכל נושא מבט אחר שאין בשאלה מסוג אחר, כלומר, יש שאלות שהינן שאלות בדאורייתא, במצות עשה, במצות לא תעשה, במצוות מדרבנן, באיסורים מדרבנן, יש גם מנהגים שהוקבעו בכלל ישראל, לכל שאלה שבאה כל המבט לדון בה שונה משאלה מסוג אחר.

והפטיר מרן החפץ חיים זצ"ל במה שהינך שואל הרי זה שאלה של מנהג, ובה איך שיעשו כמו איזה מנהג שקיים זה טוב, דהרי זה רק מנהג. כך טרח רבינו שליט"א, להדגיש ולבאר, איך שקיבל מאביו זצ"ל שקיבל ממרן החפץ חיים כלל יסודי זה, בהוראה לעם ה' את המעשה אשר יעשו. (כתבי תלמידים)

ויביאה האהלה שרה אמו, ויקח את רבקה, ותהי לו לאשה (כ"ד, ס"ז)

פסקי הלכות ממרו פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

מהלכות תשלומי דמי שדכנות

א. הציע לו מקום הבחור:

אמר לחבירו יש בחור בישיבה פלונית שנראה לי שמתאים לבתך ולא אמר איזה בחור, והלך ובירר ונגמר השידוך, אין חייב לשלם דמי שדכנות, מכיון שלא מסר שם הבחור.

ב. שדכן הציע ונגמר ע"י אחר:

שדכן הציע שידוך לשני הצדדים ולאחר מכן המשיכו שני הצדדים ע"י שדכן אחר, חייבים לשלם לשדכן הראשון אבל אינם חייבים לשלם לו אלא שלישי. (ואפי' הראשון ה' מסכים להמשיך את השידוך).

ג. התחיל הוא והסתיים ע"י אחר:

שדכן שהתחיל בשידוך, ולקראת הסוף הסתיים ע"י שדכן אחר, הראשון מקבל שני שלישי והשני מקבל שלישי.

ד. שדכן הציע לשני הצדדים ונגמר ע"י עצמם:

שדכן שהציע לשני הצדדים, והשידוך המשיך ע"י המחותנים בעצמם (או כגון ע"י אח או גיס) נותנים להמציע כל השדכנות.

ה. הציע לצד א':

שדכן שהציע לצד א' ונגמר השידוך, י"א שמקבל רק שישית.

ו"א שהמנהג כיום לשלם רק כאשר מציע לשני הצדדים אבל כשמציע רק לצד א' אינו מקבל כלום.

ו. נתקע באמצע ונגמר ע"י אחר:

אם הציע שידוך ונעצר באמצע והם לא השבו כלל להמשיך שידוך זה, ושוב בא אחר והציע, כיון שלא נעשה כלום ע"י הראשון אין חייבים לו כלום, אבל כשנעצר באמצע ובא אחר והציע, ועכשיו קל יותר לגמור מחמת הראשון, אפי' אם בתחילה נתייאשו מהשידוך, חייבים לשלם לשדכן הראשון את חלקו.

ז. נתבטל השידוך:

עשה שידוך, ואח"כ לא הסתדרו ביניהם והתבטל השידוך, עדיין יש לשלם דמי השדכנות לשדכן, אבל במקום שנוהגים לא לשלם לשדכן דמי השדכנות עד לאחר החופה לא חייב לשלם דמי השדכנות (אם נתבטל השידוך קודם החתונה).

ח. השידוך נעשה לאחר כמה שנים:

שאלה: הוצע לבחור שידוך ולא עלה והתחתן עם אחרת, לאחר חמש שנים נתאלמן ונזכר בהצעה הראשונה. סידר את השידוך והתחתנו. האם חייב לשלם דמי שדכנות לראשון.

תשובה: מסתבר שפטור מלשלם, דמיד שהתחתן עם אחרת בטלה הצעה זו (שלזה התכוין השדכן) ועכשיו שהתחתן בתור אלמן הוא מצב אחר לגמרי.

ט. אחות הכלה:

שאלה: השדכנית היתה אחות הכלה, האם צריכים ליתן לה דמי שדכנות.

תשובה: יסוד דמי שדכנות הוא דמי פועל כשאחד עושה עבור חבירו, אבל כשקרוב ממש עוזר לקרובו אין כונתו כלל לכסף רק לעזרה משפחתית, ולכן אין חיוב ליתן לה דמי שדכנות לא מצד אחותה ולא מצד החתן [וכמו אם אבי הכלה היה השדכן שאין חיוב דמי שדכנות כלל]. ואם האחות אומרת שמלכתחילה נתכוונה ע"ד לקבל כסף המוציא מע"ה, ואם מאמינים לה צריכים לשלם. (לוקט מתוך הספר לקט שאלות המצויות להרה"ג יהודה אריה דינר שליט"א)

ברכת מזל טוב

לנאמן בית רבינו שליט"א

הרה"ג ר' אברהם ישעיהו קרליץ שליט"א

המסור לרבינו בלב ובנפש, ואף בעלון זה לא מונע מלהביא עובדות והנהגות מרבינו שליט"א

לרגל שמחת נשואי בנו החתן המופלג

הרב יהושע תנחום שליט"א

יתן ה' שיזכו לבנות בית נאמן בישראל

מערכת נשיח בחוקיך

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

328

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

ביין, אתה נותן לו יין, כל אחד כפי הרגלו, אבל אברהם אבינו לא שאל שאלות, אלא נתן לכל אורח את המשובח ביותר.

וכפי שמצינו בפרשת השבוע, שבאו אליו שלושה אורחים שחשב שהם ערבים, ושחט בשבילים שלושה בהמות, כדי שיוכל לתת לכל אחד לשון של בקר, שזוהו החלק המשובח והטעים ביותר בבהמה, ונתן לכל אחד לשון בחרדל, בלי לשאול אם הוא רגיל לזה בביתו. וזהו מתוך אהבת החסד שהייתה בו, לא מפני שהוא חייב, כי אין חיוב כזה, רק מתוך אהבת חסד שרצה שהאורח ייהנה, נתן לו את המשובח ביותר.

ומתוך אהבת חסד הגדולה הזאת, כשהיה חולה ביום השלישי למיתו ולא באו אליו אורחים, הצטער מאד, וחיכה שיבואו אורחים, למרות שהאורחים לא באו כי הקב"ה הוציא חמה מנרתיקה – כדי שלא יצטרך לטרוח עבורם כשהוא חולה, וכולם היו ספונים בבתיים ולא היו זקוקים להכנסת אורחים, אף על פי כן אברהם הצטער וכאב לו שאין אורחים, והרגיש לא טוב בזה, והיו חסרים לו האורחים, עד שלא הייתה ברירה, ומן השמים שלחו אליו מלאכים בדמות ערבים, ואכן כשראה אותם מיד "וייקח בן בקר רך וטוב וייתן אל הנער וימחר לעשות אותו".

זוהי המציאות, שמי שיש לו אהבת חסד, כשחסר לו החסד הרי הוא מרגיש לא טוב. וכך גם בתורה, מי שיש לו אהבת תורה, כשאינו יכול ללמוד תורה, הוא מרגיש לא טוב. וכן היה אומר אמו"ר זצ"ל כי ביום שיש לו הפרעות בלימוד התורה אינו מרגיש טוב בגופו.

בלי תורה – החיים אינם חיים!

וזה מה שאמרו חז"ל (מכות י, א) תלמיד שגלה מגלין רבו עימו שנאמר "וחיי" עבד ליה מידי דתהו ליה חיותא, היינו שאם תלמיד הרג את הנפש בשוגג, ונתחייב גלות לעיר מקלט, מגלין רבו עימו, משום שנאמר וחי – עשה לו כדי שיחיה "וחיי בעלי חכמה ומבקשה בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין" (רמב"ם הלכות רוצח פ"ז), בלי תורה – החיים אינם חיים, והתלמיד זקוק לרב שילמדו תורה, לכן מגלין רבו עימו.

ורואים בזה ענין נוסף, עד כמה חשוב ללמוד מרב, וכמו שאמרו (מכות שם) הרבה למדתי מרבותי, ומחברי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכולם, ונקטו דווקא בסדר הזה, **מרבותי תחילה, ואחר כך מחברי, ואחר כך מתלמידי, כי בלי 'מרבותי' לא שייך כלום, ואם אין רבותי אין 'תלמידי', וגם 'מחברי' לא יהיה בשלמות כשאין רבותי.**

וכמה זמן צריך להיות ה'מרבותי' – מצינו בגמרא (מגילה טז, ב) שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה, ופירש רש"י "שהיה לומד תורה מפי ברוך בן נריה בבבל". כל זמן שרבו היה קיים, נשאר אצלו עזרא בבבל, ולא עלה לארץ ישראל, מפני שהוא צריך את הרב, והרב מוסיף לו. ומבואר כי כל זמן שהרבי קיים, צריכים לקבל תורה ממנו.

ויש כאלה שחושבים שאינם צריכים לקבל תורה מרב, כי די להם בזה שיש גמרא ומפרשים, וסבורים כי הם יכולים ללמוד לבד בלי לשמוע שיעורים, אבל זו טעות. [גם בחורים בקיבוץ] הרבה זקוקים לשיעורים, ורובא דרובא בלי שיעורים חסר להם ה'מרבותי', ובלי מרבותי חסר גם ההמשך – מחברי ומתלמידי.

ומעשה שהיה לפני הרבה שנים באחד שלמד בישיבה, וראה את חברו כותב שיעורים ששמע, ולעז ואמר לו "אתה כותב שיעורים ששמעת, ואילו אני כבר מכין בעצמי שיעורים", והסוף היה שהוא נשאר לעצמו עם השיעורים שהכין, וחברו שכתב את השיעורים נעשה מרביץ תורה ואומר שיעורים. זוהי המציאות בתורה.

וגם בענייני האמונה, יש הרבה דרגות באמונה, ומי שרוצה להוסיף אמונה, ככל שישתדל יותר ויעסוק בחיזוק האמונה, כך יזכה לסייעתא דשמיא ויתחזק יותר ויותר. אמנם צריך גם רבי על אמונה [כאן בישיבה היה לנו רבי, המשגיח זצ"ל, ועכשיו חסר לנו], אבל אפשר למצוא רבי,

הכל לפי רוב המעשה

כולנו רוצים הצלחה ברוחניות, בכל ענייני רוחניות, כולם רוצים הצלחה בתורה, וביראת שמים, יש חיוב להוסיף יראת שמים, וגם תורה זה מהדברים שאין להם שיעור, ומידות טובות, כל הדברים האלו הם חיובים, שכל אחד רוצה להצליח בהם, ולקבל מה שיותר מדרגות בזה, ונתבונן כיצד מקבלים את המדרגות, מה היא הדרך לקבל את המדרגות.

הרמב"ם בפירוש המשניות על פרקי אבות כתב על מה שאמרו במשנה שם (ד, טו) "הכל לפי רוב המעשה", ובאר הרמב"ם כי **ריבוי המעשים משפיע על האדם להתרגל בהם.** כגון כשנותן צדקה מתוך אהבת חסד, אם נותן אלף זוז לצדקה בבת אחת, סכום גדול מאד בנתינה אחת, זוהי זכות גדולה מאד, וזה גם משפיע עליו אהבת חסד, כל מעשה משפיע, אבל אם ייתן אלף זוז באלף פעמים, כל פעם זוז אחד, זה ישפיע עליו יותר, שיש כאן הרבה מעשים של צדקה, ובכל מעשה ומעשה הרי הוא מתרגל יותר בצדקה, ומחזק יותר את אהבת החסד בטבעו. כך זה בצדקה.

וגם בלימוד התורה, ככל שלומדים יותר זמן, עם פחות הפסקות ויותר התמדה, זה משפיע יותר, ומקבלים יותר אהבת תורה.

ומצד אחד קשה ללמוד, מפני שצריכים להתגבר בזה כנגד עצלות הגוף, אבל מצד שני יש מתיקות בתורה, והלימוד מעניין ומושך, "כדיוטגמא חדשה" (רש"י דברים ו, ו), וידוע כי יש אפילו אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות שאוהבים ללמוד תורה, ולימוד הגמרא מעניין אותם מאד, והקדושה גם כן נותנת גישמאק – הנאה בלימוד.

ממילא ככל שאדם דבוק יותר בתורה, ולומד בהתמדה מתוך מתיקות וסקרנות, הרי זה משפיע עליו יותר אהבת תורה. ואמנם לפעמים צריך לנוח, אבל גם בשעת המנוחה יש לחכות מתי יוכל כבר לחזור ללימודו. [ובמאמר המוסגר: הנה לפעמים יושבים 'משמור' ולומדים לילה שלם, שנים עשרה שעות, אך התוצאה היא שמתעייפים, ולפעמים אחר כך נחים יותר ומפסידים מזה, ועל כן בדרך כלל עדיף לחלק את המשמור לזמנים קצרים להוסיף על לימודו בכל יום ויום, לפי כוחו].

וככל שעוסקים בתורה יותר זמן בלי היסח הדעת, זה משפיע יותר אהבת תורה, ומושך להמשך הלאה לעסוק בתורה.

וכך גם ביראת שמים, מי שעוסק ביראת שמים, ורוצה להוסיף יראת שמים ואמונה, כל ענייני האמונה, ככל שיעסוק בזה יותר, לפי רוב המעשה, זה ימשוך אותו יותר. יש מכתב מהגה"צ רבי נפתלי אמסטרדם זצ"ל (אור המוסר ח"א עמ' רמו) שכתב שהוא עוסק במוסר כשתי שעות ביום, וזה מעניין ומושך אותו מאד, "כי לימוד המוסר בהתפעלות מחיה הלב ומשמח הנפש". עד כדי כך חיזוק האמונה מושך ומעניין.

וגם תפילה שייכת לאמונה, וכבר סיפרנו מהחזו"א ומהגר"ז, שכשעמדו להתפלל שמונה עשרה, הייתה התבטלות הגשמיות, שדיברו אליהם ולא שמעו, דיברו אליהם בקול, ולא שמעו מה שמדברים אליהם, מרוב שהיו מרוכזים בתפילה. **זהו הטעם שיש באמונה ובתפילה, עד כדי התפשטות הגשמיות** (ענין שו"ע או"ח צח, א), **שהתפילה מרתקת, שמרגיש "כעומד לפני המלך", וכל החושים מרותקים לזה.** וכן כתב בספר הכוזרי (מאמר ג') שבשעת התפילה כל החושים מרוכזים בתפילה ולא מרגישים בשום דבר אחר. אלו הן מדרגות באמונה, שהאמונה מושכת!

אהבת החסד של אברהם אבינו

וכך גם בחסד, יש דרגות של אהבת חסד, שהחסד מושך, וכפי שרואים את מדרגתו של אברהם אבינו באהבת חסד, כמובא בחז"ל (אדר"נ פ"ז) שאיוב אמר לפני הקב"ה, מדוע מגיעים לי ייסורים קשים כל כך, הרי אני מכניס אורחים בדרגה גדולה מאד, ואמר לו הקב"ה, עדיין לא הגעת לחצי שיעור של אברהם במידת החסד, כי אתה כשבא אלך אורח, אתה שואל אותו מה הוא רגיל לאכול, אם הוא רגיל בבשר, אתה נותן לו בשר, ואם רגיל

כתוב בחובות הלבבות (שער התשובה פ"ו) שבכל דור יש מורה דרך לעבודת השם, ומי שרוצה יוכל למצוא מורה דרך, וכשימצא מורה דרך, אז יצליח! וזהו 'מרבתי', ואחר כך יכול להיות גם 'מתלמידי' – להשפיע אמונה על אחרים. זה הסדר, מרבתי, ואחר כך מחברי ומתלמידי.

ומצינו עוד בגמרא (ב"מ פד, א) על רבי יוחנן וריש לקיש, שריש לקיש היה תלמיד חבר לרבי יוחנן, ופעם אחת הקפיד רבי יוחנן על ריש לקיש, ונפטר ריש לקיש, והיה לרבי יוחנן צער גדול מזה, שעכשיו אין לו עם מי ללמוד, ובכה ואמר "היכן אתה ריש לקיש".

וכשראו החכמים את צערו, שלחו אליו את רבי אלעזר [שהיה אחר כך מרא דארעא דישראל כדאיאתא בנדה כ' ע"ב], וכשאמר רבי יוחנן הלכה, אמר לו רבי אלעזר יש לי ראייה, תניא דמסייע לך, ואמר לו רבי יוחנן וכי לראיות אני צריך, האם אינני בטוח שהדברים שאמרתי נכונים? – ריש לקיש לא היה מביא ראיות, אלא היה מקשה קושיות, על כל דבר שאמרתי היה מקשה עשרים וארבע קושיות, ואמרתי לו עשרים וארבע תירוצים, ועל ידי זה רווחא שמעתא, היה תענוג גדול, שמתחדשים עוד ועוד חידושים מתוך הקושיות והתירוצים, ועכשיו זה חסר לי!

ומרוב צער על כך שף דעתיה [פירש רש"י: נעקרה ממנו דעתו ונשתטה], רבי יוחנן! שאין לנו מושג בגדלותו כפי שהפליגו חז"ל בכמה מקומות, גופו לא החזיק מעמד מרוב צער על חסרון התורה, **הגוף היה צריך את התענוג של "רווחא שמעתא" – עד שהרגיש כי חייו אינם חיים בלי זה**, וזהו שאמר תלמיד שגלה מגלין רבו עימו, משום שנאמר "וחי", **והתורה היא חיותו, כפשוטו, זה החיים ממש!**

מעשה שהיה בתקופת מלחמת העולם הראשונה, עם הגאון רבי איצ'ל מפוניב' זצ"ל, שגירשו את כל היהודים לתוך עומק רוסיה, וגם הוא גלה ונפרד מתלמידיו שבפוניב' והיו חסרים לו התלמידים שלמד עמהם, וכשנודע מזה בישיבת ראדין [שגם כן הייתה באותה התקופה בעומק רוסיה] שלחו אליו תלמיד חריף שילמד עימו, מפני שהבינו כי הוא מוכרח לזה, ובלי שיהיה לו על כל פנים תלמיד אחד, חייו לא יהיו חיים! וזהו מציאות שהייתה גם בדורות האחרונים, לפני כמאה שנה.

והבא ליטרה מסייעין אותו (יומא לח, ב), **כמו שרואים באברהם אבינו שאהב לעשות חסד, וישב וחיכה לאורחים, ומן השמים סייעוהו בזה וזימנו לידו את האפשרות לעשות חסד**, כך גם בתורה, הבא ליטרה בתורה מסייעין אותו, רק צריך להיות "בא ליטרה" – עם רבותי חברי ותלמידי, ואז מסייעין אותו. וגם באמונה כן, מי שעוסק באמונה ורוצה להתחזק באמונה, יש לו סייעתא דשמיא לאמונה.

טוב המלבין שיניים לחברו

עוד אמרו חז"ל (ב"ב ט, ב) כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות.

מי שנותן צדקה לעני, זוהי זכות גדולה מאד, שמתברך עליה בשש ברכות, ואפילו צדקה שלא בכוונה, כמו שמצינו במצות שכחה, שאם אדם שוכח עומר בשדה, ובא עני ונהנה ממנו, הרי הוא מתברך על זה, כמו שכתוב (דברים כד, יט) "למען יברכך השם אלוך בכל מעשה ידיך", ואף על פי שהוא לא יודע כלל ששכח, מכל מקום כיון שסוף סוף העני נהנה והתפרנס מממונו, הרי הוא מתברך בברכה של צדקה.

וברש"י שם הביא מהספרי "אמור מעתה, נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה, הרי הוא מתברך עליה" [וכל זה הובא גם ברש"י סוף פרשת ויקרא], והיינו גם כן, למרות שאינו יודע כלל שהעני מצא את המטבע, הרי הוא מתברך על זה, כיון שהעני נהנה ממנו.

ואם הוא גם מפייס את העני בדברים, ונותן לו הרגשה טובה, אזי שכרו גדול הרבה יותר, ומתברך באחת עשרה ברכות!

היה מעשה בישיבה לפני הרבה שנים, באחד שלמד בישיבה ולא הצליח, והרגיש לא טוב, עד שגמר בדעתו לעזוב את הישיבה, והיה זה ערב שבת, והחליט שאחרי שבת יעזור את הישיבה, אך בליל שבת כשעומדים בשורה לומר 'גוט שבת', פנה אליו אחד הבחורים וטפח על שכמו ושאל מה שלומך, וכשראה שיש מי שמתעניין בו וחושב עליו, מיד החליט להישאר בישיבה, כי הנה חושבים עליו, ויש לו במה לשמוח בחלקו.

אי אפשר לדעת מה שיכולים לעשות עם מילה אחת, ששואלים מה שלומך וכדומה, וידוע שבקלם זה היה נהוג מאד, כשהיה בא אורח, כל אחד היה ניגש אליו ואומר לו שלום עליכם, מה שלומך, ובמה אני יכול לעזור לך, עד שהרגיש שכולם מכירים אותו, כזו הרגשה טובה.

וכך גם בישיבה, שמפעם לפעם באים בחורים חדשים. אם באים קבוצה ביחד זה פחות נצרך, אבל **כשבא בחור בודד בלי קבוצה, אם ניגשים אליו ומתעניינים בשלומך, זה ממש מחיה אותו!** יש כאלה שזקוקים לזה, ואי אפשר לדעת, ובזה זוכים למעשים טובים שאין לשער.

וגם בתורה אפשר לעשות חסד, כגון אם החבר צריך שיסבירו לו, ומסבירים לו בסבלנות עד שיבין, זוהי תורת חסד, כמו שאמרו חז"ל (סוכה מט, ב) מאי דכתיב ותורת חסד על לשונה, וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד? אלא תורה ללמדא זוהי תורה של חסד, ותורה שלא ללמדא זוהי תורה שאינה של חסד. היינו שאם מלמד תורה לאחרים זה נקרא תורת חסד, אך לא שמלמד מפני שרוצה "להיות מלמד", אלא כשמלמד מתוך אהבת חסד ואהבת הבריות שיש בו.

וכאמור, גם כשיושבים בחדר האוכל אחד ליד השני, אפשר לשאול מה שלומך, ומהיכן באת, וכבר אמרו (כתובות קיא, ב) טוב המלבין שיניים לחברו יותר ממשקו חלב שנאמר ולבן שיניים מחלב, "משקו חלב" היינו שנותן לו לאכול ולשתות כשהוא רעב וצמא, אבל יותר טוב מזה "המלבין שיניים לחברו", שמשמח אותו בדברים, שגורם לו שיתחיל לחייך קצת, ונותן לו הרגשה נעימה, שירגיש טוב, זוהי אהבת חסד, חסד גדול מאד. ולפעמים יש כאלה שזקוקים לזה ואין הדבר ניכר עליהם.

כשנמצאים בתוך חברה אי אפשר לדעת, אולי החבר שיושב ליד זקוק למילה טובה ממני, שאדבר איתו משהו, לא כמו שני שכנים שרק אומרים שלום-שלום ואין ביניהם "רעות".

יש "אהבה אחווה שלום ורעות", והם ארבעה עניינים: "אהבה" – יכול להיות אהבה שכל אחד נמצא במקום אחר, ואין שום קשר ביניהם, "ואחוהה" היא אהבה יותר חזקה, כמו אחים, אך עדיין יכול להיות אהבה ואחוה ואין "שלום", כידוע שגם בין אחים ובין אוהבים יש חיכוכים לפעמים, "ורעות" היינו שגם יהיה קשר של חברות.

ומצינו בגמרא (ברכות יב, א) כי בבית המקדש משמר היוצא היה אומר למשמר הנכנס מי ששיכן את שמו בבית הזה הוא ישיכן ביניכם אהבה ואחוה ושלום ורעות, בבית המקדש – במקום קדוש צריכים ברכה על זה, **כי המקום הקדוש מחייב שיהיו אהבה ואחוה ושלום ורעות, וצריכים ברכה, שתהיה סייעתא דשמיא לזה.**

וכך גם בישיבה, שהיא מקום קדוש, כמו בית המקדש, צריכים סייעתא דשמיא, שתהיה אהבה ואחוה ושלום ורעות.

*

והנה כבר דיברנו שסדר המוסר שבישיבה אינו מידת חסידות, אלא הוא סדר שנותן הדרכה לחיי היום יום, כיצד להיות בכל רגע ורגע, וסיפירתי שהרבה אמרו לי, גם אנשים מבוגרים שאינם לומדים בישיבה, שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות, איזה קביעות בספרי מוסר, ומאז כל חייהם השתנו, ונהיו חיים מאושרים, וגם הבית התמלא שמחה.

לפעמים יכול להיות שבבית אין שמחה, בתוך הבית יש אהבה ואחוה ושלום, אבל אין רעות, כי גדול הבית עסוק ב"מחשבות קדושות", ואינו שם לב להתייחס כראוי לבני הבית, היו מעשים כאלה, אבל לימוד המוסר נותן שמחה והרגשה טובה ללומד ולכל סביבתו, כך המציאות.

כבר דיברנו הרבה פעמים על לימוד המוסר, אינני יודע אם זה כבר השפיע בשלמות שיתחילו למהר לבוא בזמן לסדר המוסר, אמנם מסתבר שיש כמה מזה השפיע עליהם, וחשוב מאד לדעת את זה, שמי שיעשה כן ירגיש הרגשה טובה מאד. ובעזרת השם נזכה כולנו לסייעתא דשמיא להתחזק בכל מה שצריך חיזוק!

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת לאה אסתר צ'ולק ע"ה
בת ר' אלעזר שוורצמן ז"ל
נלב"ע ט"ז חשוון תשע"ד - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת דינה גינזבורג ע"ה
בת הגאון רבי מרדכי שלמה ברמן זצ"ל
נלב"ע ט"ז חשוון תשס"ד - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרה"ח
ר' משה אליהו קאופמן ז"ל
בן הרה"ח ר' יצחק ז"ל
נלב"ע י"ג חשוון תשע"ב - תנצב"ה

כוס תנחומין נשגר בזאת לידידינו המופלג הרה"ג **שאל דוד גרינגרס** מתלמידי רבינו שליט"א, על הסתלקות רעייתו **מרת ברכה** ע"ה בעל הנחמות ירפא לשברכם הגדול ויאמר לצרתינו די ובנחמת ציון וירושלים תנוחמו ולא תוסיפו לדאבה עוד

דברי אמת

מאמרי היזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים
מרן הגר"ד יפה שליט"א

גיליון מס' 63 ■ חיי שרה

שליטה על הטבע

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה (כגא). "שני חיי שרה" - שכולם שווים לטובה" (רש"י).

מצד טבע האדם וכוחות נפשו, חיי האדם רצופים במעלות ומורדות, לא הרי יום שמצב רוחו של האדם טוב עליו, ליום שמצב-הרוח אינו שפיר, ולא הרי יום שהכל מתנהל למישרין, כיום שהדברים אינם מסתדרים לשביעות רצונו, וכדו'. השבח שמשבחת התורה את שרה אמנו שכל ימיה היו שוין לטובה, הינו שבח שהוא בניגוד לטבע האדם. יתכן שזה מרומז ב"ויהיו חיי שרה" - מלשון שְׁרָה, שחיה היו חיי שרה ושלטון על כוחות נפשה, לפיכך היו כל שנותיה שווים לטובה.

הגר"י הוטנר זצ"ל היה אומר, שבמאמר הבורא שהאדם ישלוט על בעלי החיים ("נעשה אדם בצלמנו ובדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה וגו'"), מונח גם ששכל האדם ישלוט על תכונותיו וטבעיו כך שהשכל הוא שניהיג את האדם ולא שיגרר אחר טבעיו ותכונותיו. על האדם לדעת, שלהבדיל מבעלי החיים הוא היחיד שהקב"ה נטע בו שכל, כדי שיתנהל על פי השכל ולא יגרר אחרי טבעו. השכל של האדם נמצא במקום הגבוה ביותר בגוף האדם, כדי שהוא יהיה השולט על כוחות ונטיות גופו. וזהו שאנו מברכים בברכות השחר 'אזר ישראל בגבורה' - שהקב"ה נותן לישראל כוחות מיוחדים להתגבר על טבעו.

ידועה ההלכה, שכאשר היבם לא חפץ לקיים מצוות יבום ולכנוס את יבמתו, חל דין "חליצה". דין חליצה הוא, שהיבמה חולצת את נעלו של היבם מעל רגלו, יורקת בפניו ועונה ואומרת: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו". והנה, כל דיני יבום וחליצה יסודם בסתרי תורה, ובעניינים הקשורים לעולם הנשמות. אך יש ביאור מאלף, על דרך 'הגלה', של הגאון המלבי"ם, בעניין חליצת הנעל:

הנעל עשויה מעור של בעלי חיים. אדם המשתמש בבעלי חיים בתורת מדרס לכף רגלו, מבטא בזה את עליונותו על בעלי החיים. האם יש הצדקה לעליונות זו? התשובה לכך תלויה באדם עצמו: מי ששולט על רצונותיו, ויודע להתגבר על טבעו, ראוי בהחלט לעליונות על בעלי החיים, הכבולים לחלוטין לטבעם ולמילוי רצונם הטבעי. אך, אדם המשוועבד ליצריו, ואינו מסוגל להתגבר על טבעיו בשעת הצורך, אינו זכאי לעליונות על בעלי החיים. אדרבה, אדם הנוהג כבהמה הוא גרוע ממנה! הוא - להבדיל ממנה, הרי כן קיבל כוחות להתגבר על טבעו.

והנה, היבם אשר אינו חפץ ליבם, למרות שזה רצון התורה, מראה בהתנהגותו שמעשיו מודרכים מדחפים טבעיים, וכאשר יש סתירה בין רצון התורה שייבם, לרצונו לא לייבם - רצונו הוא שמכריע.

לפיכך אמרה תורה, שהיבמה תחלוץ נעלו מעל רגלו ותאמר לו: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו". כלומר, היות שבסרובך לייבם הוכחת שאין לך יתרון על בעלי החיים, אין צידוק לכך שהעורות של בעלי החיים יהיו מדרס לכף רגלך, ועליך לחלוץ נעלך מעל רגליך!

שליטה על הטבע אצל גדולי ישראל

הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל סיפר, שלמרות שזכה לשהות במחיצתו של הגאון ר' חיים מבריסק זצ"ל במשך זמן רב, לא עלה בידו להכיר את

מידותיו הטבעיות. אצל אדם רגיל - הסביר הרב אברמסקי, אפשר להכיר את טבעיו עפ"י הנהגותיו. אדם שטבעו נוטה לכעס, מצוי שיכעס. מי שמרחם על זולתו, נוהג בדרך כלל ברחמים. לעומת זאת אצל ר' חיים לא היה ניתן לראות מה הם תכונותיו הטבעיות משום שכל הזמן הוא עשה רק את רצון הקב"ה. כשרצון ה' שינוף במישהו - הוא נוף, כשרצון ה' שירחם - הוא ריחם, וכדו'.

זכיתי לשהות פעמים רבות, במחיצת הגאון ר' יצחק הוטנר זצ"ל, ויכולני להעיד שתמיד הוא היה הגר"י הוטנר - תמיד עם אותה חכמה, עם אותה נכבדות ועם אותה שליטה עצמית מוחלטת.

לעומת זאת, אצל חכמי האומות העולם, זה אינו כך. ידוע שתלמידי אריסטו (שהרמב"ם כה מתפעל מהשגותיו השכליות), מצאוהו פעם בקלונו. וכששאלוהו התלמידים היאך זה מתיישב עם מה שהוא בעצמו לימד, השיב להם: "עכשיו אני לא אריסטו..."

תנועת התשובה - כח כיבוש הטבע

גם התופעה המרנינה של תנועת התשובה, כאשר אלפי אנשים חוללו מהפך גמור באורח חייהם, ומחיים המנוערים מכל זיק של יהדות, עברו לחיים המושגתים על אדני התורה והיראה - יכולה לתת לנו מושג על גודל הכוחות הנטועים בנו, לשנות את דרכנו מן הקצה אל הקצה.

אך לא רק מעשיהם של בעלי התשובה משתנים, גם מראיהם משתנה לחלוטין! אחד המוסדות התורניים, הציג תערוכה ובה תמונות של אנשים בטרם חזרתם בתשובה ולאחר שחזרו בתשובה. רק בודדים מהמבקרים הצליחו לקשר בין הדמות שקודם החזרה בתשובה, לפנים האציליות שנשתקפו מהתמונה שלאחר החזרה בתשובה. רובם היו בטוחים שלא מדובר כלל באותם אנשים.

אחד מגדולי בעלי התשובה בדורנו, שחזרתו בתשובה עוררה מבוכה גדולה אצל המחנה שאינו שומר תו"מ, בגלל היותו אישיות מפורסמת ואהודה במיוחד, נשאל ע"י חבריו לשעבר, איך הוא מצליח להסתגל להגבלות שחלו על חייו כתוצאה מחזרתו בתשובה, במיוחד לאחר שנים של הרגל לעשות ככל העולה על רוחו?

למרבה פליאתם, הוא השיב להם שמבחינה מסוימת זה אולי קל לו יותר מאשר לאלו שנמנו משחר ילדותם על שומרי המצוות, משום שבעוד שלשומר מצוות מבטן ומלידה, עלולה להתגבש לעיתים מחשבה שאולי החמיץ דבר מה בגלל היותו מחויב להתגבר על רצונותיו ותשוקותיו - מי שנתנסה בחיים ללא תו"מ, יודע שחיים אלו אינם חיים!

לדעתי, ישנו הבדל נוסף: בעלי התשובה חשו שלא יתכן בשום אופן להמשיך את החיים הקודמים. אנו, לדאבונו, לא מרגישים שלא ניתן להמשיך הלאה במצבנו הנוכחי. אך חובה לדעת: לא ניתן להשלים בשום אופן עם מצבינו הנוכחי!

וכפי שכתב ה'מסילת ישרים' (פ"ד): "כי לשלמי הדעת מבורר שאין רע גדול מחסרון השלמות".

"בצבא אין גשם"

בני ישיבה, העוסקים בקיום העולם ע"י לימוד התורה, אמורים באופן מיוחד לדבוק במילוי תפקידם, בלא התחשבות בקשיים.

פגשתי בבעל תשובה, שסיפר לי על בנו בן הארבעה עשר שאמנם עדיין אינו שומר תו"מ, אך הילד מתגאה בכך שבצומות הוא צם, ואף ויתר פעם על הליכה לקונצרט בכדי שיוכל לצום.

כאשר פגשתי את הילד ושאלתי אותו, מה גורם לו לצום? השיב לי שחשוב לו להרגיש שהוא מסוגל להתגבר על עצמו כי כך הוא מוכיח לעצמו שהוא לא חלש אופי.

גם אנו גם יכולים לזכות לקבל שייכות למעלה "כולם שווים לטובה", אך כדי להגיע לכך צריך את לימוד המוסר באופן קבוע.

סיפרו, על תרגיל שנערך בצבא ובאמצע התרגיל החל לרדת גשם זלעפות. פנה החייל למפקדו בבקשה לעשות הפסקה בתרגיל, עד אשר יחלש הגשם. השיב המפקד: "בצבא אין גשם!"

וכבר כתב ה'מסלת ישרים' (פרק ט'), "כי על האדם להנהיג עצמו כדרך יוצאי הצבא במערכותיהם, אשר אכילתם בחפזון ושנתם עראי, ועומדים תמיד מוכנים לעת קרב".

התגברות - צורת האדם

גם בין אלו שאינם נמנים על מחנה שומרי תו"מ, מצויים כאלו שמבינים שמי שאינו מסוגל לשלוט על עצמו ולהתגבר על רצונותיו, אינו ראוי להערכה.

ספר תורה שרוי בצער!!!

עקב מצבו הקשה של מרן המשגיח רבנו דב בן טוב גיטל שליט"א נקראים כל תלמידיו ובני התורה די בכל אתר ואתר להתחנן ולבקש מאת ה' לרפואתו השלמה ולהתחזק כל אחד במה שמרגיש שצריך חיזוק (כך נוהג רבנו שליט"א להורות במצבים כאלו)

'זרוח קדשך אל תקח ממנו'

מכתב רבותינו גדולי ישראל שליט"א

לקיים בנו חכמי ישראל

בס"ד

באשר זקן המשגיחים מרן הגה"צ רבי דב בן טובה גיטל יפה שליט"א מצב

בריאותו רפוי מאוד וזקוקים אנו לרחמי שמים מרובים. וכבר אמרו חז"ל ת"ח שחלה

צריך שיחלה עצמו עליו שנא' ואני בחלותם לבושי שק וגו'

הננו בפניה לאברכי הכוללים בני הישיבות ותינקות תשב"ר להרבות בתפלה ותחנונים

לרפואתו השלמה ולהוסיף חיזוק בלימוד התורה ועל כל א' וא' להתחזק בדברים

הצריכים חיזוק.

והקב"ה יחוס עלינו ועל שארית פליטת ישראל ויקבל תפלתנו ברחמים.

י גרשון אדלשטיין

חיים קניבסקי

שידוכים - במשנתם של גדולי ישראל

מרת ראש הישיבה הגרא"ל שטינמן שליט"א

תלוי רק בסברא ולכן נראה דאף באופן שאין לה רוב אחים הגונים יש לבחון כל מקרה לגופו מסברא לפי הענין אחר רוב צדדים של הסתברויות וצריך סייעתא דשמיא בכדי להכריע בזה. (ישמח לב)

[ובענין זה כותב רש"ב גנוט שליט"א, איתא בבבא בתרא (ק, א) 'אמר רבא הנושא אשה יבדוק באחיה'. ואיתא בגמ' 'שרוב בנים דומים לאחי האם', ואמנם אמר מרת האבי עזרי זצ"ל שאין הדבר אמור אלא לענין המדות והתכונות הנפשיות הבאות בדרך כלל בתורשה אך בעניני דעות אין זה שייך כלל כי ענין הדעת מסור לידי בחירה ולכל אדם ואדם ניתנה הבחירה (מסתבים ומאמרים ח"ו אגרת תשי"ט). וכך שמעתי מחכ"א שמתן הגרא"ל שטינמן שליט"א הורה לו הוראה זאת בשם מרת רבנו הגרא"מ שך זצ"ל, והוסיף שבימינו אנו מי יאמר ניקיתי ואי אפשר להשליך כלל על המשפחה אם ח"ו אחד מבניהם סר מדרך התורה והישיבות כיון שהרחוב וגורויותיו כה מאיימים ובמקרים רבים מספור ההורים חניכו את בנם כדבעי ורק בחירתו האישית ותאוותיו הוציאוהו מעולמה של תורה ואין הענין קשור כלל ועיקר לשאר הילדים בבית.

(דגלה של תורה ח"ב עמ' ע"א)

מה יאמרו

נשאל רבנו: על מה לוותר כשנגשים בשידוכים. והשיב: "לוותר על מה יאמרו הבריות..."

(מאחורי הפרגוד)

בדיקת שמות

נשאל רבנו: בת ישראל שנפגשה עם בחור אחד והלכו לסגור שידוך אך כשהראו לא' את השמות אמר שאינם מתאימים זל"ז ושיה' להם בעיות בפרנסה האם צריך לחשוש לדבריו? ואמר רבנו: שפעם לא ידענו מכל הענינים האלה של השמות, החז"א לא התעסק בזה וגם הרב מברסק לא, ורק כאן באר"י שמענו מדברים אלו שעושים גימטריות ואומרים זה השידוך או לא.

והנה למעשה אם הוא אדם טוב לא יעזור אם השמות לא מתאימים, ואם הוא אדם לא טוב לא יועיל מה שהשמות מתאימים ע"כ שתעשה מה שהיא רוצה.

(כ' צדיק כחמר יפרח)

לבדוק שידוך ע"י "גרפולוגיה"

נשאל רבנו: אנשים בודקים את השידוכים שלהם ע"י גרפולוגים וכבר כמה פעמים השידוך לא יצא טוב דרך זה? והשיב: מה הם רואים ע"ז "חסרונות", יש לכל אחד, וגם לפעמים הם טועים.

אך שמענו כי בחור בא אל רבנו עם מעשה לא הגון שנעשה, ואבי המדוברת הסכים להשתדך איתו בתנאי שיתן קודם לכן את כתב ידו לגרפולוג, ומרוב פחד הביא את כתב ידו של חברו ולפי חו"ד שנתן הגרפולוג על כתב היד של החבר, גמרו את השידוך וליבו נוקט שהטעה את אבי המדוברת.

רבנו אמר לו שאכן יתכן שחייב להודיעו שלא היה זה כתב ידו כ' אל"פ שבעיקרון בדיקה גרפולוגית היא מיותרת ואין בה צורך, מ"מ כיון שהלה עשה את השידוך רק על פי כתב ידו יש בכך מקח טעות. ופעם אחת אמר רבנו לשואל פלוני, שכיון ששידוכים הם מסודות הבריה אין לחכמת הגרפולוגיה חלק בזה, והוסיף תמים תהיה עם ה' אלוהיך.

נוסח הברכה לשידוך טוב

כשבחור א' ביקש ברכה מרבנו לשידוך טוב, אמר לו שלא כך מבקשים, כשיש שידוך ח"ו זה לה התכלית, אלא צריך לבקש ברכה על זיווג טוב, שזה השלימות, ובירכו רבנו.

ופ"א ביקש בחור מרבנו ברכה לשידוכים. תפס רבנו את ידו ואמר לו: לא. אומרים ל"שידוך", ולא אומרים לשידוכים...

ופעם השיב בשאלה למבקש ברכה זו: למה אתה מדבר על שידוכים?

והלה אמר, כי הנני נזקק לברכה זו. אמר לו: אינך נזקק לברכה על שידוכים, רק על השידוך היחיד והאמיתי...

גיל הנשואין

בנושא גיל החתונה דעתו של רבנו שליט"א שבחור שרוצה להתחתן צריך לתת לו כבר מגיל שמונה עשרה, ואין אדם יכול למנוע ממנו זאת, מכיון שזהו הגיל על פי הלכה. ובכל זאת אם הבחור רוצה ללמוד, ולומד ברצונות, אין סיבה להוציא אותו בכח לשידוכים עד גיל עשרים ושלוש, וזה לא נקרא שמפסיד את השידוך שלו בזמן שבו הוא לומד.

ואמר רבנו אמנם הסבא מקעלם ז"ל לא היה נותן לתלמידיו להינשא לפני גיל עשרים ושלוש, אבל היו שחלקו עליו.

מעלת חתן ת"ח

מביא רבינו הרבה את מה שכתב רבינו יונה באגרת התשובה וז"ל וחייב אדם לעסוק בתורה בכל יום וכו', כשם ששכר התלמוד תורה גדול מכל המצות כך עונש ביטול תורה גדול משאר עבירות. ומצינו בבית ראשון שויתר הקב"ה על ע"ז וג"ע ושפיכות דמים ולא ויתר על עון ביטול תורה שנאמר וכו'. והרוצה להנצל מן העונש המר והעון הגדול הזה, יתעסק בצרכי התלמידים והרבנים הלומדים לשם שמים, ויעזור בשכירות הרבנים כדי שיעמדו בעירו ויהיו עוסקים בתורה על ידו ע"כ.

ואמר רבנו שוב כלל תומך תורה זה המשיא בתו לתלמיד חכם, כמבואר בחז"ל. וא"כ מי שזוכה לחתן בן תורה ודואג שיוכל לשבת ללמוד, הרי הוא בכלל מה שכתוב ברבינו יונה שניצל ע"ז מהעונש המר של ביטול תורה.

כל המשיא בתו לת"ח (גדר ת"ח לענין זה)

נשאל רבנו: כתוב בגמ' פסחים (מט.) לעולם ימכור אדם כל שיש לו וישא בתו לת"ח וכו', מה הכוונה שבגיל עשרים כשלווקח אותו הוא כבר ת"ח.

והשיב: הכוונה "לתלמידים" שלומדים אצל חכמים. ויהיו בהמשך ת"ח, תדע, שפעם היו מתחתנים בגיל שלש עשרה וכי כבר בגיל צעיר כ"כ יכול להיות ת"ח?

כתוב שאדם צריך לישא בת ת"ח, והפשט שאדם שמוכן לתת "כסף" לחתן ת"ח זה כבר נחשב שהוא ת"ח לגבי זה. (אפיקי איל)

יבדוק באחיה

נשאל רבנו: מי שהציעו לו בת זיווג הגונה ויר"ש שיש לה אחים שסטו מדרך הישר האם כדאי לדחות השידוך משום הנושא אשה יבדוק באחיה.

והשיב: במקום שיש לה עוד אחים שהולכים בדרך הישר בזה הרי יש לומר מאי חזית שהבנים יהיו דומים לאח שאינו הגון ואולי יהיו דומים להגון, ולכן במקום שיש רוב אחים הגונים בזה ודאי יש לומר זיל בתר רובא, ובאמת אין שו"ע להלכות אלו אלא הדבר

י"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות'

הערות והוספות יתקבלו בברכה בכתובת: k.gilyonot@gmail.com

שידוכים - במשנתם של גדולי ישראל

מזן שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

"פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון", שהקב"ה דואג לכל בריה ואינו שוכח אף אחד, אז גם לך הוא ידאג.

ובידי חז"ל הניסים שהיו לי בכל ילד שחיתנתי, כגון שהי' פעם שביקשו ממני לכתוב הערות על ספר ה'רוקח', וזה שהציע לי את זה, אמר שלא יאמר עכשיו את המחיר. והנה, עברו 3 שנים ולא שילמו על כך, ואח"כ הביא את הכסף, בדיוק כפי הסכום שהייתי צריך בתקופה ההיא לנשואי בתי, והאדם ששילם לא ידע מכלום.

ועצה טובה היא לקנות דירה במקום זול, ולשכור ולהשכיר במקום אחר.

יש שמציעים להם שידוך עם גרוש, והאמת שלא תמיד זה חסרון, תלוי מה הסיבה שהתגרש, דלפעמים אינו אשם כלל.

המעלה בשידוך בגיל צעיר

יש שמתעכבים בשידוכים, וזו אינה הדרך הנכונה, דהא איתא במתני' (אבות, פרק ה' משנה כ"א) בן י"ח לחופה, וברמב"ם כתב בן י"ז לחופה, וצ"ע שסותר, וביאר הגר"א הכוונה שנת ה"ח, דהיינו בשנת י"ז [ועי' שו"ע אבהע"ז סי' א' ס"ג].

והנה מלבד שחייבים לישא אשה מבן י"ח כדברי המשנה והשו"ע, ע"י שנושא אשה מוקדם יותר, יגרום שבאים יותר מוקדם נשמות לעולם, ויתקיים מה שאמרו חז"ל בגמ' (יבמות ס"ב א') אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף.

ובשם הגר"א נאמר שלולא דמסתפינא היה מתיר חרם דרבינו גרשום שלא לישא ב' נשים, כדי שישאו כמה נשים, ויבואו יותר נשמות לעולם, ויבוא המשיח. והחז"א רצונו היה שיינשאו כבר בגיל שבע עשרה.

ובפרט בזמננו שיש אפשרות ללמוד אחר החתונה, בודאי יש לישא קודם אשה (עיין קידושין כ"ט ב'). יש כאלה שלא רצו לשמוע שידוכים בגיל צעיר, ועכשיו שכבר רוצים, קשה למצוא להם שידוך, ונתקיים בהם דברי חז"ל (ברכות ז' א') כשרציתי לא רצית, עכשיו שאתה רוצה איני רוצה.

ויש שמתרץ עצמו שמרגיש שאינו בשל, אמנם אינו נכון שהרי מה שייך שאינו בשל, כבר מגיל שלש עשרה ויום אחד אפשר להתחתן, ועד כמה שמתחתנים בגיל צעיר, יותר טוב.

ויש שטוענים שזה יגרום להם לירידה בלימוד, אבל כל זה אינו נכון, והטעם - דכל זה היה שייך פעם בחז"ל, שכשנבחר התחתן היה יוצא לעבוד ומפסיק ללמוד, אבל היום שיש כוללים וממשיכים ללמוד, לא שייך טעם זה.

ויש התולים עצמם במח' הגר"א מ' שך זצ"ל, אבל גם אינו נכון, שהרי ברור שכל כוונתו היתה רק באם לא ילמד אחר החתונה, אבל עובדא ידענא שהוא בעצמו אמר 'על כזה שידוך לא התכוונתי, כשאחרי החתונה ימשיך ללמוד'!

יש דברים שראוי להימנע בשידוכים משום חשש סכנה, כגון לישא בני-דודים. מתחלה הייתי סבור להתיר רק חמישי בחמישי, כדמצינו לענין עדות גט וחליצה, אמנם שמעתי שהעידו בשם אאמו"ר שהתיר אף שלישי בשלישי.

סגולות לשידוך

ההשתדלות הכי טובה ומועילה היא תפילה, ואף אם הירבה להתפלל, כבר אמרו בגמרא (ברכות ל"ב ב') אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל, שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'.

וענין בחז"ש (במדרים דף מ' א') בשעם למח' יש לבקר את החולה אף פעמים רבות. שאם היה מבקש רחמים עליו, ואפשר שעת רצון הוא, ותהיה תפלתו נשמעת, ומגיעת הביקור גורם שימיות. וזה הפשט ב"חזון ויתפלה", שהי' אז אפשר לדעת מתי יהיה השת רצון שתקבל תפלתו. וכשמגיע למל' השידוכים, יתפלל שיוצא בקל מה שגור.

לכבדו בזימון בברכה"ז.

להתפלל ליד באר, כדמצינו לאבות הק' שמצאו זיווגם ליד הבאר. (ש"מ' פרשה א' פסקה ל"ב), וישב בארץ מדין וישב על הבאר, קלט דרך אבות, שלשה נזדווג להם זיווגהם מן הבאר, יצחק יעקב ומשה, וכו'.

לקיים מצות שילוח הקן, (מדדש תנחומא כי תצא), 'כי יקרא קן ציפור', וסמך 'כי ישא איש אשה', וע"י שילוח הקן זוכים לאשה ובנים.

(מנחת תודה)

יש האומרים שכל שידוך שמציעים להם 'נתקע', ונדמה להם שהצד השני לא רוצה אותם, כביכול. אבל האמת שזו היא הדרך בתורת השידוכים, וכך מתנהלים הדברים, עד שמגיע מה שנגזר מן השמים, ואז הכל 'רץ', עד שאי אפשר לעצור את הגלגל.

כמו-כן, אם עומד לפנינו שידוך שלא נגזר, הרי שיתכן מאוד שכאשר מתבצע ברור על המשפחה, ייאמרו דברים שלא היו ולא נבראו, העיקר שהשידוך לא ייצא אל הפועל, והכל הוא מאתו יתברך.

והכל תלוי בסייעתא דשמיא. יש מקרים שתקופת השידוכים עוברת מהר, ויש שנגזר להתעכב, הכל מאת ה' הוא. יודעני על בחור שנכנס לשידוכים כבר בגיל 17, וזאת על פי הוראת החז"א, ולבסוף השתדך רק בגיל 24. מה התברר? כשהוא היה בגיל 17, הכלה היתה רק בת 12, והיה עליו להתמתן עד שתגדל...

לא צריך להתרעם על תשובה שלילית

יש משודכים רבים שיש להם עוגמת נפש מהתקופה, ומצידם היו מעוניינים שהכל יעבור בקלות ובמהירות, אבל הגמרא (סוטה ב' א') אומרת שקשין לזווג כקריעת ים סוף, ואת הים אי אפשר לקרוע בקלות, וצריך להתפלל שזה ילך מהר. וכאמור, כאשר מציעים שידוך שלא נגזר, מערימים מן השמים את כל הסיבות שיתעכב, וכשמגיע השידוך המתאים, הכל נעשה מהר בעזרת השם.

יש שמתרעמים על כך שמשיבים להם תשובה שלילית, אבל האמת שלא שייך שתהיה תרעומת על צד שלא רצה. משל למה הדבר דומה, לאדם שהלך ברחוב וחייש את ראובן, ופגש את שמעון, וחשב בתחילה שזה ראובן, ורק לבסוף ראה שזה שמעון; וכי שייך שתהיה לו תרעומת על שמעון למה הוא אינו ראובן?... בודאי שלא!

והוא-הדין לענייננו, מה שהצד השני סירב ולא רצה להתקשר, זה לא מפני שהוא שונא וכו', אלא מפני שזה לא השידוך שנגזר.

יש שחוששים לשדך ילדיהם בצעירותם (כמושאן צריך לעשה) ונרתעים מכך, וזה אינו נכון, מפני שאם נגזר, הכל יהיה בעז"ה, ואי אפשר לעשות מאומה נגד רצון ה'.

יש שחושבים שכביכול יש מי שמקלקל להם בשידוכים, אבל נחזור שוב ושוב על הכלל שכבר אמרנו לעיל, ששידוך שנגזר - אף אחד לא יכול לקלקל, וזה בדוק ומנוסה.

וידוע המעשה שאחד התאונן בפני החז"א שהשק מלמטה מקלקל לו כל הצעת שידוך... ומה השיב לו החז"א? - כאשר תזכה ויגיע מה שנגזר, ישאלו אצל השכן למעלה... וכך הווה... מה שנגזר כך יהיה, והקב"ה כבר יגלגל את הדבר בצורה הטובה והנקה ביותר.

ופעמים שנגזר השידוך דוקא ע"י גירושין, כמו שכתוב בספר חסידים שלפעמים אדם משתדך עם שידוך שאינו שלו, ומתגרש ובכך מקבל את שידוכו, שרק בתור גרוש ה' מקבלו, ואחרת לא ה' מקבלו. ובתחלה לא התאים לו להשתדך עם השידוך האמיתי שלו, והתגלגל רק בצורה כזאת, ורואים זאת בחוש הרבה.

ההתחייבויות הכספיות

והנה, אחד הקשיים הגדולים בשידוכים הוא ההתחייבויות הכספיות, ובאמת אין צריך להתחייב על מה שאין לו (דמה יעשה, שייגנוב?!). העצה היא שכאשר הוא יושב עם הצד השני יאמר לו שהוא מצייד ישתדל לתת כל מה שרק אפשר, וכך יאמר לצד השני שגם הוא ישתדל כך.

ובעצם זו בעיה של כל האברכים בזמננו, ויתפלל לה' שיבוא מה שנגזר, שיוכל להסתדר איתו גם מהבחינה הכספית, ופוק חזי מאי עמא דבר, שכולם משדכים ילדיהם, ולא צריך לדאוג ולבסוף יהיה הכל בסדר בעז"ה.

החז"א אמר שהנס הכי גדול שיש היום הוא שבני תורה מחתנים את ילדיהם. מעשה שהיה בבחור שהגיע אליי, ואמר שזכה להתארס אבל אין לו פרוטה להוצאות הנישואין, והוא עני ואביון, וחושב שאלץ לחזר את פתחי נדיבים ולקבץ נדבות. הבחור היה נכון מאד, ואובד עצות. הנחתי ידיו על כתפיו, והרגעתי אותו ואמרתי: נאמר בפסוק

י"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות'

הערות והוספות יתקבלו בברכה בכתובת: k.gilyonot@gmail.com

שידוכים - במשנתם של גדולי ישראל

מן פוסק הדור הגר"נ קרלין שליט"א

ממילא נשאר הלשון הרע מה שאמרו, והרי לדבר על אשתו הנשואה ודאי שאסור, לכן צריך לשקול היטב את הענין. שאלה: מדוברת שמסתפקת במועט בחיפוש חכמת התורה של בעלה לעתיד, אך אביה מחפש שיהיה לו חתן תלמיד חכם למדן, ובפרט שהאב מבטיח הרבה כסף להוצאות הנשואין, ובלבד שיהיה לו חתן ת"ח, האם אזלינן בתר האב או בתר בתו שמתרצית בפחות מזה?

תשובה: ודאי דאזלינן גם בתר האב, כיון שהוא משקיע כסף.

לספר על מחלות או על תרופות שנוטל

בשידוכים, אם אחד הצדדים לוקח כדורים באופן קבוע לרפואת מחלתו, צריך לספר זאת לצד השני, וכללא דמלתא כל דבר שאם יתגלה אח"כ עלול זה להפריע לשלום הבית יש לספר, אמנם צריך שידעו שיפריע, שלפעמים אע"פ שמקפידים על זה לכתחלה מ"מ בדיעבד מסתפקים אף בזה. ואף אם הרופא אומר שבעצם מחלתו נרפאת, ומצד המחלה יכול הוא להפסיק ליקח את הכדורים והתרופות, מ"מ מומלץ לחולה עוד תקופה ליקח תרופות אלו שיהיה יותר בטוח שלא תחזור אליו מחלתו, יש לספר זאת לצד השני, שכל מחלה שיש בזה ריעותא לעתיד, צריך לספר. ואף אם לא לוקח שום תרופות, אם יש לו איזה מחלה או ריעותא למחלה אף לעתיד והצד השני יקפיד על זה יש לספר.

לספר להוריו על סיבת סירובו לשידוך

בחור ששמע על המדוברת דברי גנאי, ואינו רוצה בשום אופן בשידוך, או שנפגש עימה וברור לו שאינו רוצה, פשוט וברור שאסור לו לספר להוריו או למי שמטפל בשידוך על החסרונות שמצא, דלא הותר לספר להורים לשון הרע. ואף שהם שותפים ועוזרים לו בשידוכים, אין זה היתר לגנות את השני, אלא יאמר להם באופן כללי שלא מצא התאמה ביניהם וכדו', אבל לא להכנס לפרטים. וכמובן שאם לפי הענין ההורים יכולים לייעץ לו עצה הוגנת בזה, או להאיר את עיניו במה שהוא לא ראה והבין, ודאי שמותר לספר להם דהרי זה לתועלת, אבל אם מוחלט אצלו, ואינו רוצה לשמוע דעה אחרת בזה, אין לספר להם וכנ"ל.

לספר לשדכן על סיבת סירובו לשידוך

אסור לספר לשדכן על סיבת סירובו לשידוך, אם הדבר מוחלט אצלו, ואסור לשדכן לחקור וללחוץ על הבחור לידע מהי הסיבה, שהרי הוא מכשילו בלפני עור, אלא יש להשיב לו באופן כללי כגון שלא מוצא התאמה ביניהם וכיוצ"ב אבל לא להכנס לפרטים.

ואם השדכן טוען שרוצה לדעת הסיבה כדי לסייע להבחור האם הרושם שלו מהבירורים או מהפגישה הוא נכון, אם יש כזה צד, מותר לספר.

שדכן שהציע הצעת שידוך, ולא עלה בידו, אם בגלל שההורים ביררו והחליטו שאין זה מתאים להם, אם בגלל שהמדוברים נפגשו ואינם חפצים בזה, והשדכן מבקש לידע על מה ולמה אינם רוצים בכך, וטענתו בפיו שרוצה לדעת לעתיד איזה סוג ותכונות להציע להם, וגם מה להציע לצד השני. נראה פשוט שאסור לומר לו שום דברי גנות על השני, דכל תועלת שאינה ישירה אינה נחשבת לתועלת להתיר איסור לשון הרע, ויש לומר לו באופן כללי בצורות אחרות מה הם רוצים ומה הם לא רוצים.

א. מה שכתב הח"ח שאין לגלות לו על מיעוט חכמתו דאיהו דאפסיד אנפשיה דהיה לו להוליכו אצל בעלי תורה, שהם יבחנו אותו, אבל אם הבחור לומד בישיבה, ויש לו חברותות שהם יכולים לדעת על חכמת התורה שלו, או אם הראש ישיבה יכול לדעת, ודאי שמותר לשאול אותם שזה הדרך לברר.

ודע שמה שמבררים היום על הבחור כגון אם הוא למדן וכדו', הנה אם מכירים את השואל אפשר להשיב לו לפי מה שהוא, כגון אם הוא תלמיד חכם ושואל אם הבחור למדן, אפשר להשיב לו במעלת ודרגת הבחור, אבל אם לא יודעים מיהו השואל, הרי יתכן שאצל אדם אחד הבחור הזה נחשב למדן, ואצל אחר הוא נחשב שלא מבין בעומקא דשמעתא. יש בזה בעיה קשה מאד מה להשיב כיון שלא מכירים אותו, ומאיך אם יתחמק ולא ישיב, לפעמים זה יובן באופן שלילי על הבחור, וצריך למצוא את הדרך איך להשיב, וכגון להשיב באופן כללי.

ב. הנה בעניני שידוכים, בודאי שרשאתי הבת לברר היטב כל הפרטים, דהרי יש בזה נפקא מינה עצומה אם תשתדך עם בן תורה בן עליה או עם אחד שאינו מדקדק בהלכה או שמזלזל בתפילה, וכן בכל פרטי הפרטים, דכלפי עולם הנצח כל דבר הוא חסרון עצום, ולכן מדינא אין איסור לחקור, ואין איסור לומר האמת, והרי האב במקום בתו עומד.

אלא דיש לדון דכיון דבחור מושלם בכל לא שכח, ואם יספרו על כל אחד חסרונותיו ישארו ללא שידוך, ולכן נוחא להם לשמוע עיקרי הדברים אם הוא בן עליה או ע"פ בן תורה לפי ערך דרגתם, ויש לו להשמיט חסרונות שאינם עיקריים, ולפיכך אם נשאל בסתמא ואינו מכיר את הצד השואל, יש לדון עפ"י רוב אם בחור זה כפי הנראה יהיה אברך ירא שמים ויוכל להשתלב היטב בהרבה משפחות בני תורה, הרי דצריך לדבר בשבחו. אולם אם מכיר שמדובר במשפחה שמבררים יותר מן הממוצע, הרי יש לו לומר האמת וכנ"ל.

ג. מי שאין לו דרך אחרת לברר אלא רק אצל שונאו, והדבר מצוי בשידוכים שיש חשש שמסתירים ממנו איזה מידע, ואחרים לא יודעים מזה אלא רק אותו שונא, ולולי זאת השידוך לא יצא לפועל, מסתברא דאין לשאול את השונא, דכל שמדברים מחמת שנאה אין בזה את ההיתר של תועלת, והשואל את השונא עובר בלפני עור לא תתן מכשול, אא"כ ידוע שאינו מדבר בזה מחמת שנאה, או למצוא אדם אחר שידוע מהענין ואין לו שנאה.

ג. הורים ששמעו הצעת שידוך לבתם, והאבא שמע איזה לשון הרע על הבחור, ולכן היה מוחלט בעיניו לא לעשות את השידוך הזה, אסור לאבא לספר לאשתו, האמא, את הלשון הרע ששמע על הבחור, שהרי אין בזה שום תועלת לעצם הענין, אלא יאמר לה שבירר על השידוך ונתברר לו שאין זה שידוך מתאים. ואמנם לפעמים יש שהאמא כשתדע מה האבא שמע, תוכל להאיר או להציע איזו עצה או לברר אם הענין ששמע הוא באמת כפי ששמע, בזה מותר דהוי לתועלת.

ד. אם בנם כבר נפגש עם המדוברת, ומצאה חן בעיניו, ואח"כ ההורים שמעו לשון הרע עליה ואינם חפצים בה, האם מותר לומר לבנם מה הם שמעו עליה, שלכאורה חשיב תועלת כיון שאינו חפץ להפסיק בקשר זה בלא שידע אם יש ממש בדבריהם, זה דבר שצריך שיקול דעת גדול, שיש פעמים שאף שאומרים לבחור כל מה ששמעו בכל זאת הוא רוצה בה,

י"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות'

הערות והוספות יתקבלו בברכה בכתובת: k.gilyonot@gmail.com

שידוכים - במשנתם של גדולי ישראל

מנחם רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א

כן מה יעשה אדם שאינו יודע את מי ציער ובמי פגע, כיצד יוכל לבקש מחילה ולפייס את חברו.

העצה לזה כתב בספר בחובות הלבבות (שער התשובה פ"י) שאם עבר אדם עבירות שקשה לעשות עליהן תשובה, עליו להשתדל לעשות מה שהוא יכול, לחזור בתשובה שלמה ולקיים את כל עיקרי התשובה ופרטיה מה שבכוחו לעשות, ובזכות זה הקב"ה יסייע בידו ויסיר ממנו את המפריעים לתשובה.

כגון אם חברו אינו מסכים לסלוח לו, הקב"ה יכניס בלב חברו רגשי פיוס ואהבה אליו עד שיסכים לסלוח לו, כמו שכתוב (משלי טז, ז) "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו יושלים איתו", וכך גם אדם שאינו יודע במי פגע, אם יחזור בתשובה שלמה, הקב"ה יכניס בלב מי שנפגע ממנו שימחל לו בלב שלם ולא יקפיד עליו.

ב"ה יש לנו תורה, תפילה ומעשים טובים, ובזכות מעשים טובים זוכים לשידוכים, כי עבור דברים שבין אדם לחברו הקב"ה משלם בעולם הזה מידה כגד מידה, רק צריכים לזהר שלא תהיה קפיצת ח"ו, ואם יש קפיצת צריך לפייס את חברו, והלוואי שנזכה כולנו לתקן את המידות ובזה יתוקן חטא החורבן ונזכה לביאת המשיח.

☆

פיוס ובקשת מחילה

הנה ידוע כי לפעמים מגיעים לגיל השידוכים ולא מוצאים את השידוך המתאים, אף על פי שאמרו (מו"ק יח, ב) בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, לפעמים מן השמים מעבים, וצריך לפשפש במעשיו ולחפש אולי יש קפיצת בין אדם לחברו הגורמת לעכב את השידוך.

ובאמת זוהי מדדגה שכן השמים מעבים ממנו את השידוך כדי שיוכל לתקן בעולם הזה ולבקש מחילה ממי שצריך, וכבר היו מעשים שאחרי בקשת המחילה מיד מצאו את השידוך, רק צריך להתבונן ולחפש למי יתכן שגם צער וחלישות הדעת, לחשוב ולחשוב עד שימצא מי שמקפיד עליו, ופייס אותו.

זה מצוי מאד בפרט אצל מי שיש לו עסק עם הציבור, ויכול להיות שמישהו מהציבור נפגע ממנו, אפילו גננת בן, או מלמד בחיידר, יכול להיות שגרמו איזה פגיעה לילדים, וכך גם בישיבה, שצריכים לחנך ולתת תוכחה לתלמידים, וצריכים שיהיה סדר ומשמעת, לפעמים יש תלמיד שמפריע, ויתכן שאמרו מילה מיותרת שגרמה לתלמיד איזה צער וחלישות הדעת אפילו בשוגג, ואם ילדים קטנים נפגעים, הרי קטנים לאו בני מחילה נינהו, וצריכים להמתין להם עד שיגדלו ויוכלו למחול.

ובגמרא מובא (יומא פז, א) מעשה בטבח אחד שביזה את רב, ורב ראה שהוא לא בא לבקש מחילה, והלך אליו בעצמו להסביר לו שכדאי לבקש מחילה ולחזור בתשובה, ובדרך פגש רב את רב הונא, ואמר לו רב הונא אתה הולך כעת להרוג נפש, מפני שהכיר רב הונא את הטבח שלא יבקש מחילה ורק יוסיף להתחצף וייעש במיתה, אבל רב לא היה סבור כן וביקש להציל את הטבח, ומתוך שריחם עליו הלך אליו. ומסתבר כי רב בעצמו כבר מחל קודם לטבח, אבל הרי הטבח לא ידע מזה, וגם צריך להתוודות על חטאו, לכן הלך אליו רב לסייע לו לחזור בתשובה.

קפיצת של אחר עלולה לעכב את השידוך

יש אנשים שסובלים מחמת דברים שבין אדם לחברו, למשל ישנם מעוכבי שידוך, בחורים ובחורות מבוגרים שאינם מוצאים את זיווגם, ואחי הגאון רבי יעקב זצ"ל היה רגיל לומר שאם יש קשיים ועיכובים בשידוכים, צריך לבדוק שאין עליו שום קפיצת בין אדם לחברו, כי אם משהו מקפיד עליו זה עלול לעכב את השידוך, ושואל גרם פעם צער ועגמת נפש לאדם אחר ולא ביקש ממנו מחילה.

פגיעה בין אדם לחברו זה חמור מאד, ומי שפוגע בחברו וגורם לו קשיים, מן השמים מענישים במידה כנגד מידה שגם לו יהיו קשיים, לכן יש לזהר מאד שלא לפגוע ולא לצער שום אדם, ואם משהו נפגע ממנו ומקפיד עליו צריך לפייס אותו, אפילו אם נראה לו שאין סיבה להקפיד, אם השני מקפיד צריך לפייסו.

תפילה מועילה רק כשאין מפריעים אחרים

בדרך כלל רגילים להרבות בתפילות בשביל שידוכים, אבל תפילה יכולה להועיל בזמן שרק התפילה חסרה ולא יותר, ואם יש גם דברים אחרים שמעכבים את התפילה מועילה, כמו שכתב הגר"ס באור ישראל (מכתב ז"ד) שאם אדם מתפלל ומבקש על תיקון המידות ואינו לומד מוסר הרי הוא כמי שמתפלל לראות בלי עיניים, וכשם שלא שייך לראות בלי עיניים, כך לא שייך לתקן את המידות בלי לימוד המוסר, וכך גם בשידוכים כל זמן שיש קפיצת בין אדם לחברו, לא שייך שתועיל התפילה, ורק לאחר שיבקש מחילה ויפייס את חברו אז התפילה יכולה להועיל.

למחול ולהוציא הקפיצת מלב

ובגמרא (יומא פז, א) מובא על רבי זירא, שאם אדם היה פוגע בו, היה רבי זירא ממציא את עצמו ועובר פעמים רבות לפני אותו אדם, כדי שיתעורר לבקש מחילה על מה שעשה וימחל לו, ולא יענישוהו מן השמים על כך. וכך אנו אומרים לפני קריאת שמע שעל המיטה "הריני מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותי או שחטא כנגדי", ומסיימים "ולא ייענש שום אדם בסיבת", היינו שלא תהיה בלב שום קפיצת על אחרים, ולא ייענשו מחמתו, וכבר אמרו חז"ל (שבת קמט, ב) כי מי שחברו נענש על ידו אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה.

ולפעמים יש קושי למחול, וצריך להתאמץ שתהיה מחילה גמורה בלב שלם, כמו שהיה מעשה באדם גדול, שבאו אליו לבקש מחילה, ואמר כי הוא רוצה למחול, אבל אינו יכול למחול מיד, ומבקש שיחזרו אליו בעוד כמה ימים, כדי שתהיה לו שהות להשפיע על עצמו להוציא מלבם את הקפיצת, ואז יוכל למחול בלב שלם.

עצה למי שאינו זוכר במי פגע

ולפעמים אדם לא זוכר בכמה אנשים פגע ואת מי ציער, כמו שכתב בשערי תשובה (ג, רז) על בעל לשון הרע: "אם ישוב בעל הלשון בתשובה צריך לבקש מחילה לאשר מוצק לו מזעם לשונו, והוא לא יזכור מספר כולם, כי רבים מכאובים הכאיב וכמה נפשות הדאיב, גם רבים מאשר זכר, כי אותם עכר, והם לא ידעו כי הדיח עליהם את הרעה, יתבייש להודיעם ולגלות אונם על אשר גמלם רעה", ואם

י"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות'

הערות והוספות יתקבלו בברכה בכתובת: k.gilyonot@gmail.com

ניתן להשאיר הודעות בתא הקולי או לשלוח במייל סיפורים, הנהגות, הדרכות וכו' ששמעו ממור
זצוקללה"ה - 03-5400059

גליון ק"ג, פ' חיי שרה
כ"ב חשוון ה'תשע"ח
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין זצוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

להספיד בהלכה

[הספד שאמר מו"ר זצוקללה"ה על
מוקד' אלעזר מנחם מן שך זצ"ל כ"א
חשוון תשס"ב בישיבת תפ' משה
הגדולה, כפי שנכתבה ע"י הרה"ג יוסף
לוי שליט"א, ועברה הגהה ותוספת
מרוכה ממור'ר זצ"ל]

בשביל להספיד אדם גדול... אנחנו כ"כ
רחוקים מהמדרגה שלו, דבר שקשה לדעת אם
יוצאים ידי חובה, אולי לא מספיק אומרים, לא
מספיק מספידים.

כתוב במסכת סוכה^א, "בשביל ד' דברים
חמה לוקה על אב בית דין שמת ולא נספד
כהלכה וכו'". לא כתוב שלא נספד כלל, אלא
נספד אל לא כהלכה, נפטר אדם גדול בתורה
שמורה הוראות בב"ד והיו לו הרבה תלמידים
ולא נספד כהלכה. יש חושך בעולם, ליקרי
מאורות, אבל לא עליך המלאכה לגמור ולא בן
חורין ליפטר ממנה.

במסכת יבמות^ב "ויהי רעב בימי דוד ג' שנים,
שנה אחר שנה. הגמרא אומרת שג' שנים עסק
דוד בחיפוש סיבת הרעב, כל שנה חיפש
משהו אחר. בשנה א' אמר להם שמא יש בכם
עובדי אלילים, דלכך עצר את השמים ולא אמר
ישראל עכו"ם או יש שבט עכו"ם, אלא 'שמא
יש בכם עכו"ם', דיצר הרע של עכו"ם היה
קשה מאוד, ולא מצא עוון עכו"ם.

בשנה השניה אמר שמא יש בכם עוברי
עברה, גילוי עריות, שנא' "וַיִּקְרְעוּ רִבְבִּים
וּמִלְקוֹשׁ לֹא הָיָה וּמִצָּחָה אִשָּׁה זֹתָה הָיָה לָךְ"^ג.
בדקו ולא מצאו. בשנה ג' בדקו שמא פוסקי

בהספדים אומרים את מעלת הנפטר, ואם
היינו מתחילים לספר דברים מופלאים על רבנו
זה הגדול, אפשר לספר ניסים נפלאים, כל מה
שהיה אומר היו מסכימים אתו מן השמים.

כשהיינו קטנים למדנו בבית עם אבא ללא
ישיבה בהסכמת החזו"א והרב מבריסק.
ואח"כ כשגדלנו יותר הלכנו לישיבה,
וכשהיינו חוזרים מהישיבה הביתה היינו
מספרים לאבא על האיש בבני ברק שהיה
עושה מופתים ושמר החזו"א. כל מי שהיית
פוגש בב"ב יכול היה לספר לך נס שהיה
בדידה, על כל מה שהיה אומר, גם דברים
שלכאורה בדרך הטבע אין סיכוי (לדעת
הרופאים), הוא שינה הכל, והכל ע"פ דיבור
דבריו היו מקובלים בשמיים. וגם אנו היינו
מספרים לאבא ניסים.

אבל אבא אמר שיש לו נס מיוחד שראה אצל
החזו"א שהוא יותר גדול מכל שאר הניסים,
זהו יותר ראוי לשבח, העמל בתורה שלו. על
הבנת הסוגיה, בכיאות, בבקיאות בש"ס, ובכל
העמקות בש"ס ובפוסקים יהיה כאורים
ותומים שה' הסכים על ידו. הוא היה עמל על
התורה וזכה וזה הנס הגדול.

ונבאר את דבריו, ניסים בכלל הם דבר
שעושה הקב"ה, שהוא ברא את העולם ואת
כוחות הטבע ויכול לשנות את העולם ויכול
לשנות את הטבע. אך יותר פלא - היפך
מהטבע, דאנשים לא רגילים למסור עצמם
לתורה כך, וזה הנס שהאדם עושה. להיות שקוע
בלימוד ולהיות עמל בתורה על אף כל מה
שקשה מצד חולשת הגוף והנפש, מצד
המידות וכל מיני דברים שמכבידים על האדם
ובכל זאת עושה, ועל זה ראוי יותר לשבח כי
זה הנס שעשה האדם. ונכון גם שלכך עושה ד'
מידה כנגד מידה. בשינוי טבע בבריאה בזכותו
של הצדיק שגבר נגד טבעו האנושי. הגמרא
במס' בבא מציעא^ד מספרת על תנורו של עכנאי
בעיני טהרות:

"באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות
שבעולם ולא קיבלו הימנו אמר להם אם הלכה
כמותי חרוב זה יוכיח נעקר חרוב ממקומו מאה
אמה ואמרי לה ארבע מאות אמה אמר לו אין
מביאין ראיה מן החרוב חזר ואמר להם אם
הלכה כמותי אמת המים יוכיחו חזרו אמת

צדקה ברבים יש בכם שנודרים ולא מקיימים,
שנא' מוצא שפתיך תשמור ועשית ונאמ'
"גִּישָׁאִים יִרְדּוּ וְגִשְׁם אֵין אִישׁ מִתְהַלֵּל כְּמַפֶּת
שָׁקֶר"^ה.

אמר, עם ישראל נקי מכל מיני חטאים כאלו.
אמר אין הדבר תלוי אלא בי, וישאל באורים
ותומים, ויאמר ה', אל שאול ואל בית הדמים
על אשר המית הגבעונים. אל שאול, על שלא
הספידו את שאול המלך כהלכה. שהספידו
אבל לא הספידו מספיק. ובשביל זה היו ג'
שנים של רעב, ואף שהיו אז במצב מלחמה,
שאפי' לקבור אותו היה קשה, אפ"ה הייתה
תביעה על שלא הספידו חכם כהלכה.
ולאחמ"כ עשו הספדים והייתה התעוררות
ויעשו כאשר צווה דוד שעשו הספדים על
שאול. ולאחמ"כ - "וַיַּעֲתֶר אֱלֹקִים לְאַרְץ אֲחֵרֵי
קָן"^ו. ירדו גשמים וירדה ברכה לארץ.

ובאברבנל מובא דכל העניין בעצירת גשמים
היה לאחר כ"ב שנה לאחר מיתת שאול ובכ"ז
הייתה תביעה. ויש סוברים שהמעשה היה עוד
יותר מאוחר.

יאמרו וישאלו, ראש הישיבה של ראשי
הישיבות שבדורנו, הרב שך זקן מופלג, וטבעו
של עולם שאדם נפטר לאחר שהזקין...

זכורני, שהייתי ילד קטן ברוסיה והיה שם
משטר קומוניסטי ונפטר החפץ חיים בשנת
תרצ"ג. העתונים והתקשורת לא הודיעו שם
על זה כלל ולא ידעו. רק לאחר זמן, ממכתב
שהגיע מא"י. (לא האמנו בתור ילדים שהח"ח
יכול להפטר, דשמו "החפץ חיים") וכידוע
היה הח"ח קרוב לגיל מאה. ואז אבי הספידו
והביא את הגמרא במסכת שבת^ז, מה שביקש
רב שיספידו אותו הספד גדול וחם, ורב היה
זקן מאוד באריכות ימים, דרב היה תלמידו של
ר' יהודה הנשיא וראה את ר' מאיר, הדור של
רבותיו של ר' יהודה הנשיא, והיה אדם גדול,
כשירד לבבל הקים ישיבה והיו לו הרבה
תלמידים, כמה דורות, ובכ"ז ביקש שיספידו
אותו הספד גדול, אע"פ שהיה זקן מאוד. אצל
גדולי ישראל אין דבר כזה אדם זקן, וגדולי
התורה בעצם מציאותם בעולם ישנה ברכה
בעולם.

^ד משלי כה, יד

^ה שמואל-ב כא, יד

^ו שבת קנ"ג, ע"א

^א סוכה כ"ט, ע"א

^ב יבמות ע"ח, ע"א

^ג ירמיה ג, ג

^ד בבא מציעא נ"ט, ע"ב

ומלת. ולא רצה לאכול שום דבר מבושל כיון שבארצות הקדושות, באירופה בחורף אין פירות טריים. והוא אמר שהוא החמיר על עצמו יותר מדי (כך סיפר לי תלמיד שלו) שעכשיו הוא מצטער על כך שהרי ישנם מצבים שניתן להקל, ישנם איסורים מדרבנן שמוותרים גם לחולה שאיננו בסכנה ממש, והוא החמיר על עצמו יותר מדי בספק איסור דרבנן וקלקל את בריאות גופו, שסבל מזה כל ימיו.

בתחילת המלחמה היה אבא חייל עם רובה והוא היה מחושב כל כך. הוא היה גם צלף והמפקד שלו אמר שאם הוא [המפקד] ייהרג הוא ימנה את אבא להיות מפקד במקומו, כי הוא אדם מאוד דייקן. וכשהגיעו לחזית (מה שהיום מנהלים עם אוירונים וטנקים) היה שם חייל רגלים ונלחמו צבא מול צבא וירד האחד על השני ברובים. אבא, לא ירה על צבא האוייב וכשניתנה הפקודה לירות היה יורה באוויר נזהר שהכדור לא יפגע באף אחד כיון שבצבא ממול, של האוסטרים והגרמנים, יש גם חיילים יהודים.

המפקד צעק עלינו, מה קרה לך, במקום להרוג גרמנים אתה תהרג את הרוסים, האם התעקמו לך הידיים? וסיפר לי אבא שאמר להם שלמחרת ישנו קרב לחיים ולמוות. קרב גדול בחזית על יד דווינסק, אבא סיפר שהוא עשה את היום הזה לערב יום כיפור, צם וקיבל על עצמו קבלה מסויימת התפלל 'על חטא' עשה וידוי ולא סיפר לנו מהי הקבלה שקיבל על עצמו¹.

באותו קרב נהרגו אלפים ואבא היה בין אלה שנפלו בשבי ונשאר במחנה השבויים ארבע שנים. בספר 'יהוד צבי' יש קונטרס של חידושי תורה של אבא שחיבר אותו בעודו בשבי. שם הצליח בניסים שישחררו אותו מעבודות הפרך. והיה צריך רק שכשסופרים את השבויים לראות שהוא לא ברח. אז בבוקר בדקו אותו אם הוא נמצא, אח"כ הלך ברגל לביכ"נ קרוב לעיר של מחנה קאסל בגרמניה ושם הוא למד וכתב חידושי תורה, והוא הביא מרסיה את המחברת.

אנו אומרים דברים אלו כציוני דרך, מה חזקה החובה שלנו ללכת בדרכי אבותינו. יהיו הדברים הללו לעילוי נשמתו שתהא צדורה בצדור החיים, ובשמיים הוא ודאי מליץ טוב על כל הקהל הקדוש הזה ועל כל אנשי רמה"ש. שאבא היה מסור מאוד וכולם אהבוהו, וגם כשאמר דברים תקיפים דברי מוסר, אמרו האנשים שאכן זה כואב אבל אנחנו אוהבים אותו... היה צועק הרבה נגד חילול שבת כשהיו בודדים שחיללו שבת, ואפי' הכי אהבו אותו. שנזכה לישועה ולשמירה מן השמים ויתרבו לומדי תורה עד שנזכה שיתקיים הפסוק וכל בניך לימודי השם ורב שלום בניך אמן ואמן

המסירות שלו לתורה בצעירותו הייתה לו חולצה אחת שהשתמש איתה כשנה וחצי וכשהיה מכבסה היה עולה לגג עד שיתייבש, ואנו צריכים לקחת וללמוד מהמידות וההנהגות שלו וללמוד מהם חיזוק, שהפסדנו אדם עם מסירות נפש כזו גדולה, יש למלא את החלל.

הרב מפונוביז' הראה לנו תשובה מאחד הגאונים שכשאדם גדול נפטר היו חוזרים מהלוויה ויושבים ובודקים את כל המעשים וכל המידות וההנהגות של הרב, ולומדים מזה חיזוק על העתיד, ובוחרים איזו הנהגה טובה מסוימת בקבלה לדבוק בה כל חייו, לכן כל אחד יקח על עצמו דברים מהנהגותיו של רבנו הגדול ולא לקחת דברים שלא נוכל לעמוד בהם. ויהיה דבר זה לזכותו, וכפי שאמר שמי שילמד לע"ז אפילו משנה או דבר מחשבה של מוסר ישתדל בל"צ לסייעו בשמיים.

[דברים שאמר מו"ר זצוקללה"ה על אביו ה'הוד צבי' זצ"ל, כ' חשוון תשס"ט]

אני בטוח, שהשנים שאבא זצ"ל היה ברמת השרון, משנת תרצ"ד ושבתרצ"ה מונה לרב (ההחלטה היתה בחנוכה) ועד יומו האחרון, כל פיסת ארץ שדרך עליה וכל מקום שראה אותו, ודאי הוא הכניס בהם דרגה רוחנית גבוהה לרמת השרון, וזכינו שברמת השרון מתרבים לומדי תורה ועוסקים בעבודת ה'. אם כן אין ספק שאבי מורי זצ"ל שהיה מוכן למסור נפשו על קידוש ה' בכל דבר [קידוש והעלה את העיר].

לדוגמא בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה (התנהלה אז מלחמה שהתחילה משנת תרע"ד בין ניקולאי מלך רוסיה לווילהלם מלך גרמניה), הוא היה שבוי כחייל כי הוא, בניגוד להרבה צעירים שלא רצו שייגיסו לעבודות כפייה בצבא הרוסי גם מפאת הסכנה וגם שליחודים לא היה עניין במלחמה של גויים נגד גויים, עשו לעצמם מום כדי לפטור עצמם מהשירות, ואבא לא רצה לעשות לעצמו מום מחשש הלכתי דחבלה בגופו. ולכן אבא עזב את הבית כדי שלא ידעו היכן הוא, והוא הלך ללמוד תורה אצל הגאון ר' שמחה סולובייצ'יק, אח של הרב מבריסק, בסוף גילו אותו ולקחו אותו לצבא.

אבא זצ"ל סיפר שהיתה תקופה ארוכה של חודשים או אולי שנה שהיה אוכל רק לחם מים

המים לאחוריהם אמרו לו אין מביאין ראייה מאמת המים חזר ואמר להם אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו הטו כותלי בית המדרש ליפול גער בהם רבי יהושע אמר להם אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה אתם מה טיבכם².

ולכאורה מה כל העניין בכל הסימנים הללו חרוב, אמת המים, כותלי בית המדרש יוכיחו, איך זה מוכיח לפסוק הלכה? ונראה, דכל זה מההסבר מדוע הוא האיש שצריכים לפסוק הלכה כמותו דיש בו ג' דברים שמסמלים מעלות רוחניות של קנייני התורה וס"ד;

החרוב מסמל על הסתפקות במועט שלא היה מרבה באכילה ושתיה. ואמר סימן, שאנו מושלים בזה שהחרוב יוכיח דבכך יש קנייני תורה, **אמת המים** זו ענווה דכמו המים שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך, ראשית חכמה יראה ד' עקב עוה יראת ד', **מה שצ"ע חקמה עטרה לראשה עשת ענה סנדל לעקבה**³. וגם על זה אמר שהמים יוכיחו על זה שאני ראוי שיפסק ההלכה ולכוון לאמת. **כותלי בית המדרש** יוכיחו שהיה נכנס ראשון ויוצא אחרון, שקידה, והם לא התגדלו לכל המעלות, רק שזה היה הויכוח, אם אדם כזה גדול כנגד רוב, גובר עליהם, או שהרוב הוא הגובר לנצח בפסיקת ההלכה.

רבנו היו לו כל המעלות האלו דהיו שהכיר אותו עוד שהיה בירושלים. היו עתות דחקות עד אשר כל סעודת שבת אכל זב דג מלוח והסתפק בזה ושמח בזה. ואמר פעם שכשהיה יוצא מהשיעור של הר' מבריסק 'חששנו שכל העולם הבא יפסד לי דיש לי כל כך תענוג בתורה בעוה"ז ויכול להיות שזה השכר שלי לעוה"ב', תורה זה התענוג היחיד והבלעדי שהיה לו.

ענוה - היה הולך לשאול אנשים קטנים ממנו לדעת את אמת התורה. פעם בשלוש בלילה בא לביהמ"ד ואסף את הבחורים שהיו שם ואמר להם שיש לו קושיה שכבר כמה שעות שקוע בה ואין לו תשובה, והציע הקושיה לתלמידים ואחד התלמידים ענה לו, שמח בזה ולמחרת בא בשעה 9 בבוקר ואמר שכבר הספיק להיות בירושלים אצל הר' מבריסק ואמר לו את התירוץ של הבחור. כמה ענוה הייתה בו.

הסבלנות שלו לציבור, פעם אחת כשראה שכתבו בני המשפחה על הדלת "אין כניסה" הוריד את הדף, מה פירוש אין כניסה לאנשים לבקש את מבוקשם.

¹ שמעתי פעם שקיבל ע"ע שלא לישון בלילה לפני שהיה מיישב קושיא של רעק"א או גאון אחר. [ש.נ]

² ש"ש רבה, א, ט'

נפשו גחלים תלהט

גליון 160 חיי שרה תשע"ח

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

לתרומות והנצחות, הוספת מננים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל: 1nafsho@gmail.com

דבר המערכת

המאמר שהובא השבוע דורש מתינות והתבוננות ולא נקנה בקריאה חפוזה. העמל כדאי שכן יסודות רבים במשנת רבינו ז"ל נזכרים כאן [אפשר לשלוח מייל לקבלת תוספת הבהרה בל"ג שימו לב למייל החדש].

רבינו ז"ל התפרסם בציבור בעיקר במאמרי ההשקפה הבהירים שלו אך זאת למודעי שבהירות מאמריו נבעה מנטייתו משטחיות המבט וחדירתו לעומק הסוגיות ומשם שאב מימיו המתוקים. בהעמקה זו עסק בכל הסוגיות כדי להגיע לשורשן. ומרגליה בפומיה שרדיות המחשבה היא בעוקר דורנו וגורמת לרעות רבות ובעיקר לנהירה אחר רוחות הרחוב. על כן ראה במעלה ראשונה להעמיד בני תורה אשר מבטם מעמיק בכל דבר ולא רק בסוגיות הגפ"ת אלא בכל רובדי החיים. בהיות שיתכן שיהיו קוראים שיתקשו במאמר זה [על אף המאמץ לקרב לציבור], על כן הוקדמו דברים אלו.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים וידיהם ויבדו לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"י בידודו. על כן כל שגיאה וטעות בא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח תמיד על כל הערה והארה.
לאור פנית רבים הוברר שמינס פריסמייל כרגע לא פועל עד לעדכון.

פנים נוספות יש למידת החסד, המהלך של "טבע הטוב להטיב" כמ"ש הקדמונים. וממהלך זה של "להטיב" הושרשה אפשרות של המצאות "מקבל" הטובה [כי אם אין "זולת" אין למי להיטיב] וזהו לכאורה ההיפך הגמור ממהלך "הוא לבדו הוא" כי יש בהכרח עוד מציאות להיטיב לה. [א.ה. נמצא שגוף מידת החסד חובקת בה ב' הפכים זה לפנים מזה השפעה בלי גבול ובלי צורך במקבל ומצד הרצון להיטיב מכריח המצאות הזולת -המקבל].

ג. מדה"ד למצוה נהמא דכיסופא

והנה כדי שתהיה קבלת המקבל בשלימות גמורה צריך ליתן לו תפיסה והרגשה שאוכל משלו ולא נהמא דכיסופא [א.ה. מקור בטוי זה בדברי המגיד מישירים לב"י ויסוד הדבר בירושלמי ערלה (פ"א ה"ג)]. בכדי למנוע מצב זה של נהמא דכיסופא היה צורך לגלות את מידת הדין, כי יסוד אופי מידת הדין הוא להגביל וממילא יש למדה זו כח עצירה [א.ה. דלא כמידת החסד שמשפיעה בלא גבול]. עוד נובע ממידה זו ג"כ מהלך של הסתרה. משום שכדי לאפשר למקבל "עבודה" [שבעבודה יקבל שכר] מוכרח שיחיה בתפיסה מחודשת שחי בתוך הסתרת גילוי החסד, ושרק בידו תלוי להסיר חציצה זו ולגלות מהלך ה"להטיב" שהיה בנותן. ע"כ כן ניתנת לו תפיסה והרגשה שאכן על ידו נהיתה חזרת גילוי זה, ואז נהנה הוא מיגיע כפו דוקא. [א.ה. נמצא שמידת הדין מלבד מה שמגבילה את השפע גם יוצרת הסתרה למידת החסד].

ד. כח החידוש במדה"ד דווקא

יסוד נוסף מונח במידת הדין - כח החידוש. במדת החסד אין ניכר לנו שהיא דבר חידוש, שהרי כן הוא טבע אורו ית"ש להיטיב, ואין שום חידוש בגלוי האור. אבל מדת הדין, שהיא עצירת השפע והגבלתו, בו נמצאת הרגשת החידוש, שהרי יכולתו ית' היא למעלה ומעבר לכל גבול ומידת הדין מחדשת עצירת השפעה זו [א.ה. ואין לך חידוש גדול מזה!!!]. ועוד, שהרי כח ההסתרה הנ"ל, במבט שטחי מיצר הבנה של ריחוק וניתוק המציאות ממקורו העליון. אמנם בהסתכלות מעמיקה יותר רואים שאדרבה "אברהם הוליד את יצחק" (היינו שיצחק הוא רק היכי תמצא אליו, להשלים מהלך החסד) כי התהוות כל ההסתרה והריחוק נובע ממידת החסד כי תכליתה באמת היא רק בכדי לבנות מדת הקבלה אצל

מהות מידת הדין ומידת הרחמים בדרכי ההנהגה

העליונה [בסוד ישרים ליל ש"ק ירא תשנ"ח]

[א.ה. הפרשיות העוסקות באבות הק' יתד להבנת מהלכי שמים בהיות שהאבות היו מרכבה למידות הנהגתו ית'. מורגלים אנו להשתמש בלשון "מידת הדין" להגדיר בה את הנהגת ה' כל אימת שקורות צרות וכד' אך מידה זו עמוקה הרבה יותר ממבט זה ולכן נדרש לימוד יסודי להבנת כל היקפה. חשיבות לימוד אופי מידה זו ברורה להקל ההתמודדות עמה. בהיות שהאבות הק' היו מרכבה למידותיו ית' ממילא גדרי מידה זו נתבאר בתורה בכל ענינו של יצחק אבינו שהיה מרכבה למידה זו כנודע. העיון במידה זו דרך התורה תוסיף לנו עומק בביאור המקראות.]

במהפכת סדום נכתב והו"ה המטיר על סדום גפרית, וכו' מאת הו"ה מן השמים. חז"ל התקשו כיצד נזכרת מידת הרחמים על הענש. וביארו שרשעים מהפכים מדה"ר למדת הדין. והנה מ"ש שצדיקים מהפכים מדת הדין לרחמים מובן, כי הם מוסיפין עוד זכויות בדין וממילא ההכרעה היא אחרת. אבל איך יתכן שעצם מהות שם הרחמים [שם הו"ה הנזכר כאן] יתהפך לאכזר, אתמהא. ננסה להסבירו בעז"ה.

א. הו"ה — הוא לבדו הוא, שלילת אפשרות המציאות

הנה על שמו הגדול, שם הו"ה ב"ה, אמרו בפרקי דר"א רפ"ג עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו לבד. היינו ששם הו"ה מורה על שהוא לבדו הוא בעצם, ואפס זולתו [כפי שהיה לפני שנברא העולם]. זהו מה שאמרו (טור או"ח סימן ה') שפי' שם הו"ה הוא "היה הוה ויהיה" – לפני, ובשעת, ואחר העולם. וכן כתיב אני הו"ה לא שנית, להורות שלא חל שום שינוי בגילוי זה של שם הו"ה. אם כן ה"אין עוד מלבדו" לא השתנה מאומה גם אחר ועל אף שנברא העולם. וכמו קודם שנברא העולם כן הוא בשעת קיום העולם. נמצא שמצד מהלך זה [ד"אפס זולתו] המתבטא בשם הו"ה ב"ה אין כלל מקום לשום מציאות שהרי הוא לבדו הוא כנ"ל הישות היחידה.

ב. החסד לברש לשם הו"ה, סיבת המציאות

כדי לאפשר המציאות המציאות שהיא חוץ ממנו התגלה שמו הגדול במידת החסד וכמו שסידר דוד המלך ע"ה בויברך דוד [הנאמר בפסוקי דזמרא], לך ה' הגדולה - שהיא מידת החסד - ובה נעשה מעשה בראשית [כמבואר בברכות נ"ח]. ויש כאן תופעה נפלאה. השם משמות הקודש שמתחס לפעולת החסד הוא שם הו"ה כידיע במקראות ובחז"ל. נמצא שע"י התלבשות זו של שם הו"ה ב"ה שענינו "הוא לבדו הוא" כנ"ל במידת החסד, גם מידת החסד מקבלת אופי כזה של "הוא לבדו הוא". כיצד? מידת החסד בשרשה היא רק מצדו ית"ש ואינה תלויה כלל במילוי חסרון השני (וזה נקרא בסה"ק חסד פשוט). זהו צד אחד של מידת החסד, השפעה בלי גבול שלא קשורה כלל למילוי חסרון השני [א.ה. וממילא אינה מחייבת המצאות הזולת להיטיב לו. זכר לדבר אופן קיום מידת החסד של אברהם אבינו – עמוד החסד- שהפליג בהכנת סעודה למלאכים שאינם זקוקים כלל לאכילה ושתיה כי כך היא מידת החסד בטהרתה לתת בלי גבול, ובלי קשר לצורך השני, בטוי נוסף לכך באויר שניתן לבריא באופן מופלא הרבה מעבר לנצרכות הנבראים – שמעתי מתלמידו המובהק של רבינו הגרש"ד פינקוס זצ"ל].

המקבל שתהיה ההטבה אליו בשלימות במה שביגיעתו יתקן את אותה תפיסה של ריחוק ואז יקנה הטבתו בשלימות כנ"ל.

ה. על ידי מה"ד יש מגע עם פנימיות החסד

הרבה פעמים הזכרנו מ"ש במגיד משרים לב"י [פ' תולדות] עמ"ש ראה ראינו כי אלקים עמר, שביצחק צריך ב' ראיות, ראה לפנינו מראה כדי להכיר אמיתותו. כי בעומק מידתו של יצחק הוא ממש המשך מידת החסד של אברהם ליצור בית קבול לקבלת חסדו ית'. וכשיש בית קיבול לחסד נהיה בזה גם כן בית קיבול לפנימיות החסד שהוא שמו הגדול ית"ש כנ"ל אות ג'. וע"ז כתיב כי שמש ומגן הו"ה אלקים. כשם שע"י המגן יכולים להסתכל בשמש כן ע"י אלוהים – מידת דין נהיה בית קיבול לאפשר מגע עם הו"ה - חסד כמבואר.

ו. היפוך מדה"ר למדה"ד

לאור כל זאת יובן מה שרשעים מהפכין מדה"ר למדה"ד. שכן נתבאר [אות ג'] ששורש מידת הרחמים (מצד עצמה – היינו הו"ה אפס זולתו) היא סיבה לאפסית המציאות ולא להתהוותה, כי אפס זולתו וכנ"ל, ואילו המצאת המציאות סיבתה מדה"ד דווקא [שיוצרת את הבית קיבול לקבלת החסד]. אם כן, אם רשעת בנ"א תגרום לכך שיושחת מהלך הבית קיבול לגמרי [א.ה. כי ברשעתם מונעים ההטבה אליהם], אז לא יכול שיתקיים "טבע הטוב להטיב". וממילא כבר אין סיבה להלביש את שמו הגדול הו"ה בלבוש של חסד ויוצאת החמה מנרתיקה ומתבהר חריפות ה"אין עוד מלבדו" ית"ש כפשוטו נגד אותה בריאה ומכלה אותה. זה נקרא שמהפכים מדה"ר למדת הדין. כי בלי הנרתיק של "טבע הטוב להטיב" א"א לבריאה לעמוד מול תופעה זו. [א.ה. נסכם הדברים. נמצא שהרשעים ברשעתם מהפכים את מידת הרחמים למידת הדין, היינו שבהיות שלא ראויים לטובו, מבטלים הסתרת מידת "להיטיב" שהיא מידת הרחמים ומתגלה הגוון הפנימי של מידת החסד שלא מתחשבת בתחתונים - מידת אין עוד מלבדו שכלפי הנבראים היא שיא מידת הדין כי לא נותנת להם שום אפשרות מציאות. נמצא בדברי רבינו חידוש נורא שיתכן

מציאות של דין שכל כולו חסד. היינו חסד בלא שום גבול. זכר לדבר שמעתי מהגרש"ד פינקוס שרבי גשמים – חסד - זה מבול – חורבן העולם כי מגיע שלא במידה]. והבן מה שרק אחר בשורת לידת יצחק היתה הנהגת הפיכת סדום ולא לפני כן, כי הרי עומק לידת יצחק היא שאברהם הוליד את יצחק [א.ה. וכנ"ל שהדין משמש לגילוי מידת הרחמים], וכשאר חזון זה מתקיים, אז מסתלק הנרתיק להלביש ולסבול תוקף גילוי הווייתו ית"ש.

ז. יצחק ע"ש הצחוק – כח החידוש

ונבין עוד בהמשך מכל הנ"ל, שלכן יצחק נקרא יצחק ע"ש השחוק וכמ"ש שרה כל השומע יצחק לי, פ"י שיצחק הוא זה שהביא לתוך הבריאה את מהלך החידוש וכנ"ל. כי מציאות השחוק היא רק ע"י ראית חידוש בכלל, והתהפכות מציאות מן הקצה אל הקצה בפרט. [הגהה למעמיקים: הבן עפ"י ענין הקניגין לע"ל בין הלוייתן ושור הבר שאז יהיה זמן גילוי תקפו של השחוק בסעודה שעתיד הקב"ה לגמול לזרעו של יצחק, כי המלחמה היותר חריפה בבריאה היא בהתנגדות המ"ד למ"ן כשנפגשים. שהם הפכים גמורים. והתאחדותם הוא החידוש היותר נפלא בעולמנו, והבן] וידועים דברי הגר"א ז"ל בליקוטיו כי האדם נבדל מבע"ח בשני דברים, שכל, ושחוק. והפירוש, כי אין לבע"ח הבחנת החידוש כלל, ובלידת יצחק הביא עמו את כח השחוק הבא מהחידוש, כי כל מהות בריאת האדם הוא באמת רק לצורך מהלך החידוש, ולאפוקי ממהלך הטבע של עולם כמנהגו נוהג [א.ה. ומידה זו נעשתה לחלק ממהות הכלל ישראל שנבנו ע"י האבות הק']. כי הרי הורכב באדם גוף מן העפר ונשמה מהרוח אלקים חיים, וכל תפקיד ירידת הנשמה לתוך הגוף היא להפכו מבריה חומרית לבריה שמימית (וכמ"ש בעלי עבודה, כימי השמים על הארץ, לעשות מהארציות שמימיות) ודבר זה הוא כולו חידוש, והבן.

הדרכה לבן עליה [אגרות דעת נ"ב]

מבין סדקי דבריך ניכר שהנך מתגעגע להיות בן עליה. אנסה בס"ד להסבירך הענין. במתן תורה כשכל ישראל אמרו נעשה ונשמע וקידמו נעשה אל נשמע היה בזה תכלית הכניעה לרצונו ית"ש, והוא על דרך מה שכתב בעל בית הלוי בפי' יתרו לתרץ הקושיא דאיך נתחייבו במצות הלא כתב הר"מ דהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב אין חל ההתחייבות, והרי לא ידעו בשעת קבלתם כמות ההתחייבות שהרי לא הוגד אז להם. ותי' דהקנו את עצמם לעבדותו ית"ש, וממילא נתחייבו עייז בכל הציוויים. זהו פי' נעשה. והיות תורתנו – תוך עולם הבחירה והמעשה – הוא תורה המביאה לידי מעשה, על כן זכו כאן (בהנעשה) שכל אחד יקבל את חלקו המיוחד לו "בכל התורה כולה" ממש. זהו קנין בנפשו, אבל גילוי בפועל אצל כל אחד הוא ביגיעו בה להוציא המעיין הטמון בו לחוץ.

זהו התחדשות דקבלת התורה בכל שנה ושנה, כמה יצא מחלקו שנה זו. ועפ"י התמדתו ומסירותו עד אז הוא נדון בזה. זהו מ"ש בעצרת נדוניה על פירות האילן, והאדם עץ השדה כתיב, ודנין כאן על הוצאת פירות האילן הללו. הדבר המקרב לזה הוא הוצאת נקודת העבדות שבנפשו לפועל דהרי כתיב כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים (באר כו, נה). זהו מציאות נטוע לחלוטין בתוכינו, וצריכים רק להוציאה לפועל.

ובעל נפה"ח שע"ד פ"ד הביא מדרש הזהר דאמר מאי עול מלכות שמים, אלא כהאי תורא (שור) דיהוין עליו עול בקדמיתא בגין למיפק מיניה טבא לעלמא יעו"ש.

מובן בזה כי כדי שהשור יחרוש בתלם ישר הגם שאין בתכונתו הישרות, הוא להניח עליו עול על צוארו ואז נכנע ממילא אל רצון בעל העול. ועיין ח"י רמב"ן פ' מי שהחשיך (קטג, ב) מ"ש עפ"י במלאכת חרישה עם בהמתו. וכן כאן האדם נולד פרא אדם בלי רצון של קבלת מרות, והעצה לזה הוא להכיר שהבריאה יש לה בעלים ואנו נמצאים ברשותו ותחת ידו. זהו תחילת הרסן שעתיד לרסן כוחות האדם כדי שילך בתלם ישר. ואח"כ ביגיעה ושיקוע בתורה אז בונים המשך הכרה זו, כי הרי טבע הלימוד הוא להביא לידי מעשה, וכמ"ש סופ"ק דקידושין נמנו וגמרו דגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, וכבר דיבר בזה בספר מסילת ישרים בחלק הזהירות וקנייתו.

ובכל זכיה וזכיה לרסן של עול מלכות שמים זוכה האדם לחשוק לעלות עוד ועוד. זהו המסלול של בן עליה.

חזק דעתך בשאיפה לעליה

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל - פרשת חיי שרה תשע"ח -

השאלה באדם חשוב

וְתֹאמַר שְׁתֵּה אֲדֹנִי וְתִרְדּוּ כִּדָּה עַל יָדָה וְתִשְׁקְהוּ (כ"ד י"ח)
ביאר באלשיך הא דאמרה רבקה 'שתה אדוני', דהנה אמרין
בגמרא קידושין (ז' א') אם נתנה האשה מעות להאיש, ואמרה לו
הילך דינך זה מתנה ואתקדש לך, ולקחו ואמר לה הרי את מקודשת
לי בהנאה זו שקבלתי ממך מתנה, אם אדם חשוב הוא, הרי זו
מקודשת, כי בנחת רוחה על זה שקבלו ממנה מתנה יחשב כנותן
לה. אם כן אפשר כי על דרך זה אמרה רבקה לאליעזר 'שתה'
ובקבלך ממני אחזיק לך טובה, ועל כן אקראך 'אדוני'. וא"ה, דברי
האלשיך לא הובאו בכתבי רבינו.

והנה בעיקר האי דינא דאדם חשוב, שמעתי שאלה, מהו אם
השאל פקדון לאדם חשוב, האם האדם חשוב הוה שואל כמו בכל
שאלה, או דילמא הכא הוה שוכר, דנימא דכיון דהוה אדם חשוב
והסכים לשאול ממנו החפץ, אם כן המשאל נהנה ממנו ונחשב
שקיבל שוכר.

וכמו כן יש לעיין באשה שהשאלה פקדון לאדם חשוב לצורך
קידושין, האם מקודשת, דנימא דכמו נתינה לאדם חשוב מהני, הכי
נמי השאלה.

ולכאורה יש להוכיח דלא מהני, דהנה דנו הפוסקים (א"ה, ע' רשב"א
ורמב"ן קידושין שם, וקצות החושן סי' ק"צ סק"ד, דלא מהני) מהו כשאנו נותן
לאדם חשוב במתנה גמורה, אלא רק במתנה על מנת להחזיר, האם
חשיב הנאה.

והרי מי לא עסקין דהאדם חשוב יכול להשתמש בו בינתיים, ואם
כן איכא עכ"פ הנאה דהשאל ממנו, ומכל מקום חזין דלא קני
דליכא הנאה, אם כן חזין דהשאלה לא מהני.

עוד הוכחה דלא מהני

הנה יש לעיין עוד בהאי נידון, דלכאורה יש להוכיח מחליפין דלא
מהני:

א. בכל אדם הוה הנאת פחות משוה פרוטה
הנה דעת לוי (בבא מציעא מ"ז א') דקנין חליפין בכליו של מקנה,
דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מיניה גמר ואקני ליה.

והקשו קמאי (קידושין שם) דלענין חליפין שמעינן דכל אדם שמקבל
ממנו מתנה איכא הנאה ובה גמר ומקני, ולא בעינן דוקא אדם
חשוב, ואם כן אמאי לענין קידושין בעינן דוקא אדם חשוב.

ומיישב ברמב"ן (קידושין שם) דאע"ג דלענין קידושין בעינן קבלת
אדם חשוב כדי שיחשב הנאה, זה דוקא למשוי שוה פרוטה, ואשה
בהנאה פורתא דפחות משוה פרוטה אינה מקנה עצמה, אבל הרי
פחות משוה פרוטה מיהא הוי, ולענין חליפין הרי אע"פ שאין כאן
אלא הנאת פחות משוה פרוטה, נמי גמר ואקני ליה.

ב. נפקא מינה לענין הטוב והמטיב

הנה דנו לפי זה בנותן מתנה לכל אדם שיברך הטוב והמטיב, דהנה כתב
הרא"ש בברכות (פ"ט סי' ט"ז) שאם נתנו לו במתנה כלים חדשים מברך הטוב
והמטיב, שהוא טובה גם לנותן, שאם המקבל הוא עני, נמצא שזוכה הנותן
במצות צדקה, ואם הוא עשיר שמח הנותן שהוא מקבל ממנו.

והקשה במגן אברהם (סי' רכ"ב סי"ח) דהא מבואר בגמרא קידושין ה"ל דרך
אם המקבל הוא אדם חשוב אז הוי חשיבות להנותן, אבל בסתם אדם שמקבל
אינו חשיבות להנותן.

ותירצו (א"ה, עיין בשערי דעה י"ד סי' ק"ס סט"ו) ע"פ ה"ל, דאמנם הנאה שוה
פרוטה ישנו רק בקבלה של אדם חשוב, אבל הנאה גרידא איכא בקבלה של כל

אדם, ואם כן שפיר יש הנאה להנותן אף באדם סתם ויוכל לברך הטוב והמטיב.

ג. נתן השואל פחות משוה פרוטה

הנה כתב בקצות החושן (סי' ש"מ סק"ה) דנראה דאפילו נתן השואל
לבעלים פחות משוה פרוטה, תו לא הוי עלה דין שואל כיון דגם
הבעלים נהנין מיהת, אלא הוה שוכר. [ואע"ג דשומר שכר לא הוי
בשכרו בפחות משוה פרוטה, מכל מקום לגבי משאיל סגי לה בפחות
משוה פרוטה כיון דהא לא הוי כל הנאה שלו].

ואם כן תיקשי שואל היכי משכחת לך, הרי בכל גוונא המשאיל
נהנה עכ"פ פחות משוה פרוטה, דהרי נהנה שהשואל שאל ממנו, ואם
כן כל שואל ליהוי שוכר.

אלא על כרחך חזין דזה לא מפקיע שם שואל. ואם כן באדם חשוב
נמי חשיב שואל.

ד. שכר ממקום אחר

וכי תימא דמטעם אחר לא מופקע שם שואל, דהרי כתב בתשובות
הרשב"א (ח"ה סי' קפ"ט) דאם המשאיל אינו מקבל שכר מהשואל אלא
ממקום אחר, אכתי חשיבא שואל.

אך אינו כן, דהכא חשיבא דהמקבל נותן לו, דהרי מהני לקידושין.
[ולכאורה הרשב"א פליג על הר"ן (תשובות סי' י"ט, ומובא בש"ך חו"מ סי' ע"ב
סי"ק כ"ט) דבמשאיל ספר, כיון דמרויח המשאיל פרוטה דרב יוסף הוי
שוכר. וכך כתב באמרי בינה (סי' ע"ד)].

ויברכו את רבקה

וַיְבָרְכוּ אֶת רַבְּקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתֵנוּ אֵת הַיְי לְאַלְפֵי רַבָּהּ וְגו' (כ"ד ס')
הנה ילפינן במסכת כלה (פ"א ה"א) מניין לברכת חתנים מן
התורה, שנאמר 'ויברכו את רבקה ויאמר לה אחותינו את היי לאלפי
רבבה וגו' [בתוספות בכתובות (ז' ב' ד"ה שטאמר) מבואר דאייירי בברכת
אירוסין. אבל בד"ל בפירושו על פרקי דר' אליעזר (פרק ט"ז אות ל"ב) מוכיח
דהלימוד על ברכת נישואין, עיין שם. וכך מביא בפנים יפות].

הנה שמעתי עובדא בהגאון ברכת שמעון זצ"ל, שהיה בחופה,
והמברך הראשון, במקום לברך 'שהכל ברא לכבודו', בירך 'שהכל
נהיה בדברו'. וכאשר כיבדוהו להגר"ש בברכה אחריתא, אמר
תחילה 'שהכל ברא לכבודו' ואחר כך ברכה אחריתא. והכל היה
למישרים ובלא כל בושא וכבוד הבריות.

ויש לעיין בהאי עובדא בכמה נידונים:

א. תוך כדי דיבור

הנה בתוך כדי דיבור אפשר לתקן החתימה. וכנראה דבשעה
שהמברך הבין הטעות, היה כבר לאחר כדי דיבור.

ואולי כבר התחילו יוצר האדם. אך יש לדון דגם בתוך כדי דיבור
של יוצר האדם' עדיין אפשר לתקן 'שהכל ברא לכבודו'.

אך כל זה תליא בספק הרמב"ן (מלחמות סוף פ"ק דברכות) אם בתוך
כדי דיבור מהני רק לתקן מה שלא אמר כהוגן, או דילמא מהני גם
לעקור ברכה מתוקנת. ומובא הספק בדעת תורה (סי' קי"ד ס"ו) בהגהת
נכד המחבר.

ב. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

הנה בברכה לבטלה צריך לומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד', ואם כן היה צריך לומר לזה שטעה ובירך 'שהכל נהיה בדברו',
שיאמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. ויש לעיין מהו שיעור
הסמיכות שאפשר עדיין לומר ברוך שם וכו'.

ג. כסדרן

הנה לכתחילה הא בעינן לברך השבע ברכות כסדרן. והרי בעובדא

הני"ל המתינו לברך שהכל ברא לכבודו רק לפני ברכה אחריתא.
אלא יש לעיין, אחרי שכבר התחיל בשניה, האם אכתי יש
לכתחילה לעשות הראשונה מיד, או דילמא כיון שכבר נשתנה הסדר
יכול לומר הראשונה גם לפני האחרונה או אחריה.
אמנם לכאורה יש לומר דכמה שיכול לשמור על הסדר ישמור.
[אלא דיש לדון מצד כבוד הבריות].

ד. להצילו מברכה לבטלה

הנה היה צריך שיתן להמברך שבירך שהכל נהיה בדברו, שישתה
או יאכל כדי להצילו מברכה לבטלה. אך פשוט דלא מהני כיון שלא
נתכוין לפטור.

והנה יש לעיין האם מועיל כאשר זה שיתנו לו לאכול הוא בעל
הבית, ואם כן אע"פ שלא התכוין בהברכה לאכילה, מכל מקום מדין
'דעת בעל בית' חל הברכה על האכילה.

אך יש לדון לחלק, דדוקא בנתכוין לאכול, אמרינן דברכתו מצי
קיימא על שאר מאכלים, משא"כ בכהאי גוונא שלא התכוין לאכול,
אלא התכוון לברך ברכת אחת מהשבע ברכות. וכך נראה יותר.

ה. הפסיקו באמן

הנה תיקשי, היאך ישתו החתן והכלה מהכוס כיון שהפסיקו באמן
על שהכל נהיה בדברו שהיא ברכה לבטלה, נמצא דסחו בין בורא פרי
הגפן לשתיה. [וכי תימא דבאמת בטל הבורא פרי הגפן, אלא עכ"פ
יחול הי"שכל נהיה בדברו' על שתית היין, אינו כן, שהרי לא נתכוין
להוציאם]. ועיין לקמן שהבאנו כמה נידונים בזה.

ו. שהכל ברא לכבודו על מים

הנה שמעינן דפסיקא דבאמירת 'שהכל נהיה בדברו' אינו יוצא
'שהכל ברא לכבודו'.

[וראיתי בספר שירת נשואין (דף ע"א) בשם עצי ארזים, דבאמת יצא,
והביא דיש חולקים דלא יצא דמדברי קמאי משמע שעניניהם נפרדים].
ויש לעיין מהו בהיפוך, בהיה צריך לברך 'שהכל נהיה בדברו', ובירך
במקומו 'שהכל ברא לכבודו'. ועיין לקמן שהבאנו כמה נידונים בזה.

הפסיק לענות אמן

הנה הבאנו לעיל להקשות, היאך ישתו החתן והכלה מהכוס כיון
שהפסיקו באמן על שהכל נהיה בדברו שהיא ברכה לבטלה, נמצא
דסחו בין בורא פרי הגפן להשתיה.

ויש לדון בזה בכמה נידונים.

א. דרך החיים דלא מעכב

הנה כתב בדרך החיים (דיני חתן בבית המשתה אות י"ג) דהא דבחופה
מקדימין בורא פרי הגפן לשש הברכות ובברכת המזון מאחרינן
הבורא פרי הגפן לאחר הברכת המזון, דהנה הוה ספיקא אם טעונה
כוס, והלכך בחופה דאין המברך שותה לא איכפת לן דמקדמינן,
דהרי להחתן וכלה אין הפסק לאחר בורא פרי הגפן, משא"כ בברכת
המזון דאיהו עצמו שותה הוה ליה הפסק.

ותיקשי, הרי גם החתן וכלה מפסיקין עכ"פ בעניית אמן על השבע
ברכות, אלא חזינן דמפאת האמן לא אתי עלה.

והנה קא נגעא בהנידון בכל ברכת הנהנין אם לאחר הברכה ענה
אמן על ברכה אחרת, האם צריך לחזור ולברך. וצריך עיון בתשובות
פנים מאירות (ח"א סי' נ"ט).

ב. בין כך מפסיק בהברכות

אך יש לעיין דהאי אמן דהוי הפסק כאשר אמר שהכל נהיה בדברו,
הרי היא לפני גמר שאר הברכות, ויש לדון דבכהאי גוונא אינו הפסק
להבורא פרי הגפן.

והיינו דיש לעיין אם השומע קידוש או האומר קידוש, וסח באמצע
הקידוש, האם ברכת בורא פרי הגפן אזדא, או דילמא כיון דגוף
הקידוש לא הוה הפסק אם כן מאי איכפת לן דדיבר באמצעו, ואם
נימא כן הכי נמי דכוותה. וצריך תלמוד.

ג. אשה שכבר בירכה שהחיינו

הנה בהאי אמן אם משוי הפסק, דנו הפוסקים לענין אשה שבירכה
שהחיינו בהדלקת נרות של יום טוב, דלא תענה בקידוש אמן על
שהחיינו מפאת דרוצה לשתות היין.

ד. ראייה מברכה על מילה

שמעתי דדנים ראייה דאמן אינו מפסיק, מהא דבברית מילה בשבת,
לאחר ברכת הגפן דקידוש, מברכים אשר קידש, והרי עונין השומעים
אמן על ברכת אשר קידש, ושותים יין הקידוש, אע"פ שאין הברכה של
אשר קידש מתייחסת להם. אלא חזינן דאמן אינו הפסק.

אך באמת יש ראייה גם מימות החול ויש ברית, היאך שותים הא ליהוי
אמן הפסק, אלא דאמרינן דהגפן שייך לברכת הברית, וא"כ בשבת נמי.

שהכל ברא לכבודו על מים

הנה שמעינן דפסיקא דבאמירת 'שהכל נהיה בדברו' אינו יוצא
'שהכל ברא לכבודו'. ויש לעיין מהו בהיפוך, בהיה צריך לברך 'שהכל
נהיה בדברו', ובירך במקומו 'שהכל ברא לכבודו'.

ויש לעיין בזה בכמה אנפי:

א. בירך שהכל ברא לכבודו על מים

לענ"ד שפיר דמי, שהרי הזכיר שה' ברא הכל, ונהי דלא אמר 'בדברו',
אך הא בברכת בורא פרי האדמה ובורא פרי העץ נמי אינו מזכיר
'בדברו', ויש לומר ד'בדברו' לאו לעיכובא.

ואולי יש לחלק, דבאמת בברכת שהכל מעכב 'בדברו', דדוקא
כשאומר בריאה אין צריך להזכיר 'בדברו', אבל כשאומר נהיה יש
להזכיר 'בדברו'.

אך מכל מקום גם לפי זה שפיר דמי בבירך על מים 'שהכל ברא
לכבודו', שהרי הזכיר בריאה, ואם כן אינו מעכב 'בדברו'.

[וכי תימא דתיבת 'לכבודו' תהא הפסק, יש לומר דהוספה בהמטבע
לא מקרי הפסק].

ב. רופא כל בשר

הנה יש לדון מהו אם בברכת רפאנו בשמונה עשרה, במקום לסיים
'רופא חולי עמו ישראל', סיים 'רופא כל בשר ומפליא לעשות'.

לענ"ד שפיר דמי, דבכלל מאתיים מנה, והיינו דבכלל רופא 'כל
בשר', רופא חולי 'עמו ישראל', [ורק הוסיף 'ומפליא לעשות'].

ואף שלא אמר 'עמו ישראל' שיש מפרשים דהיינו השגחה פרטית
המיוחדת לעם ישראל, אך יש לומר דמכל מקום אינו חוזר, והוה כדינא
דהמשנה ברורה (סי' ס"ח סק"א) דאם שינה בנוסח הברכה ולא אמר אותו
לשון ממש, אלא שאמר בנוסח אחר בענין הברכה, אפילו חיסר כמה
תיבות יצא בדיעבד. [ועי' בשו"ת הגי"ר חיים ברלין מובא בש"ח תפילה ע' רנ"ט].

ג. ברכה אחרת מיגרע גרע

אמנם שמעתי מאחד מגדולי המורים (הגאון בעל 'קנה בשם' זצ"ל) דלא
מהני, דכיון דהוה ברכה אחרת מיגרע גרע. ולפי זה יש לומר נמי בשהכל
ברא לכבודו דלא יועיל. אך לענ"ד סברא זו צריכה ראייה גדולה.

והנה הביאו ראייה דלית לן בה, דהרי יש אומרים (פרי חדש סי' נ"ב
סק"א, מובא במשנה ברורה סי' נ"ב סק"ט) דאם לא אמר אלוקי נשמה לפני
התפילה, לא יאמר לאחר התפילה, דהרי לאחר שאמר בשמונה עשרה
מחיה המתים, כבר יצא ידי ברכת אלוקי נשמה, דאלוקי נשמה הוה
בכלל מחיה המתים. חזינן דמהני מחיה המתים כדי לצאת אלוקי נשמה,
אע"פ דהוה ברכה אחרת. [ועיין במשנה ברורה (שם) דבמכוין להדיא שלא
לפטור במחיה המתים ידי אלוקי נשמה, מהני].

ד. הזן את הכל

שמעתי עובדא שאחד בירך ברכת המזון וסיים ברכה ראשונה 'על
הארץ ועל המזון', במקום 'הזן את הכל', וקאמר הגאון דובב מישרים
דשפיר דמי. [והגאון דובב מישרים קאמר לשואל שהיה באמצע ברכת המזון,
טוב ששאלתני, כי אחרים היו אומרים דלאו שפיר דמי]. ולפי זה שמעינן
דאע"ג דהוה סיים ברכה אחרת, מכל מקום שפיר דמי.

סוף השבעה ימים

הנה מברכינן שבע ברכות רק בשבעת ימי המשתה, וכשיש פנים
חדשות, כמבואר בסוגיא בכתובות (ז' ב').

והנה כתבו הפוסקים (תשובות גינת ורדים כלל א' סי' כ"ח הובא בשערי
תשובה סי' קפ"ח סק"ח, ובגליון הגרע"א אה"ע סי' ס"ב) דאם התחילו את
הסעודה בתוך שבעת ימי המשתה ונמשכה הסעודה לאחר שבעת
ימי המשתה, אין אומרים שבע ברכות.

ויש לבאר האי דינא בג' דרכים:

א. תליא אי אזלינן בתר תחילת הסעודה

הנה דרך אחד מצאנו בשיירי כנסת הגדולה (אוי"ח סי' קפ"ח ס"ק י"ט) דתלי לה בפלוגתת קמאי אי אזלינן בתר תחילת הסעודה לענין הזכרת רצה ויעלה ויבא ועל הנסים בברכת המזון, ונהי דאנן נקטינן לעיקר כהפוסקים דאזלינן בתר תחילת הסעודה, מכל מקום כל זה לענין רצה ויעלה ויבא דאין כאן נידון של ברכה לבטלה, אבל למיעבד ברכה, בזה חיישינן להפוסקים דלא אזלינן בתר תחילת הסעודה.

וכן מבואר להדיא במשנה ברורה (סי' קפ"ח ביאור הלכה סעי' י'), דהנה קיימא לן דמי שלא אמר רצה או יעלה ויבא בברכת המזון, ונוצר לאחר שגמר ברכה שלישית ולפני שהתחיל הטוב והמטיב, אומר ברכה דאשר נתן וכו', וכתב במשנה ברורה (שם) דאם היה רק תחילת הסעודה ביום ועכשיו לילה, ושכח רצה, לא יאמר אשר נתן וכו', וטעמא דלענין ברכה חיישינן לאותם פוסקים.

[וואע"ז דלהסוברים דאזלינן בתר תחילת הסעודה הוה ליה ברכה לבטלה במה שפירך בלא הזכרה, מכל מקום סמכין על הסוברים דלא אזלינן בתר תחילת הסעודה, וזה עדיף מלברך ברכה].

ב. גינת ורדים דלענין ברכה שאני

עוד דרך מצאנו בגינת ורדים, דכתב דהאי דשבע ברכות לא תלי בפלוגתא הני"ל, ולא אפליגו הפוסקים אי אזלינן בתר תחילת סעודה אלא לענין הזכרה בלבד שאין שם מטבע ברכה מחודש, אכן כשיש ברכה מחודש ככהאי גוונא חמיר טובא, ונראה דלכולי עלמא לא יברך. מבואר מדבריו דלא תליא בספק והוא לכולי עלמא.

ג. אין כאן חתן

עוד דרך שמעתי משמיה דגאב"ד פוניבז' זצ"ל, דאיכא טעמא אחרינא שלא לברך במוצאי השבע ברכות, דהרי גבי שבע ברכות לא שייך למימר דניזיל בתר תחילת הסעודה, דכיון דאחר שיצא יום השביעי, הא כבר ליכא על החתן שם חתן, וממילא מאי יועיל אם ניזיל בתר תחילת הסעודה, הא גם אילו היה הולך החתן באמצע הסעודה ביום, לא היה אפשר לברך ז' ברכות דאין מברכין בלא חתן, וכיון שיצא יום השביעי וניטל ממנו שם חתן שוב אי אפשר לברך שבע ברכות. [נועי' בחי' רבינו שמואל מסלנט ח"א סי' פ"ה].

הלכו החתן וכלה

הנה יש לדון בכמה נפקותות לאור ג' מהלכים הנ"ל. ותחילה נכתוב מה שיש לדון בדברי גאב"ד פוניבז'.

א. חתן וכלה הלכו

הנה באמת צריך עיון בפוסקים מהו כשהחתן והכלה הלכו לפני ברכת המזון, דאיכא דסברי דמברכין, עיין באוצר הפוסקים (סי' ס"ב ס"ק נ"ח אות ו') דאייתי משו"ת חסד לאברהם (תאומים תנינא סי' ל"ד) דאם החתן והכלה הלכו לפני ברכת המזון אפשר לברך, והביא ראיה מהא דאיתא בשולחן ערוך (אה"ע סי' ס"ב סעי' י"א) דבני חופה שנתחלקו לחבורות כל שהתחילו בשעה שהתחילו אותן בבית החתן, מברכין. ועיין שם עוד.

ואולי אינו סותר להא דהגרי"ש כהנמן, דמכל מקום החתן והכלה בעולם. וכן איתתו דחילק הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ב. פנים חדשות שהלכו

אמנם לענין פנים חדשות שהלכו קודם ברכת המזון, נקטו הפוסקים דלא מהני, [עיין באוצר הפוסקים סי' ס"ב דף כ"ט ב' בשם שנות חיים ועוד פוסקים]. ויש מהפוסקים שכתבו דלאחר השקיעה דמי להיכא דהלכו הפנים חדשות.

וטעם החילוק בין הלכו הפנים חדשות דלא מברכים שבע ברכות, לבין הלכו החתן וכלה דעדיין מברכים שבע ברכות, צריך לחלק, דבהלכו החתן וכלה כבר חל על הציבור החיוב ברכה, משא"כ בפנים חדשות דכל הברכות מחמתיהו.

ג. מתו או נתגרשו

הנה אם מתו החתן או הכלה או נתגרשו, בזה יש לעיין להשיטות דאזלינן בתר תחילת הסעודה, אם יאמרו שבע ברכות מפאת דבסעודה היו חתן וכלה, או דזה גרע. ובדברי הגאב"ד דפוניבז' נתבאר שזה גרע, דאין כאן חתן וכלה וכהנ"ל.

ברכת לא מברכים

הנה הנה הבאנו לעיל דעת הכנסת הגדולה וגינת ורדים דהטעם דלא מברכין שבע ברכות לאחר השקיעה, דלענין לברך ברכה לא אזלינן בתר תחילת הסעודה. ויש לדון בזה בכמה נפקותות.

א. יכול לשמוע מאחר

הנה אם היו ב' חתנים בסעודת השבע ברכות, ולאחד מהם עדיין לא כלו ז' ימי המשתה, דנמצא שיברכו שם את השבע ברכות, יש לומר דגם החתן השני שנגמרו לו ימי המשתה צריך להשאר לשבע ברכות, להך צד (לכנסת הגדולה הני"ל) דיש חיוב שבע ברכות לשיטות דאזלינן בתר תחילת הסעודה. [אמנם לגינת ורדים לכולי אינו חייב לברך, וא"כ אינו צריך להשאר].

ב. שהשמחה במעונו

הנה לענין שהשמחה במעונו, יש לדון דאומרו גם כשמברך ברכת המזון לאחר השקיעה, דבלאו הכי מדינא אומרים שהשמחה במעונו כל י"ב חודש לאחר הנשואין, ורק האידנא שערבה כל שמחה אין אומרים אותו אלא בז' ימי המשתה [שו"ע אה"ע סי' ס"ב ס"ק ג'], אם כן עכ"פ יכול לאומרו בתחילת הסעודה בתוך שבעת הימים.

אלא יש לדון דגם בלאו הכי אומרו לאחר השקיעה, דהרי להאמור לענין לומר שהשמחה במעונו שפיר ניזיל בתר תחילת הסעודה, דהרי כל הטעם שלא מברכים השבע ברכות לאחר השקיעה, היינו רק משום דהוה ברכה שלימה, אם כן שאני שהשמחה במעונו דאינו אלא הזכרה. ונפקא מינה בטעם השני, דגם כאשר בסייעתא דשמיא בביאת גואל צדק יאמרו שהשמחה במעונו כל הי"ב חודש, מכל מקום בכלות הי"ב חודש ויהא לאחר השקיעה, גם יאמרו שהשמחה במעונו.

פנים חדשות

מעתה יש לדון בכמה נידונים בדינא דפנים חדשות:

א. הלכו הפנים חדשות

הנה לאור האמור דלא אזלינן בתר תחילת הסעודה כדי לברך שבע ברכות, אם כן נפקא מינה נמי לענין פנים חדשות, כגון אם הלכו הפנים חדשות באמצע הסעודה, לא מברכים שבע ברכות, דגם בכהאי גוונא לא אזלינן בתר תחילת הסעודה. [וכפיסקא דגינת ורדים הני"ל].

ב. הלך הסעודה שלישית

הנה איתא ברמ"א (אה"ע סי' ס"ב סעי' ח'), דעכשיו נהגו לברך שבע ברכות גם בסעודה שלישית, ויש אומרים מטעם דרגילין לדרוש, והדרשה הוי כפנים חדשות.

וראיתי בספר שובע שמחות, דלפי זה בסעודה שלישית דאמרינן דהשבת הוה פנים חדשות בצירוף דברי תורה, אין לברך שבע ברכות לאחר השקיעה, דמכיון דנגמר השבת, הוה כהלכו הפנים חדשות. [ואייתי כן בשם הרבה פוסקים לענין סעודת פורים שנמשכה בלילה].

ג. רוב אנשים סעודה שניה

הנה אם אצל ששה אנשים היא סעודה שניה ואצל ארבעה היא סעודה שלישית, כתב בספר שובע שמחות דסגי ברוב, ואפשר לומר הברכות בלא שידרשו בדברי תורה.

ויהא נפקא מינה שאם אחד מהששה עשה קידוש על מזונות בבוקר, דבשבילו הוה השתא סעודה שלישית, שהרי כבר יצא ידי חובת סעודה שניה בפת הבא בכיסנין, כמו שהאריך בקהילות יעקב בברכות (סי' כ"ה), אם כן יצטרכו דברי תורה. [ויש לעיין אם יעזרו בזה הדברי תורה באופן שאוכלים סעודת השבע ברכות לפני חצות, דמדינא סעודה שלישית הוה רק אחר חצות, ובסעודה שאינה חיובית לא מהני דברי תורה].

ד. שש בני חוץ לארץ

הנה ביום טוב שני של גלויות, אם איכא שש בני חוץ לארץ וארבע בני ארץ ישראל, כתב בספר שובע שמחות דאין מברכים, דלא דמי לשש בני סעודה שניה וארבע בני סעודה שלישית. ויש לעיין בטעם הדבר, דהא בתרויהו לשש יש פנים חדשות ולארבע לא.

ה. החליטו להשאר בארץ ישראל

הנה אם באמצע הסעודה אחד מבני חוץ לארץ החליט במחשבתו להשאר בארץ ישראל, דנעשה מיד בן ארץ ישראל ואינו ממשיך היום טוב, כמו שהכריע החזון איש, כבר לא יעשו שבע ברכות, דהוה ליה כהלכו הפנים חדשות.

עניני שבת

שצריך לטלטל הדבר ממקומו של עכשיו, ורוצה להניחו במקום שישמש לאחר השבת.

א. קולט שומן אסור משום הכנה

הנה כתב במשנה ברורה (סי' שייט סי' כ"ב) הקולט שומן הצף ע"פ החלב, גם זה הוא בכלל בורר, על כן יזהר שכשיגיע סמוך לחלב יניח קצת עם החלב ואז שרי, או להיפוך, שיטול קצת מן החלב עם השומן הזה, [אבל ליקח השומן בצמצום אסור אפילו דעתו לאכול אלתר שהרי הוא לוקח בכף], וכל זה דוקא כשצריך לאכול בשבת דאם לא כן הוי כמכין משבת לחול, ואם אין צריך לו רק שחושש שיפסד ויתקלקל מותר לעשות רק על ידי נכרי כשאינו בורר בצמצום וכחנ"ל, דההכנה לחול הוא איסור מדברי סופרים ומותר על ידי נכרי במקום פסידא.

והקשה בספר בני ראם (שיעורי רבינו, עמוד ש"ז) דהרי חזינן הכא דאסרינן משום הכנה אע"פ דהוה הצלה מהפסד, ושרינן רק על ידי נכרי, ותיקשי, דהא הבאנו לעיל כללא דהצלה שאני מהכנה, דאם מתכוין להציל מהפסד אינו נאסר משום הכנה.

ב. גם הכנה וגם הצלה

יש לדון לתרץ (וכד תירץ רבינו בבני ראם שם), דהנה יש לעיין במי שיודע שאם לא יכין למוצאי שבת יהיה לו הפסד לא בדבר עצמו אלא ממקום אחר, כגון שאם לא יכין ויסדר את הבית למוצאי שבת הנכרי יקח ממנו קנס, דלכאורה יש לומר דנחשב הדבר כהכנה ולא כהצלה, כיון שההכנה אינה בהכרח שייכת להצלה, דהא הכנה כזו מתקיימת גם בלי הצלה, דגם אם אין גוי שקונס אפשר להכין.

ולפי זה נימא לתרץ, דמה שלא התיר המשנה ברורה בנטילת שמנת, שבנוטל שמנת מחלב יש שני דברים, חדא, הכנת החלב לשתייה, דבלא שמנת הוה נוח יותר לשתייה, ושנית, עושה גם כן הצלה, דהרי השמנת מזיקה לחלב, ונמצא שעושה גם הכנה וגם הצלה, ונימא דדוקא בכהאי גוונא אסר המשנה ברורה משא"כ באופן דהכנה דכל עניינו הצלה.

[אכן אין הסברה ברורה לאסור בכהאי גוונא, שהרי מכל מקום יש כאן הצלה. ועוד הרי במהרש"ג (שם) הוכיח מהצלה מפני הדליקה והרי התם אף אם יהיה רצונו גם בהשתמשות הכסא שהולך להציל מהאש, מותר, ולא איכפת לן מה שעושה גם הכנה. ויש ליישב].

ג. לחלק בין הנידונים

הנה לכאורה תירוצינו תלוי בנידון הנ"ל, כשצריך לטלטל הדבר ממקומו של עכשיו, האם שרי להניחו במקום שישמש לאחר השבת, דהרי התם נמי נימא דהוה ב' דברים, טלטול להוציאו מהחדר, וגם טלטול לחדר השני לצורך מוצאי שבת, וההכנה הוה דבר נפרד מהא שבין כך מטלטלו.

ויש לחלק, דאולי התם במניחו במקום שצריך במוצאי שבת עדיפא, דהרי עצם הפעולה שריא, ורק אחר כך קעביד הכנה, משא"כ בדינא דהמשנה ברורה, הרי האיסור הכנה הוא מתחילה. ולא אדע אם החילוק נכון.

ולאידך גיסא יש לחלק, דאף אם בהא דמניחו במקום שצריך למוצאי שבת אסירא, היינו דוקא התם דעושה פעולה נוספת, אבל הכא בשמנת הוה פעולה אחת. וכל זה סברות שאינם מוכרעות.

איסור הכנה

הנה אסור להכין משבת לחול, כגון לסדר הכסאות בשבת עבור סעודת מלוה מלכה.

ויש לעיין מהו כשצריך לטלטל החפץ ממקומו של עכשיו, האם שרי להניחו במקום שישמש לאחר השבת, כגון באופן דכסאות נמצאים בחדר אחד, וצריך להוציאם לחדר אחר, עכשיו שמוציאם לחדר אחר, האם רשאי להכניסם כבר לחדר שצריך שיהיו שם במוצאי שבת.

א. יותר רחוק

הנה מסבירא יש לומר דשרי, דהרי עושה זאת גם בלא ההכנה, דהרי בלאו הכי צריך להוציאם מהחדר ולהניחם בחדר אחר. ואכתי צריך עיון.

ואף אם נימא הכי, יש לעיין כאשר החדר היותר קרוב אינו משמש למוצאי שבת, והחדר שצריך למוצאי שבת רחוק יותר, נמצא דעכשיו מטלטלים יותר רחוק לצורך מוצאי שבת.

ונפקא מינה נמי היכא שמוציא כלים מהשולחן בסעודה שלישית, האם יכול להניחם בתוך המנקה כלים, או דילמא יניחם רק על השולחן במטבח.

ב. ממשיך לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור

הנה העירוני דחזינן (סי' ש"ח סעי' ג') בכלי שמלאכתו לאיסור שנמצא בידו, דשרינן לקחתו כרצונו, ומשמע אף כשרצונו לקחתו לשם לצורך מוצאי שבת. והרי יש כאן הכנה ומכל מקום שרינן.

אך אינה ראייה, דדילמא איירי שרצונו שלא יגנב ולא ינזק, ובהא לא אסרינן משום הכנה, ומנא לן דשרינן גם בגוונא דהוה רק הכנה.

והנה האזינו דבאופן שמציל הכלי שלא יגנב או ינזק אינו נאסר משום הכנה, כן מבואר בתשובות מהרש"ג (ח"א סי' ס"א) ובתשובות בית ישראל (להגאון ר' ישראל אברהם לנדא אבד"ק בענדין, סי' ס"ב), וטעמם כיון שאין כוונתו בזה להרויח העבודה בחול, רק שהדבר מוכרח להיות בשבת דוקא כדי שלא תגנב או כדי שלא תתקלקל מחוס השמש. והביאו ראייה מהא דמצילין מדליקה בגוונא שאין חשש שיבוא לכבות אע"פ שאינו צריך להחפצים בשבת. וכן פסק במנחת יצחק (ח"ח סי' כ"ד).

ג. ספק צורך היום

כמו כן העירוני דיש לדחות בעוד דרך, דאין ראייה מהא דמוקצה שנמצא בידו דשרינן לקחתו כרצונו, דהנה יש לעיין בספק אם יצטרך לצורך גופו האם שרינן לטלטלו, כגון לטלטל פטיש וספק אם יהא אגוזים, ומצד ספיקא דרבנן לקולא נימא דיש לו מתירין, ואם נימא לחומרא, הנה משכחת לן דמטלטל הפטיש בכהאי גוונא שנמצא בידו לצורך ספק צורך גופו, דצורך גופו אינו מתיר, אבל גם הכנה ליתא דהכל לצורך היום.

להוציא השמנת מהחלב

הנה לכאורה יש לדון להוכיח דאסרינן באופן הנ"ל, והיינו באופן

המכון להוצאת כתבי רבינו זצוק"ל

ששו ושמחו בשמחת התורה

אנו שמחים להודיע בזה כי יצא לאור עולם ספר
"שב שמעתתא" יחד עם חיבורו הגדול של רבינו

"בית אבי"

על כל ספר שב שמעתתא

למעלה מאלף עמודים, בתוספת השלמות משאר כתבי רבינו, ובסופו קונטרס על עניני ביטול ברוב, מפתח ערכים ומפתח ש"ס מפורטים על השב שמעתתא ועל הבית אבי

ניתן להשיגו אצל משפ' גנחובסקי רח' נועם אלימלך 14 ב"ב טל' 0527639733

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד
בלשוננו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה
לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך
להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך
רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין,
ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום
שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

לאוהבי תורתך

כל מי שנדבבה ליבו וחשקה נפשו לסייע בהפצת תורת
רבינו זצלה"ה ויתרום לכיסוי הדפסת הגיליון של שבוע
אחד - יוכל לקבל בעזרי"ת קרובין של כל הגליונות
שיצאו לאור בחמש שנים אחרונות על חומש בראשית
המערכת סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב, טל' 035703949
L5703949@gmail.com

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת חיי שרה

שני חיי שרה

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, שני חיי שרה". (פרק כ"ג פסוק א').

והגמרא מביאה על כך את המעשה עם עבדי שלמה המלך, "הנהו תרתי כושאי דהוו קיימי קמי שלמה, אליחרף ואחיה בני שישא סופרים דשלמה הוו. יומא חד חזייה למלאך המות דהוה קא עציב, אמר ליה אמאי עציבת, אמר ליה דקא בעו מינאי הני תרתי כושאי דיתבי הכא. מסרינהו לשעירים, שדרינהו למחוזא דלזו, כי מטו למחוזא דלזו שכיבו. למחר חזיא מלאך המות דהוה קבדה, אמר ליה אמאי בדיחת, אמר ליה באתר דבעו מינאי תמן שדרינהו, מיד פתח שלמה ואמר רגלודי דבר איניש אינן ערבין ביה לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה". מבואר בזה שכאשר שלמה המלך שמע שמלאך המוות רוצה להמית את שני הכושים הללו, כדי להצילם מהמוות הוא שלח אותם לעיר לזו ששם אין שליטה למלאך המוות, ובסוף זה עצמו גרם להם שימותו, שנגזר עליהם למות בשערי העיר לזו, ועתה על ידי שהולכים ללזו יצא הדבר שהם באו לשערי העיר ושם יכל מלאך המוות להמיתם. ובאמת באופן טבעי לא היתה שום סיבה שאותם שני עבדי שלמה יבואו לשערי העיר לזו, אבל כיון שנגזר עליהם למות שם התגלגלו הסיבות ושלמה המלך שלחם לשם, מחמת שחשב שאדרכא בכך יצילם ממוות, ומתוך שהגיעו לשערי העיר לזו יכול היה מלאך המוות לקיים את הגזירה שהוטלה עליו להורגם בשערי העיר.

*

השגחת ה' לצאת מתוך הפורענות

והנה לפעמים ההשגחה היא להפך, להוציא את האדם ממקומו כדי שלא תבוא עליו הפורענות שנגזרה על אותו המקום. ובאים עליו סיבות שונות ומשונות, שמחמת כן צריך לשנות את מקומו, ומתוך כך ניצול. ובשעת מעשה אינו מבין מדוע באו עליו כל הסיבות הללו שצריך לעזוב את מקומו או לשנות את התכנית שחשב לעשות, אבל לאחר מעשה כשרואה את הנס שנעשה לו במה שלא היה באותו מקום, מבין את ההשגחה שסוכבה את הסיבות הללו שיוכרח לעזוב את המקום הזה.

ואתן אדם תחתיו

והנה במדרש בפרשת בראשית (פרשה י' אות ז') מובא, "רבי אלעזר הוה יתיב מטייל בבית הכסא (לעשות צרכיו ולשון נקיה דבר, עץ יוסף), אתא חד רומאי ותרביה (גרשו, ע"י) וקדים יתיה ויתיב ליה (הקדימו וישב לו, ע"י), אמר לית דין על מגן (אין זה בחנם שיצערני כל כך, ע"י), מיד נפק חד חויה ומחא יתיה וקטל יתיה (מיד יצא נחש אחד והכה אותו והמיתו, ע"י), וקרא עליו ואתן אדם תחתיו ואתן אדום תחתיו". והמעשה הזה הובא גם בגמרא בכרכות (דף ס"ב ב'), בשינויים קלים. ובוודאי בשעת מעשה כאשר בא אותו רומי וגרש את רבי אלעזר, לא ידע את הסוף מה עתיד לבוא עליו, אבל מיד כבר האמין בהקב"ה ואמר שדבר זה לא נעשה בחנם. ובאמת מיד אחר כך ראה את הישועה שנעשתה לו בזה בא הנחש והרג את הרומי, ואילו רבי אלעזר היה נשאר באותו מקום יתכן והפורענות הזו היתה באה עליו. אלא כיון שנגזר עליו שינצל, הקב"ה סיבב את כל הסיבות שבדיק יבוא הרומי הזה ויוציאו משם, ומתוך כך כשבא הנחש לאותו מקום ראה רק את הרומי וקם והרגו.

ובזה פירש את הפסוק "ואתן אדם תחתיו", שלפעמים ח"ו נגזר על

במפרשים הקשו דלכאורה המילים "שני חיי שרה" מיותרים, שאם כתוב שחיי שרה היו מאה עשרים ושבע שנים אם כן וודאי שאלו הם שני חיי שרה, ולשם מה הפסוק כפל ואמר "שני חיי שרה".

וביאר באור החיים דהנה במדרש מובא שהסיבה שמתה שרה היתה מחמת עקידת יצחק, וכמו שהביא רש"י (פסוק ב') "ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחו נשמתה ממנה ומתה". ומעתה היה מקום לחשוב שבאמת שרה היתה צריכה לחיות יותר שנים מהשנים הללו, אלא שמחמת השמועה של עקידת יצחק נגרם המעשה שמתה קודם זמנה. ולזה בא הפסוק להפקיע ולומר "שני חיי שרה" שהשנים הללו הם אלו שני חיי שרה שהיתה אמורה לחיות בהם ולא יותר, אלא שהסתבכה הסיבה שצורת מיתתה נעשתה על ידי שמועת העקידה, אבל באמת גם אם לא היתה השמועה הזו של העקידה היא היתה מתה באותו היום, משום שביום זה הסתיימו "שני חיי שרה".

וז"ל האור החיים, "ואומרו עוד שני חיי שרה, לפי מה שפירשתי שאמר ויהיו להגיד שמתה מחמת צער, יגיד הכתוב באומרו שני חיי וגו' פירוש ששלמה שני חייה שקצבו לה אלא שהיה זה סיבה שמתה על ידה".

ודבר זה הוא יסוד גדול לכל החיים, שכאשר נגזר על האדם שיהיה לו דבר מה או שיחסר לו איזה דבר, מסתבכים משמים הרבה סיבות שמחמת כן נעשה בו מה שנגזר עליו משמים. והרבה פעמים האדם חושב שהסיבה הזו היא מה שגרמה לו את התוצאה שנעשתה, ואילו המעשה לא היה נגרמת לו התוצאה הזאת. אבל האמת היא בדיוק הפוך שכיון שנגזר עליו שתבוא עליו התוצאה הזו, לכן הסתבכו הסיבות ובא עליו כל המעשה הזה כדי שהתוצאה שנגזר עליו משמים יתקיים בו. ובאמת גם אם לא היה בא עליו כל המעשה הזה הרי התוצאה היתה מתקיימת בו בדרכים אחרות, משום שכך נגזר משמים, אלא שעתה נעשה הדבר על ידי סיבה הזו, אבל שורש הדבר הוא שלא הסיבה היא הגורמת לתוצאה אלא התוצאה שנגזרה משמים היא הגורמת לסיבה שתעשה.

לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה

ובגמרא בסוכה (דף נ"ג א') מובא, "אמר רבי יוחנן, רגלודי דבר איניש אינן ערבין ביה, לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה". ופרש"י, "לאחר דמיתבעי, למקום שנגזר עליו למות בו, משם הוא מתבקש ליטול נשמתו. תמן מובילין יתיה, לשם רגליו מוליכות אותו". ודבר זה נאמר לא רק על מיתתה אלא על כל דבר וענין, שכאשר נגזר על האדם משמים שיקרה לו דבר מה באיזה מקום מסוים, הרי בדיוק מחמת כל מיני סיבות מסתובב שהאדם הזה יבוא בדיוק לאותו מקום ששם נגזר עליו שיקרה לו הדבר ההוא. ואפילו שהוא מקום שבאופן טבעי אין שום סיבה שהוא יבוא לשם, אבל בכל זאת כיון שלמעשה נגזר עליו ששם צריך לקרוא לו דבר מה, מתגלגלות הסיבות שיבוא לשם ויקבל את מה שנגזר עליו לטוב ולהפך.

למכור והשער היה אז ביוקר ועל ידי זה הרויח וכהאי גוונא, יתבונן איך בא העסק הזה מתחלה לידו דהיינו באיזה אופן נזדמנו לו התבואה או המעות על זה, וכהאי גוונא בכל עסק, ויראה השגחה גלויה."

לפי גודל מידת בטחונו כך מקבל את השפע

והנה הקב"ה משגיח על כל אדם ואדם בכל עניניו, אבל האדם מצידו חובתו היא ללכת בתמימות ולבטוח בה' בכל דבר, ובעת שינהג כן זה עצמו יהיה לו סיבה לזכות להצלחה, וככל שהאדם יותר בוטח בה' ומאמין ומכיר בהשגחתו יתברך כך הזכויות גדלות וזוכה לטובה וברכה בכל עניניו.

ובספר "בטוב ירושלים" למגיד הירושלמי הגה"צ רבי בן ציון ידלר זצ"ל כותב (בתחילת ההקדמה), "יסוד החסידות ושורש העבודה הוא בטחון, והוא האות הראשונה שבתורה, וכדברי הגר"א זצ"ל שששת האותיות של תיבת "בראשית" רומזות לששת היסודות לקיום התורה, ב - ביטחון, ר - רצון, א - אהבה, ש - שתיקה, י - יראה, ת - תורה. והביטחון הוא היסוד הראשון, לבטוח בה' יתברך בלב שלם, שאפילו צרה קרובה מאוד, יהא ביטחונו בהקב"ה שירחם עליו להצילו וכו'. והביטחון הוא כמו צינור, להמשיך השפע והברכה מן השמים לארץ. דוגמת האדם הרוצה להמשיך מים לתוך ביתו שמתקין צינור, ואי אפשר לו בלעדו, הוא הדין הרוצה להמשיך שפע וברכה ברוחניות ובגשמיות עליו להתחזק במידת הביטחון. וכמו שבצינור של מים זורמים המים לפי רוחב הצינור, כן מקבל האדם את השפע והברכה לפי גודל מידת ביטחונו, אם רב אם מעט. וכמו שהצינור צריך להיות שלם בלי נקב, כן הביטחון צריך להיות בשלמות בלי ספק כלל". וע"ש שהאר"ק עוד בזה.

האדם שתבוא עליו גזירה רעה, והשליח כבר נשלח משמים להביא עליו את הפורענות, ולפני שהפורענות באה עליו חזר אותו אדם בתשובה והגזירה הרעה בטלה ממנו. אבל כיון שהשליח כבר יצא לעשות את שליחותו, הרי הוא כבר קיבל את הכח להזיק, ומן הדין היה צריך להיות שאפילו שבעל המעשה כבר שב בתשובה בכל זאת השליח יבוא אליו ויזיקנו, ובזמן כזה הקב"ה מרחם על אותו אדם, ונותן לשליח כופר תחת מי שלכתחילה נגזרה עליו הפורענות, ומביא אדם מעט אחר מסטרא בישא, שהמזיק יבוא אליו ויזיקנו.

*

טעמו וראו כי טוב ה'

והנה היסוד הכללי בכל הנהגת העולם הוא שהקב"ה הוא בורא ומנהיג לכל הבוראים כולם, והשגחת ה' בעולם הוא על כל העולם כולו בכללות, ועל כל יחיד ויחיד בפרטות. אלא שההשגחה היא בהסתרה, ולכן במבט שטחי נראה לאדם שהסיבות הללו והללו הם אלו שגרמו לו את התוצאה הזו שבה עליו. אבל בעת שאדם יעמוד ויתבונן במצבו, יוכל לראות את השגחת ה' הפרטית בכל עניניו, ושום דבר לא בא במקרה, אלא רק מכח השגחתו יתברך.

וה"חפץ חיים" בספר "שם עולם" (חלק א' פרק ג'), כותב על ענין זה שבעת שהאדם יתבונן בעניניו יראה שכולו מוקף בהשגחת ה', ובכל דבר ודבר שמצליח בו היתה בו השגחה פרטית מהבורא יתברך שיצליח בו. וכתב, "ושמעתי בשם גאון אחד שאמר, שצריך האדם להתבונן בעסקיו ויראה השגחת השם יתברך עליו, ועל ידי זה תתחזק אצלו מדת הביטחון. וזהו שכתוב טעמו וראו כי טוב ה' אשרי הגבר וגו', רוצה לומר שיתבונן היטב כאחד שרוצה לטעום איזה דבר. ואפילו אם לא היה מינכר ההשגחה כל כך בסוף העסק, כגון שהביא תבואה לשוק

נתתי כסף השדה קח ממני - קנין כסף במכירה מגוי

"וידבר אל עפרון באזני עם הארץ לאמר אך אם אתה לו שמעני, נתתי כסף השדה קח ממני וגו'". (פרק כ"ג פסוק י"ג).

מהעכ"ר.

והנידון בגמרא הוא לענין קנין שכירות שהגמרא נוקטת בפשיטות ששוכרים מן הגוי אפילו בפחות משווה פרוטה, ולשון הגמרא הוא, "מי איכא למאן דאמר מנכרי בפחות משווה פרוטה לא, והא שלח רבי יצחק ברבי יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן הוו יודעין ששוכרין מן הנכרי אפילו בפחות משווה פרוטה, ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בן נח נהרג על פחות משווה פרוטה ולא ניתן להשבון".

ובמנחת חינוך (מצווה של"ו אות א') הביא את דברי הגמרא בעירובין, ולמד מזה שהוא הדין לכל הקנינים בין שישאל רוצה לקנות מגוי, או גוי מגוי, קנין כסף חל אפילו בפחות משווה פרוטה, שאין סברא לחלק בין שכירות למכירה או לשאר הקנינים. וז"ל, "והנה כתבנו לעיל דכסף הוא דווקא בפרוטה או שווה פרוטה, ופחות משווה פרוטה אינו קנין. נראה דווקא בישראל מישראל צריך שווה פרוטה בכל התורה, אבל ישראל מעכו"ם דגבי עכו"ם פחות משווה פרוטה גם כן ממון כמבואר בסנהדרין וכמה פעמים בש"ס, א"כ קונה הישראל מאתו אף בפחות משווה פרוטה, וכן עכו"ם מעכו"ם דאצלם הוי פחות משווה פרוטה ג"כ ממון, וזה מבואר להדיא בעירובין דף ס"ב דשוכרין מן העכו"ם בפחות משווה פרוטה, כיון דהיא ממון אצל הנכרי, ופשיטא דאין חילוק בין שכירות למכירה ע"ש, א"כ הכי נמי עכו"ם מעכו"ם".

קנין אברהם בשדה עפרון הועיל גם בפחות מפרוטה

והנה לפי זה לגבי אברהם שקנה את שדה עפרון, ומהגמרא בקידושין מבואר שהקנין היה בקנין כסף, הרי הקנין כסף שאברהם קנה בו את השדה יכל להועיל אפילו בפחות משווה פרוטה. שהרי עפרון גוי היה, וקנין כסף בגוי חל אפילו על פחות משווה פרוטה. ובין אם אברהם היה לו כבר דין ישראל בעת ההיא, ובין אם עדיין לא היה לו דין ישראל (שהרי היה עדיין לפני מתן תורה), בכל זאת הקנין כסף חל אפילו בפחות משווה פרוטה, שכיון שעפרון המוכר הוא גוי, ממילא הקנין אצלו חל בפחות משווה פרוטה, ואין הבדל מיהו הקונה גוי או ישראל, אלא בכל גווני צריך להיות שהקנין יוכל לחול בפחות משווה פרוטה, כמו שמבואר בגמרא בעירובין.

אין אשה נקנית בפחות משווה פרוטה

ומעתה תמה במנחת חינוך, דהנה בתוספות בקידושין (דף ג' א', ד"ה

הנה בגמרא בתחילת קידושין (דף ב' א') לומדים מהפסוק הזה קנין כסף בקידושין, דתנן במשנה "האשה נקנית בכסף", והמקור לקנין כסף בקידושין הוא גזירה שווה משדה עפרון, וכמו שהגמרא אומרת "וכסף מנא לן גמר קיחה קיחה משדה עפרון, כתיב הכא כי יקח איש אשה, וכתיב התם נתתי כסף השדה קח ממני, וקיחה איקרי קנין דכתיב השדה אשר קנה אברהם, אי נמי שדות בכסף יקנו". מבואר בגמרא שהקנין שאברהם קנה בו את שדה עפרון היה קנין כסף, ומכאן לומדים בגזירה שווה לקידושין שאשה נקנית בכסף.

פחות משווה פרוטה בעכו"ם

בגמרא בעירובין (דף ס"ב א') מובאת הלכה לגבי קנין שכירות מן העכו"ם, דהנה קנין כסף בכל מקום הוא דווקא בפרוטה, אבל פחות מפרוטה אין לזה שוויות ואי אפשר לעשות בזה קנינים. ואומרת הגמרא שכל זה דווקא בישראל שקונה מישראל, אבל ישראל שקונה מגוי יכול לקנות אפילו בפחות משווה פרוטה. דהנה בישראל ההלכה היא שפחות משווה פרוטה אינו נחשב לממון, ועל כן אי אפשר לעשות בזה קנין כסף, ובגזילה אין בזה חובת השבה מאחר שאין מוגדר כממון. משום שסתם אדם מוחל על פחות משווה פרוטה, שאינו נחשב אצלו לממון, וממילא אי אפשר לעשות קנינים בדבר שאין זה ממון ואין חובת השבה על דבר שאינו נחשב לממון. אבל בעכו"ם ההלכה היא שבן נח נהרג על גזילה של פחות משווה פרוטה, שעכו"ם אינו מוחל אפילו על ממון של פחות משווה פרוטה, וגם שוויות כה פחותה של פחות משווה פרוטה נחשב אצלם לממון עד כדי כך שאינם מוחלים על כך. וממילא לגבי גזילה בעכו"ם, גם גזילה של פחות משווה פרוטה נחשב לגזילה, ועל כן בן נח שגזל אפילו פחות משווה פרוטה נהרג עליה, ככל בן נח שעבר על אחת משבע מצוות בני נח שדינו בהריגה. ולגבי קנינים כיון שגם פחות משווה פרוטה נחשב לממון, ממילא קנין כסף חל בעכו"ם אפילו בפחות משווה פרוטה.

שוכרין מן הנכרי בפחות משווה פרוטה

ובגמרא בעירובין מובא שגם ישראל שקונה מגוי בקנין כסף, מועיל לעשות את הקנין אפילו בפחות משווה פרוטה, דכיון שהישראל בא לקנות מהעכו"ם ואצל העכו"ם פחות משווה פרוטה מוגדר ככסף שמחיל חלות קנין כסף, הרי די בכך בשביל שהישראל יכול לקנות

בישראל חל דווקא בפרוטה ואילו קנין בעכו"ם חל אפילו בפחות מפרוטה. אלא באמת בגדרי הקנינים קנין ישראל ועכו"ם קנין אחד הוא, ואותו קנין כסף שחל בישראל הוא הקנין שחל בעכו"ם, ומה שישראל צריך דווקא פרוטה לחלות הקנין ובעכו"ם מועיל אפילו בפחות מפרוטה, הוא רק מחמת שאצל ישראל ההגדרה של כסף נקבעה דווקא בפרוטה, ואילו בעכו"ם ההגדרה של כסף נקבעה אפילו על כסף כל דהו פחות מפרוטה.

ומעתה מיושב היטב שכאשר אנו לומדים קנין כסף בקידושין מקנין כסף שהיה בשדה עפרון, כשם שאנו לומדים את עיקר הדבר שמועיל קנין כסף בקידושין, כן יש לנו ללמוד משם שלחלות הקנין צריך דווקא "כסף", שצריך דווקא כסף שיש לו את ההגדרה של "כסף", שהרי בשדה עפרון כתוב "כסף", וממילא הלימוד הוא שהקנין חל רק בסכום כסף כזה שיש לו הגדרה של "כסף".

ומהו ההגדרה של "כסף" זה כבר לא שייך ללימוד משדה עפרון, אלא זה צריך לצאת לשוק ולראות מה מוגדר ככסף, ואם בישראל ההגדרה של כסף מוגדרת דווקא על שווה פרוטה אם כן הלימוד משדה עפרון שקנין כסף חל דווקא בשווה פרוטה.

ומעתה אפילו שבשדה עפרון עצמו הקנין יכול להועיל בפחות משווה פרוטה, כיון שהקנין היה מעכו"ם, ואצל עכו"ם אפילו בפחות משווה פרוטה מוגדר ככסף, מכל מקום לגבי הלימוד משדה עפרון על כסף קידושין אי אפשר ללמוד משם שיועיל קנין כסף קידושין בישראל בפחות משווה פרוטה. משום שבתורה כתוב שבשדה עפרון הקנין היה בנתינה של "כסף" ולא כתוב שהיה פחות משווה פרוטה אלא כתוב רק את המילה "כסף", אם כן כתוב בזה שהקנין חל רק בכסף כזה שהוא מוגדר ככסף, וזה צריך לבדוק בכל קנין לפי המקום ולפי הזמן ולפי הקונה והמוכר מה מוגדר אצלם ככסף. וממילא הלימוד הוא שמועיל קנין כסף, והסכום שצריך לצורך הקנין הוא "כסף" דהיינו כסף שהוא מוגדר ככסף. ואם בישראל ההלכה היא שרק שווה פרוטה מוגדר ככסף, אם כן כשאנו לומדים משדה עפרון על קנין כסף קידושין בישראל, נאמר בעצם הלימוד הזה שצריך דווקא שווה פרוטה, שבפסוק כתוב "כסף", ובישראל ההגדרה של כסף היא דווקא בפרוטה לא פחות.

ואשה) כתוב לגבי קנין כסף בקידושין, שהסיבה שצריך דווקא פרוטה לקנין כסף בקידושין נלמדת משדה עפרון, שבשדה עפרון כתוב "כסף", וכסף שהוא פחות משווה פרוטה אינו נקרא כסף, ממילא כאשר אנו לומדים את קנין כסף בקידושין מקנין כסף של שדה עפרון יש לנו בזה גם לימוד שקנין כסף הוא דווקא בשווה פרוטה ולא פחות, שכשם שבשדה עפרון הקנין היה בכסף שזהו דווקא פרוטה, כך בקידושין הקנין כסף צריך להיות דווקא בפרוטה.

ולכאורה תמוה מאוד, הרי בשדה עפרון הקנין היה מגוי, וכלפי גוי כסף שהוא פחות משווה פרוטה הוא גם מוגדר כסף, וממילא אפילו בשדה עפרון גופא כשכתוב בו את המילה "כסף" אין בזה משמעות של שווה פרוטה, אלא זה יכול להיות אפילו בשווה פחות משווה פרוטה. ואם כן קשה איך משדה עפרון אנו לומדים שקנין כסף בקידושין הוא דווקא בשווה פרוטה, הלא אדרבא אם הלימוד הוא משדה עפרון יש לנו ללמוד משם שיועיל קנין כסף קידושין אפילו בפחות משווה פרוטה, שעפרון גוי היה ובעכו"ם קנין כסף הוא אפילו פחות משווה פרוטה.

וז"ל המנחת חינוך, "אך עיין תוספות קדושין דף ג' ע"א ד"ה ואשה כו', בשם ר"ת דגמרינן משדה עפרון ובשדה עפרון כתיב כסף ואין כסף פחות משווה פרוטה, והתם עכו"ם היה והוי כסף אף בפחות משווה פרוטה וכו'". ועיין בהמשך דבריו.

בגדר החילוק בקנין כסף בין ישראל לעכו"ם

ונראה לומר דיסוד הדין שבעכו"ם קנין כסף חל אפילו בפחות משווה פרוטה ובישראל קנין כסף חל דווקא בפרוטה, מבואר בגמרא בסנהדרין (דף נ"ז א') שהוא משום שעכו"ם אינו מוחל אפילו על פחות משווה פרוטה, שגם סכום כה פועט נחשב אצלו לממון עד כדי כך שאינו מוכן למחול על זה, ומשום כן קבעה התורה שאפילו כסף כל דהו נחשב אצלו לכסף. ואם יש בזה דין כסף, חל בו כל דיני כסף, וגם לגבי קנינים אפשר להחיל בו חלות קנין כסף. אבל בישראל פחות משווה פרוטה אדם מוחל על כך, שאינו מקפיד על סכום קטן שכזה, שאינו נחשב אצלו לכסף, ומשום כן קבעה התורה שכסף אצל ישראל מוגדר דווקא בשווה פרוטה ולא פחות.

ולפי זה יסוד החילוק בין ישראל לעכו"ם במהותו אינו חילוק בגדרי הקנינים שקנין ישראל חלוק מקנין עכו"ם, ומשום כן בדיני קנין

וישקול אברהם לעפרון את הכסף

"וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת, ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר". (פרק כ"ג פסוק ט"ז).

הדבר שמבקש שתאמר כן כדי שלא יהרגוהו, הרי יש לו בזה עוד ענין כדי שיוכל לקבל מתנות בעבורה. רואים מזה שאברהם לא ברח מקבלת המתנות, אלא להפך היה לו ענין לקבל מתנות.

ולכאורה מדוע לא חשש כאן לדברי הפסוק "ושונא מתנות יחיה", שהרי אם היה חושש לזה היה צריך להתנזר ולא לקבל מהם מתנות כלל.

ובפירוש הריב"א על התורה (מבעלי התוספות) כתב ליישב, "למען ייטב בעבורך, פרש"י יתנו לי מתנות, ומה שכתוב שונא מתנות יחיה היינו במתנה של ישראל". מבואר בדבריו שכל הענין של שונא מתנות יחיה נאמר דווקא באופן שמקבל את המתנה מישראל, שבזה יש ענין שלא לקבל מתנות. אבל כלפי גוי שנותן מתנות אין את הענין, ולכתחילה אפשר לקבל ממנו את המתנה. וממילא מה שאברהם אבינו אמר לשרה שיקבל מתנות בעבורה הנידון היה לגבי המצרים שהם יתנו לו מתנות, ובזה כיון שהם גויים אין שום ענין שלא לקבל מהם מתנות.

ולפי זה מיושב שגם כאן שדה עפרון היתה בבעלות עפרון שהיה גוי, וכלפי גוי אין ענין שלא לקבל מתנות, וממילא כאשר הציעו לאברהם לקבל את אחוזת הקבר בשדה עפרון במתנה, לא היה צריך להתנגד לכך. ואם רואים בפסוק שאברהם התנגד לקבל את השדה במתנה, ולא סתם התנגד אלא השתדל את כל ההשתדלויות שיכול לעשות כדי לקנות את הקבר, מוכח מזה כדברי החפץ חיים שבקבר יש ענין מיוחד שהקבר שבו קבור האדם יהיה קנוי לו ולא יקבלנו במתנת חנם.

אריכות הפסוקים

ובפשטות יש ליישב, שבאמת אין הכי נמי יתכן שגם מצד הענין של "שונא מתנות יחיה", היה ענין שלא לקבל מעפרון את השדה במתנה, אבל הדיוק הוא ממה שהפסוקים מאריכים ומדגישים בכל מקום

בספר "חפץ חיים על התורה" למד מהפרשה הזו שיש ענין מיוחד שהקבר שהאדם קבור בו יהיה קנוי לו בקנין גמור, ולא שיקבלנו במתנה מאחרים, וזה היה ההקפדה המיוחדת שאברהם השתדל בכל כוחו לקנות שדה עפרון בשביל קבורת שרה. וז"ל, "כמה פעמים נזכר ענין הקניה הזאת בתורה, 'השדה אשר קנה אברהם', 'בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען' אמר יוסף לבית פרעה בשם אביו יעקב, וברש"י שם אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה. מכל זה אנו למדים שכל אחד צריך להשתדל לשלם עבור מקום קבורה, שד' אמותיו תהיינה קנויות לו, ולא שיתנו לו במתנה".

שונא מתנות יחיה

ולכאורה יש לפלפל בזה, שיתכן לומר שההקפדה של אברהם שלא לקבל את הקבר במתנה אלא לקנותו בכסף מלא, היא משום שלא רצה לקבל מתנות וכמו שכתוב בפסוק במשלי (פרק ט"ו) "ושונא מתנות יחיה". ובאמת מצד עצם הדבר לולי הענין הזה של שונא מתנות יחיה, אין שום ענין לקנות בדווקא את הקבר ולא לקבלו במתנה, והיה אברהם מסכים ברצון לקבל את אחוזת הקבר הזו במתנה.

קבלת מתנה מגוי

ונראה לומר, דהנה בפרשת לך לך בשעה שאברהם אבינו ירד עם שרה למצרים וביקש ממנה שלא תאמר שהיא אשתו אלא תאמר שהיא אחותו, נאמר בפסוק (פרק י"ב פסוק י"ג) "אמרי נא אחותי את, למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך". ופרש"י, "למען ייטב לי בעבורך, יתנו לי מתנות". מבואר בזה שאברהם רצה לקבל מתנות מהמצרים, וכשביקש משרה שתאמר שהיא אחותו, הוסיף והדגיש שמלבד עצם

בשביל קבורת שרה, עיקר המתנה לא היתה בעבור אברהם אלא בעבור שרה, שצריך לקבור את שרה ובעבורה נותן עפרון את השדה במתנה. וי"ל שכל הענין של "ושונא מתנות יחיה" נאמר דווקא כאשר אדם מקבל מתנה לעצמו, אבל כאשר מקבל מתנה בעבור אחרים, אפילו שמחמת זה נעשה ריווח גם לעצמו, אין בזה את הענין שלא לקבל מתנות. ולכן מצד זה כאשר הציעו לאברהם את השדה במתנה, היה מן הראוי שיקבלו במתנה, ולא ישתדל כל כך לשלם בעבורה. ואם בכל זאת אברהם השתדל לקנות את השדה, מוכח מזה שיש ענין מיוחד לקבור אדם בקבר ששייך לו, שקנה בעבורו, ולא בקבר שניתן לו במתנה.

שאברהם קנה את השדה ולא קיבל אותו במתנה. ואם כל הענין הוא רק מצד שונא מתנות יחיה, הרי זה רק בגדר מעלה טובה, ובוזה לא מצינו בפסוקים שיש בו הקפדה כל כך חמורה עד כדי כך שצריך לחזור ולהדגיש שאברהם קנה את השדה ולא קיבלו במתנה. וממה שהפסוק מאריך בזה, וחוזר על כך בכל מקום, מוכח שדווקא כאן שמדובר בקניית קבר יש בזה ענין מיוחד לקנות את מקום הקבורה ולא לקבלו במתנה.

קבלת מתנה בעבור שרה

עוד אפשר ליישב, שאילו אברהם היה מקבל את שדה עפרון במתנה

ואברהם זקן בא בימים

"ואברהם זקן בא בימים, וה' ברך את אברהם בכל". (פרק כ"ד פסוק א').

כאלו בגיל צעיר שמן הראוי לכתוב עליהם "הישיש התורני". שלימוד התורה ועבודת ה' אצל גדולי ישראל הם תמיד בבחינת "הצעיר שבאלפי ישראל", שמנצלים כל רגע ורגע שיכולים לעבודת ה' ושלא ילך לריק, לכן מבחינת העליה שמתעלים בו בכל רגע הם נחשבים כאדם צעיר שעולה ועולה כל הזמן. ואילו אחרים כבר בגיל צעיר מתנהגים כמו "הישיש התורני", שזמן רב לוקח להם עד שמתנתקים מכל הבלי העולם ומתיישבים ללמוד, והרבה מזמנם היקר נאבד על הבל וריק.

ונרננה ושמחה בכל ימינו

אבל צריך לדעת שאדם בכל זמן ובכל מצב יכול לשנות את המצב, גם בעת שכבר עברו עליו כמה זמנים שהימים הלכו ואבדו לריק, הרי על ידי תשובה שלמה זוכים לזדונות נעשות כזכויות כמבואר בגמרא ביומא (דף פ"ו ב'), והימים נעשים מלאים בזכויות בבחינת "בא בימים".

ובפסוק בתהילים (פרק צ') נאמר, "שבענו בבוקר חסדך, ונרננה ונשמחה בכל ימינו", ויש לבאר שעל ידי התשובה אדם זוכה להגיע לידי "ונרננה ונשמחה בכל ימינו" שהשמחה תהא "בכל ימינו", שאפילו הימים שח"ו עברו לריק, הרי על ידי התשובה הם נהפכים לזכויות והרי אלו ימים שיש מה לשמוח בהם.

חז"ל מפרשים את המילים "בא בימים" שאברהם היה בא עם כל ימיו, והיינו שאברהם אבינו זכה וניצל את כל ימיו לעבודת ה', ואפילו יום אחד לא עבר אצלו בבלטה, וממילא היה בא עם כל ימיו שהיו שלמים ומלאים בעבודת ה'.

ובאמת זה כל חובת האדם בעולמו, לנצל את כל חייו לעבודת ה'. ועיקר החיים אינו נמדד כפי שנות חיי האדם בעולם, אלא נמדד כפי איך חי האדם בעולם, שהשלמות של החיים לא תלויה כמה שנים חי האדם בעולם, אלא בעיקר איך הוא חי בעולם. וכאשר בכל הימים אדם עמל בתורה ועוסק בעבודת ה', זוהי השלמות האמיתית שיכול אדם לזכות. ובירושלמי בברכות (פרק ב' הלכה ח'), מביא על רבי בון שחי עשרים ושמונה שנה, ובעת שנפטר אמרו בהספדו "יגע רבי בון בתורה לעשרים ושמונה שנה, מה שאין תלמיד וותיק יכול ללמוד למאה שנה". שכדי לזכות לשלמות העיקר הוא העמל והיגיעה בתורה, ולא אורך שנות החיים.

הצעיר שבאלפי ישראל

והנה אצל גדולי ישראל אפילו בעת שהיו בגיל הגבורות ולמעלה מזה, היו חותמים במכתביהם "הצעיר שבאלפי ישראל", ומצד שני ישנם

זכות התורה

שעבר על העבירה חזו והוא אינו מוכן להודות בכך, הרי הוא יתבע אותו למשפט ושם יצטרך להוכיח את גירסתו לפני השופט, ומאחר שאין לו הוכחות לצדקתו בוודאי השופט יקבל את דבריו של השופט, ולא די שיקבל קנס כספי גבוה אלא גם ישללו ממנו את רשיון הנהיגה, ובכך סיים את הוויכוח ונסע לו לדרכו.

ואכן השופט עמד כדיבורו ובכעסו, ולא עבר זמן רב עד שהנהג קיבל הודעת זימון למשפט בשל תביעתו של השופט. הנהג נבהל מאוד, שלא די הקנס העתיד לבוא עליו אלא הרי הוא עוד בסכנה של שלילת הרשיון, ובפרט שעיקר פרנסתו היא מההסעות, ועתה שיושלל רשיונו יכולים לבוא הוא ומשפחתו לידי חרפת רעב.

הנהג שהיה בקשר עם הגר"צ, ניגש אליו וסיפר לו את המעשה כשהוא מבקש עיצה או סגולה כדי להנצל מהמצב הרע הזה. אמר לו הגר"צ שיתן סכום מסוים לצדקה, ויקבל על עצמו להוסיף כל יום בלימוד עוד רבע שעה, ובזכות הצדקה ולימוד התורה בוודאי יסתדר הכל על צד היותר טוב. והסביר שכח התורה הוא גדול מאוד, וכאשר אדם מקבל על עצמו באמת להתחזק בתורה ומוסיף עוד זמן ללימוד התורה, הוא מוסיף לעצמו זכויות גדולות ועצומות, וזכות מצוות צדקה גם כן היא גדולה מאוד שצדקה תציל ממוות, וממילא כשיוסיף לעצמו זכות התורה וזכות הצדקה בוודאי שהכל ישתנה לטובה.

הנהג שמע, וכך עשה. ובהגיע יום המשפט נכנס הנהג לאולם המשפט, ואילו השופט לא הופיע לדיון, השופט שציפה לשמוע את גירסת השופט כעס מאוד על כך שלא הופיע בדיון ואינו יכול למסור את טענותיו, ואמר שזהו פעם שניה שהשופט הזה עושה כדבר הזה שאינו מופיע בדיון. ולסוף הכריע את הדיון שלא במעמד השופט התובע לטובת הנהג, ושחררו בקנס של סכום פטוט.

"ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים וגו'". (פרק כ"ה פסוק י"ז). ופרש"י, "ואלה שני חיי ישמעאל וגו', אמר רבי חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל, כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב. מן שנותיו של ישמעאל למדנו ששמש יעקב בבית עבר ארבע עשרה שנה כשפירש מאביו קודם שבא אצל לבן וכו'".

הגר"צ פלמן זצ"ל, היה מביא את דברי הנצי"ב שדייק את הלשון **"לייחס בהם שנותיו של יעקב"**, מדוע לא אמרו "לידע בהם את שנותיו של יעקב", ומהו הלשון **"לייחס"**. וביאר הנצי"ב שחז"ל באו לומר שאותם ארבע עשרה שנה שיעקב נטמן בבית שם ועבר, וישב ולמד בהם ללא שום הפרעה, הם היו אצלו השנים המיוחסות ביותר מכל שנות חייו, שהיה מתפאר בהם על המעלות הרבות שזכה להשיג בהם.

והרבה פעמים היה הגר"צ אומר שכאשר מחפשים סגולות לישועה בעת צרה וכדומה, צריך לזכור שהסגולה הטובה ביותר היא חיזוק בלימוד התורה, שמעלת התורה היא גבוה מעל גבוה, ובעת שמתחזקים בלימוד התורה או מוסיפים עוד זמנים בלימוד התורה, הזכות הזו בכוחה לפעול ישועות יותר מכל דבר אחר.

סיפר הגר"ר נחום מיינקוביץ שליט"א, שבתקופה מסוימת היה משתתף בשיעוריו של הגר"צ אדם שלפרנסתו עבד כנהג הסעות, ופעם אחת בעת נסיעתו עצרו שוטר כשהוא טוען שבעת הנסיעה עבר על אחד מחוקי התנועה, ולפי העבירה חזו מגיע לו על כך קנס כספי גבוה. הנהג טען להגנתו שנסע לפי כל הכללים, ולא עבר על אף אחד מהם בעת נסיעתו, והשוטר טעה בראיתו. ומתוך כך התחיל וויכוח ממושך בינו לבין השופט, על צורת הנהיגה שנהג בעת ההיא כאשר כל אחד משוכנע במאת האחוזים שהוא הצודק. והוויכוח המשיך והמשיך, וכשהשוטר ראה שהנהג ממשיך לעמוד על שלו ואינו מקבל את דבריו, עלה כעסו על הנהג ואמר לו שכיון שברור לו

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

קם מפני מלאך המוות

וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ (כג, א)

מה הכוונה "מעל פני מתו"? מדוע לא כתוב "מעל מתו"?

הרבה רבי שלום זצ"ל ביאר: במערת המכפלה יכול להיקבר רק מי שמת מיתת נשיקה. והנה אברהם אבינו הרי לא היה ביציאת הנשמה של שרה, וכעת, לפני שבא לקבורה במערת המכפלה, ביקש לדעת האם אכן מתה מיתת נשיקה, לכן הסתכל בפניה, שכן בחז"ל מבואר שכשלא מלאך המוות בא לישול מהאדם את נשמתו יש לכך כמה סימנים, ואחד מהם: פניו מוריקות. אברהם אבינו הביט בפני שרה וראה שלא הוריקו, סימן שמתה לא על ידי מלאך המוות אלא מיתת נשיקה.

במדרש (בראשית רבה נח, ו) מובא על פסוק זה: "ויקם אברהם מעל פני מתו" - למלמד שהיה רואה מלאך המות מתרים כנגדו.

מלאך המוות התגרה בו: עשית עקדה, תראה מה גרמת... שרה נפטרה!... זהו שכתוב "ויקם אברהם מעל פני מתו" - הוא קם מפני מלאך המוות, ברח מפניו.

מה רצה ממנו מלאך המוות כעת, אחרי שכבר קיים את מצות העקדה? בתפילה מבקשים אנו: "והסר שטן מלפנינו ומאחורינו", ופירשו בדרך רמז: לפני שיהודי עושה מצוה בא השטן ומנסה להפריע לו: 'עזוב, זה לא בשבילך, זה לא מתאים לדרגה שלך...'. כשרואה השטן שלא הצליח והאדם כבר קיים את המצוה - השטן לא הולך לישון אלא מגיע אליו אחרי המצוה ומנסה לגרום לו להתחרט על המצוה שעשה: 'מה? נתת להכנסת כלה אלך דולר? התרופף לך איזה בורג? זה מעשה לא נכון, הוא לא כזה נצרך...'. הוא משתדל בכל כוחו לקלקל לאדם את המצוה, שיהיה בגדר תוהה על הראשונות. [שמעתי פעם פירוש נוסף על "והסר שטן מלפנינו ומאחורינו": כשיהודי רוצה לקיים מצוה - בא השטן נעמד לפניו, לא נותן לו ללכת. 'הי, יותר לאט, לאן אתה רץ...'. אבל כשהולך לעשות עברה - אז נעמד השטן מאחוריו ודוחף אותו קדימה - 'רוץ, אין זמן...'].

כך היה גם בעקדה. מלאך המוות ניסה בכל כוחו לקלקל לאברהם אבינו את העקדה. לפני העקדה כתוב שהשטן עשה את עצמו לנהל, בא ליצחק, העיקר לקלקל - ולא עלתה בידו. אולם השטן לא מתיאש. אחרי העקדה, כשבא אברהם לקחת את האיל ולהקריבו קרבן עולה לה' תמורת יצחק - עיבב השטן בעדו, עשה שיהא "נאחו בסבך בקרניו", כל זאת כדי שיהיה אברהם תוהה על הראשונות ויפסיד את הזכות הגדולה של העקדה.

והנה חז"ל מביאים על הפסוק "בי נשבעתי נאום ה'", שאחרי העקדה אמר אברהם אבינו לקב"ה: "יותר אין אותה מנסני", והקב"ה נשבע לו. אם כן, מה פשר הדבר שהשטן בא כעת ורוצה לקלקל?

על כרחנו צריכים אנו לומר, שאין זה ניסיון חדש, אלא רצונו של השטן היה לקלקל את הנסיון הקודם של העקדה.

נורא נוראות! אתה ישר והוא ער לך! רק לקלקל הוא רוצה, השטן, ה' ישמרנו! חסד ללא פרסום!

וַיְהִי בֹאֶשֶׁר כָּלוּ הַגְּמָלִים לְשָׁתוֹת... וַיֹּאמֶר בֶּת מִי אֵת (כד, כב-כג)

"כתב סופר" שואל: מדוע אליעזר לא שאל אותה מיד בתחילה "בת מי את?"

ומתרגם, כי אם ישאל והיא תענה ותאמר את שמה ובית אביה, יתכן שאת מעשה החסד היא תעשה גם עבור שבח ופרסומת - אעשה הרבה, והוא יספר לאחרים שלכתואל יש בת כזו צדקת, כזו בעלת חסד... לכן לא שאל אותה כלום לפני שעשתה את מעשה החסד.

אליעזר לא אכל עד שסיכם על השידוך

וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל עַד אֲם דִּבְרַתִּי דְבָרִי (כד, לג)

מדוע אליעזר לא אכל? הרי זה עתה הגיע מדרך ארוכה, ואף שהיתה לו קפיצת הדרך והגיע תוך יום, אך ביום אחד גם צריך לאכול!

בליל הסדר שואלים ארבע קושיות, כעת נאמר אנו ארבעה תירוצים...:

רבי בנימין דיסקין זצ"ל, אביו של **רבי יהושע לייב** זצ"ל תירץ: כל מצוה, כשהגיע זמן קיומה, אסור לאכול לפני שמקיימה, כגון מצות תפילין, שאין לאכול בבוקר לפני שמניח תפילין. לאליעזר היתה מצוה לקיים את השבועה שנשבע לאברהם ועל כן אסור היה לו לאכול עד שיקיים את המצוה וימצא את השידוך ליצחק.

רבי שאול נתנון זצ"ל בספרו "**דברי שלום**" תירץ באופן אחר: חז"ל (סנהדרין נב ע"ב) אמרו: "למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ? בתחילה דומה לקיתון של זהב, סיפר הימנו - דומה לקיתון של כסף, נהנה ממנו - דומה לקיתון של חרס, כיון שנשבר - שוב אין לו תקנה".

בתחילה התלמיד חכם נדמה בעיני העם הארץ ככלי זהב, יקר ומרשים. כשמדבר אתו - יורד דרגה ונחשב בעיניו ככלי כסף בלבד. כשהנה ממנו, כלומר, כשאוכל אתו - שוב אינו נחשב בעיניו אלא ככלי חרס. הוא הרי גם אוכל...

מספרים על יהודי שהגיע עם בנו הקטן לאדמו"ר שלו. שבוע שלם נסעו ובמשך כל הנסיעה סיפר לילד סיפורי מופת על רבו הגדול והצדיק. אחרי שבוע מגיעים לרבי'ה, לשיש של ליל שבת. אחרי הקידוש מרים האב את הילד גבוה, שיוכל לראות את הרבי'ה, והנה מבחין הילד שהרבי'ה מברך 'המוציא' ואוכל... צעק הילד: "אבא, הרבי'ה אוכל...". הוא חשב שרבי'ה הוא מלאך, שאינו אוכל... ואם הוא כן אוכל - מה ההבדל ביני לבינו?... כך עם הארץ מביט על תלמיד חכם: מה נפקא מינה בינינו, הלא שנינו אוכלים!

והנה - אומר **רבי אייזיק שר זצ"ל** - כשאנו לומדים את דברי חז"ל הללו, כיצד עם הארץ מביט על התלמיד חכם - בפשטות מבינים שכוונת חז"ל לומר לתלמיד חכם: שמור מרחק, אל תקרב לעם הארץ! אם תדבר אתו, וכל שכן אם תאכל אתו - מדרגתך תרד, בסוף תהיה זול בעיניו! חלילה וחס, זו טעות! לא זו כוונת הגמרא אלא בדיוק ההיפך - אם רוצה אדם לדעת על עצמו מה מדרגתו, המבחן הוא: כיצד הוא מסתכל על תלמיד חכם. אם כשמתקרב אליו נהיה התלמיד חכם יותר זול בעיניו - סימן שהנו עם הארץ, אבל אם ככל שמתקרב אליו הוא נהיה יותר חשוב - סימן שתלמיד חכם הוא.

ולמה?

סברא פשוטה: עם הארץ הרי לא מבין, הוא יודע שתלמיד חכם זו דרגה גבוהה שאינה שייכת אליו, אבל כשהוא מדבר אתו ואוכל אתו - נדמה לו שהנה, שנינו שווים, הוא אוכל וגם אני אוכל! אבל תלמיד חכם רואה את החכמה ואת ההנהגה המחושבת, השמונים בכל מעשה של התלמיד חכם, וככל שהוא מתקרב הוא יותר מתפעל מהעדינות ומאצילות הנפש המתגלים אצלו, וערכו עולה בעיניו.

מעתה, אומר רבי שאול נתנון זצ"ל, תובן היטב הנהגתו של אליעזר עבד אברהם: אליעזר היה ראש ישיבה גדול, דולה ומשקה מתורת רבו, אברהם אבינו. אם יאכל אתם יחד, הוא יהיה בעיניהם ככלי חרס ולא ירצו לשמוע ממנו את הצעת השידוך של בן אדונו. לכן החליט שקודם ידבר, כשעדיין תהיה לו חשיבות בעיניהם, וכשאדם חשוב מציע שידוך - מן הסתם זו הצעה טובה, ויש סיכוי סביר שישמעו לו ויקבלו את דבריו.

תירץ שלישי מובא ב"**באר יוסף**", והוא על פי דברי התוספות בכתובות (ז ע"ב ד"ה שטאמר), שמהפסוק "ויברכו את רבקה" (למן פסוק ט) לומדים "שיש לברך ברכת אירוסין לאשה המתקדשת על ידי שליח, שהרי אליעזר שליח היה". הרי שאליעזר קידש אותה כעת, היו כאן אירוסין.

והנה ההלכה היא שחתן וכלה ביום חופתם צמים, משני שעמים: א. כי זהו יום מחילת עוונות עבורם. ב. כדי שהחתן המקדש לא ישתכר ויעשה את הקידושין מתוך שכרות.

והרי כאן אליעזר היה השליח המקדש, לכן "לא אוכל עד אם דיברתי דברי" - אסור היה לו לאכול, כי אז הוא עלול להשתכר ולא יוכל לעשות את מעשה הקידושין.

תירוץ רביעי הוא תירוצו הנפלא של **האלישיך הקדוש** ונצטט את לשונו: "כי המלאך היה בא עמו, ומה גם למאמר רבותינו ז"ל (בראשית רבה נט, יד) כי שני מלאכים הלכו אתו, אחד ללוותו ואחד להוציא את רבקה, ועל כן לא יבצר ממנו ידיעת מעשה מלאכו אשר אתו, על דרך מאמרם ז"ל (בראשית רבה מה, י) בהגה, שהכירה במלאך ה' בדרך כי היתה למודה לראות בבית אברהם, וגם אליעזר, שהיה זקן ביתו חכם גדול וחסידי, ידע בלי ספק את מעשה המלאך בהפכו את הקערות.

"על כן אמר בלבבו: הנה עתה יאכל בתואל וימות ואין אדבר על נשואי בתו, והלא יענו לי לאמר: כלך מדברותיך מנשואין ושמחה, כי עת רעה היא כי מת אבי הכלה וכל ביתו בתאניה ואניה, עד יארכו הימים, באופן שלא יהיה מצליח דרכו.

"על כן התחכם יותר, ושרם אכול ושתו, בעוד בתואל חי, דיבר דבריו כדי שידעה בתואל גם הוא ביווג, לבל יהיה פתחון פה ללבן אחרי מות אביו למאן ואדרבה, יהיו כמצווים לקיים דברי המת. והוא אומר אחרי יודעו מה שהושם לפניו לאכול "לא אוכל עד אם דברתי דברי, פן באוכלם ימות בתואל ותקולקל כוונתו כמדובר".

אליעזר היה אדם גדול, אחד מתשעה אנשים שנכנס בחייו לגן עדן. כשיצא לדרך ללבן הלכו עמו שני מלאכים ללוותו, ואדם כזה גדול בדאי ידע מה מעשיהם של המלאכים. ממילא, כשראה שהמלאך מחליף את הצלחות הבין שהדבר לא פשוט, יתכן תהיה כאן יציאת נשמה והלוויה, בלאגן, אמבולנסים... וכשינסה לבקש את רבקה יאמרו לו: "מטורף שכמוך, זה הזמן לדבר על חתונה? כלום אינך רואה מה הולך פה? וחופך מזה, אם האבא מת - לא ברור מי הבעלים להחליט האם לתת את רבקה לאליעזר עבור יצחק אדוני.

התחכם אפוא אליעזר, ועוד בשרם ניגשו לסעודה אמר: בואו נגמור את השידוך! ואכן, "ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר... הנה רבקה לפניך קח ולך", היתה הסכמה לשידוך גם מצד האבא. העניין סוכם, אליעזר קידש אותה - כשליח קידושין, כעת בתואל כבר יכול למות, אפשר לגשת לסעודה... כי גם אם ימות - אדרבה, אליעזר יטען כי מצוה לקיים דברי המת ולהוציא את השידוך אל הפועל...

רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו

ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר (כה ט)

וברש"י: "ויען לבן ובתואל - רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו. א-מירידיג זאך: הוא היה רשע, קפץ ודיבר לפני אביו, אבל מה הוא אמר? - 'מה' יצא הדבר', איזו אמונה, איזה דברים קדושים! ואף על פי כן, למרות שדבריו דברים קדושים, אם הוא מסוגל לדבר לפני אביו - רשע הוא!

והנה השל"ה הקדוש שואל: הלא דבר זה, שלא לדבר בפני האב, אין זה עניין של רשעות וצדקות, אלא הוא מהלכות נימוס ודרך ארץ. רשע הוא פורק עול, עברייני, אך לא בהכרח שיהיה גם בלתי נימוסי. ישנם בהחלט גם רשעים האוכלים עם סכין ומזלג... אם כן, מה שייך לקרוא לו רשע בגלל שקפץ ודיבר לפני אביו?

אומר ה"כתב סופר": זה בדיוק מה שלבן רצה - להראות לאליעזר עבד אברהם שהוא רשע מרושע, חצוף גדול, ממילא לא ירצה לקחת את רבקה להיות אשת יצחק, שכן הכלל הוא שהבא לישא אשה צריך לבדוק באחיה, ואם ייווכח אליעזר שאחיה רשע - בודאי לא יחפץ לקחתה...

בתחילה הסכימו לשלחה ולבסוף סירבו

ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור אחר תלך (כה נה)

הנה בתחילה אמרו לבן ובתואל לאליעזר: "מה' יצא הדבר... הנה רבקה לפניך קח ולך". מגיע הבוקר, והם מתחרטים. הנערה תישאר בביתם ימים או עשור ורק אחר כך תלך עם אליעזר עבד אברהם. מה קרה? מה גרם להם להתחרט?

אלא, שהם ראו כי "ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב" ואותם נתן לרבקה, ואילו להם - לאחיה ולאמה - נתן "מגדנות" - הביא להם תפוחים מארץ ישראל...

ככה? לנו אתה נתן תפוחים? לא רוצים! כסף אנחנו רוצים!... עוד אפשר לומר כאן מילתא דשעמא: יתכן מאוד שמלכתחילה הם לא חשבו להרשות לאליעזר לקחת את רבקה. אם כן, מדוע אמרו "הנה רבקה לפניך קח ולך"?

התשובה היא: היתה להם קומבינציה, תכנון שלם... הם הרי יודעים שהכניסו בצלחתו של אליעזר סם המוות. הוא גומר לדבר, כולם מתיישבים ליד השולחן לאכול ובצלחתו של אליעזר יש סם המוות...

יכולים אנו לתאר לעצמנו, שכל העיניים היו מופנות אל אליעזר. כולם היו עסוקים במחשבה: "הנה, הוא אוכל, עוד מעט יתחיל לצרוח מכאבי בטן, עוד מעט יגיע 'יושב בסתר'", והוא אוכל ואוכל...

פתאום, בעת שכולם מסתכלים על אליעזר, נשמעות צעקות מראש השולחן. מה קרה? בתואל מתחיל להתפתל מכאבים, צרחות אימים. התברר שסם המוות היה בצלחתו והוא מת!

בתחילה הם חשבו: מה אכפת לנו לומר לו: "קח ולך"? הרי בין כה וכה אליעזר ימות ואז רבקה תישאר, ולא רק היא, גם הגמלים וכל הרכוש של אליעזר עבד אברהם - הכל ייפול לידם. פתאום הם רואים שתוכניתם נכשלה עקב תקלה בלתי צפויה... אם כן, "תשב הנערה אתנו ימים או עשור אחר תלך", אין מה למהר...

הענווה מגיעה מהיראה

ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו (כה ט)

וברש"י: "מכאן שעשה ישמעאל תשובה והולך את יצחק לפניו, והיא שיבה טובה שנאמר באברהם", ישמעאל נתן ליצחק ללכת לפניו, אמר לו: 'בבקשה, לך קודם...' ומכאן רואים שעשה תשובה.

מה הראיה שעשה תשובה, אולי רק היה 'נימוסי'...? התירוץ הוא, באגרת הרמב"ן כתוב שמענוה מגיעה יראה. ענווה אינה נימוסיות גרידא אלא היא פרי עבודת המדות שמובילה ליראה. לכן, אם התורה מציינת שהיה ענו, בידוע שעבד על מדותיו ובודאי שגם הגיע למדת היראה ולתשובה, כי נימוסים בעלמא אינם מביאים לענווה.

סיפר **רבי מנחם צבי ברלין שליט"א** ראש ישיבת רבינו חיים עזרה: לפני החתונה שלו הוא הלך אל **הששיבינער רב** זצ"ל, לבקש ברכה. בדיוק באותו זמן שטפו את ריצפת הבית, וכל הכיסאות היו מורמים, חוץ מהכיסא של הרב.

הרב קם ממקומו. לא יכול להיות שהוא ישב ואורחו - הבחור - יעמוד, כי אין לו כיסא!

אחר כך נכנס החתן, רבי ברוך שמעון שניאורסון, והששיבינער רב ביקש ממנו להביא לשם כיסא נוסף. כשהביא - נפל הרב על הכיסא. כמעט התמוטט. לא היה לו כח לעמוד. אבל אם הוא יושב - אני לא יכול לשבת! מדות טובות!

מעשי ראובן

לעיתים קרובות היה מספר רבי ראובן זצ"ל שכאשר בא לבקר את הצדיק רבי עזרא ברזל זצוק"ל, שהיה בעל יסורים עצומים, ובידו שהקב"ה יישול ממנו את מכאוביו הנוראים, גער בו רבי עזרא ואמר: "מי ביקש ממכם ברכות שכאלו, היה לכם לבקר אותי שהקב"ה יתן לי כח לעמוד בניסיון ולקבל את היסורים באהבה".

תוך כדי מכאוביו היה רבי ראובן קורא שוב ושוב בניגון על שפתיו: "הוי מקבלם כחלילים", כשהוא רומז לדברי חז"ל: "דום לה' והתחולל לו - אם באו עליך יסורים קבל אותם בחילה", (דברים רבה פ"א ס"ז), ופירש ה"מתנות כהונה": "לשון זמר וחלילין, כלומר קבל אותן בשמחה". ובילקוט תהלים הובא: "אם הביא עליך יסורים אל תהיה מנעש בהן אלא הוי מקבלם כחוללים", ופירש ה"זית רענן" כמחולות.

אחד מגדולי הדור שבא לבקרו, קרא עליו את דברי מדרש תהלים על הפסוק במשלי: "שמחה לצדיק עשות משפט - הצדיקין פורעין את חובן ומזמרין לקב"ה".

